

ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΟΛΙΑΣ

ΣΤΗ ΣΚΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ,
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE

(Πρώτη βιβλιογραφική καταγραφή)

GEORGES TOLIAS

A L'OMBRE DES VOYAGEURS,
L'ŒUVRE GÉOGRAPHIQUE ET CARTOGRAPHIQUE GRECQUE
DE JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE

(Premier répertoire bibliographique)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	325
Περίληψη (γαλλικά)	345
Συνομογραφίες	347
Κατάλογος έργων για τον ελληνικό χώρο	349
I. Έργα κατά γεωγραφικές περιοχές	351
II. Διάφορα	400
Πίνακες	403
I. Χειρόγραφα	405
II. Αυτοτελείς εκδόσεις	406
III. Συνεργασίες	407
IV. Χρονολογικός Πίνακας	409
V. Αλφαβητικός πίνακας γεωγραφικών περιοχών (γαλλικά)	410
Παράρτημα	413
I. Προσωπογραφία του J.-D. Barbié du Bocage	414
II. Notice sur la vie et les ouvrages de M.J. D. Barbié du Bocage	415

SOMMAIRE

Introduction	325
Résumé en français	345
Abbreviations	347
Catalogue des œuvres grecques	349
I. Œuvres par ordre géographique	351
II. Varia	400
Tables	403
I. Manuscrits	405
II. Éditions indépendantes	406
III. Collaborations	407
IV. Table chronologique	409
V. Index alphabétique des régions géographiques (en français)	410
Annexes	413
I. Portrait de J.-D. Barbié du Bocage	414
II. Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.-D. Barbié du Bocage	415

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο περιηγητής και ο χαρτογράφος εκφράζουν σίγουρα δύο διαφορετικές στάσεις ζωής. Ο πρώτος είναι άνθρωπος της κίνησης στον ανοικτό χώρο, της εναλλαγής. Ελκύεται από την περιπέτεια, από το άγνωστο, είναι έτοιμος να αντιμετωπίσει στερήσεις και κακουχίες. Ο τυχοδιωκτισμός είναι ένα από τα στοιχεία του χαρακτήρα του. Από την άλλη πλευρά, ο χαρτογράφος υπόκειται σε άλλου είδους φθορά. Είναι ο άνθρωπος της μεθοδικής, επίμονης εργασίας στον κλειστό χώρο ενός εργαστηρίου, της επανάληψης. Η σχολαστικότητα και η προσήλωση είναι από τα στοιχεία του δικού του χαρακτήρα. Κι ενώ ο περιηγητής μετουσιώνει σε ζωντανό λόγο την εμπειρία του χώρου, ο χαρτογράφος μετατρέποντας τον φυσικό χώρο σε νοητικό, αποτυπώνει στον χάρτη ένα όραμα.

Εντούτοις εκφράζουν αμφότεροι, δύο διαφορετικές πλευρές του ίδιου φαινομένου. Της ανάγκης του ανθρώπου των Νεωτέρων Χρόνων να ορίσει και να ελέγξει τον φυσικό και ανθρώπινο χώρο. Περιηγητισμός και χαρτογραφία αναπτύσσονται ταυτόχρονα, με ασαφή ενίοτε τα μεταξύ τους όρια¹. Επιπλέον, ο περιηγητής και ο χαρτογράφος συμπληρώνουν ο ένας τον άλλον. Ο χαρτογράφος προδιαγράφει τα πλαίσια μέσα στα οποία θα κινηθεί ο περιηγητής, ενώ ο περιηγητής συλλέγει επιτόπου το υλικό το οποίο επεξεργάζεται ο χαρτογράφος. Τέλος οι χάρτες με την κριτική επεξεργασία των περιηγητικών παρατηρήσεων, θα προσδώσουν αντικειμενικότητα και κύρος στην περιήγηση, ενώ τα ταξίδια που ακολουθούν θα ελέγξουν με την σειρά τους την ακρίβεια του χάρτη.

Ο λόγος για τον οποίο σε έναν τόμο αφιερωμένο στον περιηγητισμό στον ελληνικό χώρο, φιλοξενείται κι ένας κατάλογος έργων ενός χαρτογράφου βρίσκεται σε αυτήν ακριβώς την αμοιβαία εξάρτηση ανάμεσα στις εξερευνήσεις των μεν και τις λόγιες επεξεργασίες των άλλων. Το χαρτογραφικό και γεωγραφικό έργο που καταγράφεται στις επόμενες σελίδες, αποτέλεσμα σαράντα και πλέον ετών συστηματικών εργασιών, έχει ως κύριο άξονά του την Ελλάδα. Πρόκειται για το έργο του Γάλλου χαρτογράφου και ελληνοστή Jean-Denis

1. Ο ρόλος των περιηγήσεων στην εξέλιξη της χαρτογραφικής και της γεωγραφικής επιστήμης, αποτελούσε συνείδηση των συγχρόνων. Ο Robert de Vaugondy έγραφε στον πρόλογο του Παγκόσμιου Άτλαντα του 1757 ότι χωρίς τις περιηγήσεις οι γεωγραφικές γνώσεις δεν θα ξεπερνούσαν ποτέ το στάδιο στο οποίο τις άφησε ο Πτολεμαίος, R. de Vaugondy, *Atlas Universel*, Paris, 1757, σ. 4.

Barbié du Bocage (1760 - 1825), έργο το οποίο καλύπτει την περίοδο ανάμεσα στα 1780 και τα 1822².

Ο χαρτογράφος

Για τον Barbié du Bocage, την διαρκή ενασχόλησή του με την γεωγραφία και την χαρτογράφηση του ελληνικού χώρου έχουν γραφεί έως τώρα αρκετά³. Ωστόσο θα έπρεπε να τονισθούν εδώ ορισμένα σημεία τα οποία αποτελούν ίσως και τις κυριώτερες αιτίες του παράδοξου φαινομένου που αποτελεί ο Barbié du Bocage.

Πράγματι αν αναλογισθεί κανείς, ότι κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας του ο Barbié du Bocage διετέλεσε μεταξύ άλλων, Γεωγράφος του Υπουργείου Εξωτερικών, μέλος του Ινστιτούτου, Καθηγητής και Πρύτανης της Φιλοσοφι-

2. Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι οι δύο αυτές οριακές χρονολογίες της σταδιοδρομίας του Barbié du Bocage συνδέονται με την έκδοση του πρώτου και του τελευταίου τόμου της περιήγησης του Choiseul-Gouffier. Πρέπει επίσης να επισημανθεί το γεγονός ότι ο *Κατάλογος* των έργων του Barbié du Bocage (1826) όσο και η *Σημείωση* για τα έργα και τον βίο του (1826), αναγράφουν ως ημερομηνία εκδόσεως του τελευταίου τόμου του *Voyage Pittoresque* το 1824.

3. Η ελληνική βιβλιογραφία περιλαμβάνει περισσότερα σύγχρονα κείμενα από ότι η γαλλική. Ειδικότερα: Κ.Δ. Στεργιόπουλος, "Η αρχαία Ελλάς και η γαλλική χαρτογραφία από της Αναγεννήσεως μέχρι του 1830", ανατύπωση από την *Αρχαιολογική Εφημερίδα* 1948-1949, Αθήνα 1950. Αικατερίνη Κουμαριανού (εκδ.), *Δανιήλ Φιλιππίδης-Barbié du Bocage- Άνθμος Γαζής, Αλληλογραφία 1794-1819*, Αθήνα, Όμιλος Μελέτης Ελληνικού Διαφωτισμού, 1966 (Σημαντικά σχόλια στις σελίδες 219-286). George Toliaς, "The cartographer Barbié du Bocage and the approach to the Greek world in the late 18th and early 19th centuries", *Journal of the IMCoS*, No 40, Spring 1990, σ. 5-9. Η γαλλική βιβλιογραφία περιλαμβάνει, από όσα γνωρίζω ένα νεότερο άρθρο: Mireille Pastoureau, *Géographie et Cartographie à la B.N. pendant la Révolution: un rendez-vous manqué*, ανάπτυπο από την *Revue de la Bibliothèque Nationale*, No 32, Été 1989. Αντίθετα, μετά τον θάνατο του Barbié du Bocage στα 1825 δημοσιεύθηκαν αρκετά σύντομα μελετήματα: Jean Dacier, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. Barbié du Bocage lue dans la séance publique du vendredi 28 Juillet 1816, extrait du Moniteur du 18 Août 1826*: M. de Larenaudière, "Éloge de M. Barbié du Bocage ... lu dans l'Assemblée générale de la Société de Géographie du 1er décembre 1826", *Bulletin de la Société de Géographie* No 43-44, Paris, 1827· Letronne, M.T.B. Émeric-David, M. Jomard, M. Bottin, *Funérailles de M. Barbié du Bocage*, Paris, Firmin Didot, 1825, (Académie des Inscriptions et Belles Lettres): M.Lemaire, M. du Rosoir, M. Walckenaer, *Discours prononcé, aux funérailles de M.J-D Barbié du Bocage ... Paris, 1826* - *Catalogue des livres de la Bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage ... précédé d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages*, Paris, 1826.

κής Σχολής του πανεπιστημίου του Παρισιού, ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Γεωγραφικής Εταιρείας και Μέλος σχεδόν όλων των Ευρωπαϊκών Ακαδημιών, ότι είχε τιμηθεί με την Λεγεώνα της Τιμής, τότε, καθίσταται σαφές το γεγονός ότι ο άνθρωπός μας, όχι μόνον κατείχε μιά εξέχουσα θέση στον χώρο των γραμμάτων, αλλά και ότι αντιπροσώπευσε την πατρίδα του στον τομέα των γεωγραφικών επιστημών κατά την περίοδο της μεγάλης ναπολεόντειας ακτινοβολίας της⁴.

Το παράδοξο βρίσκεται στο γεγονός ότι αυτός ο κατά πολλούς τρόπους επίσημος γάλλος γεωγράφος, δεν ασχολήθηκε με τον χώρο που άλλαζε γύρω του ραγδαία, έτσι καθώς τα σύνορα ανασχηματίζονταν μήνα με το μήνα και οι νέες μαθηματικές μέθοδοι χαρτογράφησης έδιναν μιά νέα, ριζικά ανανεωτική εικόνα του χώρου, αλλά προτίμησε να αφιερωθεί στη σπουδή της γεωγραφίας και της χαρτογραφίας ενός μικροσκοπικού τμήματος του πλανήτη, της Ελλάδας, τόσο της ενδόξου αρχαίας όσο και της άσημης και σκοτεινής νεώτερης.

Είναι γνωστά τα πολλαπλά αίτια που έφεραν την Ελλάδα στο προσκήνιο τα χρόνια της δράσης του Barbié du Bocage. Η επιθυμία αναγέννησης της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας, ο κλασικισμός στις τέχνες του τέλους του 18ου αιώνα και των αρχών του 19ου, το ποιμενικό και αρκαδικό πνεύμα που κυριάρχησε στα γράμματα όπως και το κίνημα της επιστροφής στην αρχαιότητα⁵, δημιούργησαν έντονο ρεύμα προς την Ελλάδα, ρεύμα που δεν άργησε να πάρει διαστάσεις κοινωνικού φαινομένου. Ο κοινωνικός νόμος της μόδας, δίνοντας στις πάγιες ιδέες νέα νοήματα, επηρεάζει το “ευρύ κοινό”, και αφού το κατακτήσει, τροποποιεί τις στάσεις των ειδικών μέσα από το πλέγμα των κοινών τόπων που εγκαθιστά στον γενικότερο τρόπο σκέψης.

Ωστόσο μια τέτοια εξήγηση δεν αρκεί. Η γεωγραφική επιστήμη, όσο κι αν αντικατοπτρίζει τις ζητήσεις της κοινωνίας την οποία εκφράζει, παραμένει μιά

4. Αντί άλλης παρουσίασης των βιογραφικών στοιχείων του J.-D. Barbié du Bocage κρίθηκε προτιμότερο να επαναδημοσιευθεί, εν είδει παραρτήματος (βλ. σσ. 415-423), η *Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.-D. Barbié du Bocage*, κείμενο το οποίο προλόγιζε την ανώνυμη έκδοση του Καταλόγου της βιβλιοθήκης του, *Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage...*, Paris, 1826.

5. Τα φαινόμενα αυτά έχουν μελετηθεί στις σημαντικές εργασίες του Em. Egger, *L' Hellénisme en France. Leçons sur l'influence des études grecques dans le développement de la langue et de la littérature française*, 2 τόμοι, Paris, Didier et Cie, 1869· R. Canat, *L'hellénisme des Romantiques*, 3 τόμοι, Paris, Didier, s.d. (1951)· M. Badolle, *L'Abbé J.J. Barthélemy (1716-1795) et l'Hellénisme en France dans la seconde partie du XVIIIe siècle*, Paris, P.U.F., 1927· L.Bertrand, *La fin du classicisme et le retour à l'antique*, Paris, Hachette, 1897.

επιστήμη που εξελίσσεται ορίζοντας ολοένα και σαφέστερα τα δικά της όρια, υλικά και μεθόδους. Η σταδιοδρομία του Barbié du Bocage καλύπτει μια περίοδο κρίσιμη για την εξέλιξη της γεωγραφικής επιστήμης, περίοδο που θα προσπαθήσουμε να περιγράψουμε με συντομία εδώ.

Ως γεωγράφος ο Barbié du Bocage ανήκει στον 18ο αιώνα, εποχή που η γεωγραφία ήταν “η επιστήμη των τόπων”⁶. Κατά την περίοδο αυτή, ο τίτλος του γεωγράφου δεν διεκδικείται παρά από όσους επιχειρούν να αποδώσουν σε χάρτες την μορφή της γήινης επιφάνειας. “Για τους συγχρόνους του Βολταίρου οι μεγάλοι γεωγράφοι, όπως ο Delisle, ο d’Anville και ο Buache, ήταν πάνω από όλα χαρτογράφοι”⁷. Πράγματι, ο καιρός των μεγάλων θεωρητικών συνθέσεων που θα καταστήσουν την γεωγραφία μία ευρεία ανθρώπινη επιστήμη η οποία θα μελετά την ενσάρκωση του ανθρώπου μέσα στο περιβάλλον, δεν έχει έρθει ακόμη. Οι Ιδεολόγοι επεχείρησαν την ανανέωση της γεωγραφίας προς αυτή την κατεύθυνση, χωρίς ωστόσο να εισακουσθούν⁸, ενώ το άστρο του Malte-Brun, του ανθρώπου που θα οραματισθεί και θα συντάξει την σύνολη γεωγραφία της ανθρωπότητας, μόλις αρχίζει να ανατέλλει⁹.

Η επιστήμη την οποία καλείται να υπηρετήσει ο Barbié du Bocage, είναι πρώτα απ’ όλα μία ιστορική επιστήμη. Ο D’Alembert, στην *Προλογική Πραγματεία στην Εγκυκλοπαίδεια*, εκτοπίζει ευθύς εξ αρχής την Γεωγραφία στον χώρο της Ιστορίας. “Η Χρονολογία και η Γεωγραφία είναι τα στηρίγματα της

6. Georges Gusdorf, *La conscience révolutionnaire, les Idéologues*, Paris, Payot, 1978, το κεφάλαιο το σχετικό με την Γεωγραφία στις σελίδες 478-492. Βλ. επίσης N.Broc, *La Géographie des Philosophes, géographes et voyageurs français au XVIIIe siècle*, Paris, Ophrys, s.d. [1975].

7. N.Broc, *ό.π.*, σ. 10.

8. Για το θέμα αυτό βλ.. τις μελέτες του G. Gusdorf και του N. Broc (σημ.6). Περισσότερα στοιχεία στις μελέτες του S. Moravia: “Philosophie et Géographie à la fin du XVIIIe siècle” *Studies on Voltaire and the eighteenth century*, LVII (1967), σ. 937-1011 και του ιδίου, “*La Scienza dell’Uomo nel Settecento*”, Bari, 1970. Παρόλη την ιδεολογίζουσα θέση του, ο Barbié du Bocage, συντηρητικός και μετρημένος, δεν αποτόλμησε να μπει στον χώρο της νεαρής ανθρωπογεωγραφίας η οποία άνοιγε ένα νέο πεδίο ατέρμωνων και βίαιων αντιλογιών, τόσο πολιτικού όσο και θρησκευτικού περιεχομένου.

9. Ο Malte-Brun (1775-1826) σχεδόν σύγχρονος του Barbié, διευθύνει από τα 1807 την σημαντική περιοδική έκδοση *Annales de Voyages*. Η *Παγκόσμια Γεωγραφία* του (*Géographie Universelle*) αρχίζει να εκδίδεται στα 1810 και ολοκληρώνεται μετά τον θάνατό του. Στον πρώτο τόμο του έργου, τον σχετικό με την ιστορία της Γεωγραφίας αφιερώνονται μόνο δύο αράδες στο έργο του Barbié du Bocage. Ας σημειωθεί εδώ, ότι η *Παγκόσμια Γεωγραφία* του Malte-Brun κείται στους αντίποδες της αντίστοιχης σύνθεσης του Pinkerton, στην οποία συνεργάστηκε ο Barbié.

Ιστορίας”, θα πεί¹⁰. Η Ιστορική Γεωγραφία θα σταθεί καθ’ όλη τη διάρκεια του αιώνα των φώτων μία από τις ευγενέστερες ενασχολήσεις των λογίων της Ακαδημίας των *Inscriptions et Belles-Lettres*. Ο J.P.Bougainville, ο N.Freret και ο D’Anville, για να αναφερθούμε στους εργατικότερους, θα εμβαθύνουν στην ουμανιστική κληρονομιά και θα προικοδοτήσουν το παρελθόν με τις πραγματικές του γεωγραφικές διαστάσεις.

Στο πνεύμα του 18ου αιώνα, η λόγια ιστορική γεωγραφία κατέχει μιά θέση κλειδί. Κοντά στα φανταστικά ταξίδια, τις “Ουτοπίες” και τα γεωγραφικά μυθιστορήματα, οι γεωγραφικές μυθιστορηματικές αναβιώσεις του παρελθόντος, αποτελούν τα πλέον αγαπητά αναγνώσματα. “Οι περιπέτειες του Τηλέμαχου” του Fénelon (1699), “Τα Ταξίδια του Κύρου” του Ramsay (1738), “Οι συνομιλίες του Φωκίωνα και του Αριστία” του Mably (1763), “Το ταξίδι του νέου Ανάχαρση” του Barthélemy (1788) και λίγο αργότερα, “Το ταξίδι του Αντίνορα”, θα τροφοδοτούν διαρκώς την παιδεία του αιώνα με πλούσια, αναλυτικά στοιχεία ιστορικής γεωγραφίας.

Εάν η ιστορική γεωγραφία αποτελεί το ένα σκέλος του γεωγραφικού ενδιαφέροντος των “Φιλοσόφων”, η μαθηματική γεωγραφία αποτελεί σίγουρα το δεύτερο. Οι ανακαλύψεις, το καρτεσιανό πνεύμα καθώς και μία αρτιότερη τεχνολογική υποστήριξη, προσέδωσαν στην γεωγραφία έναν “θετικό” χαρακτήρα που επέδρασε στο έργο των λογίων και εκφράστηκε κυρίως με την χαρτογραφική μεταρρύθμιση.

Ο 18ος αιώνας, είναι ακόμη ο αιώνας των μεγάλων επιστημονικών αποστολών, των “πλωτών ακαδημιών”, που εφοδιασμένες με λεπτομερείς οδηγίες από τους επίσημους επιστημονικούς φορείς, μελετούν και καταμετρούν συστηματικά την υφήλιο. Το επιστημονικό ταξίδι καθίσταται αναπόσπαστο μέρος της λειτουργίας της γεωγραφίας και ο Βολταίρος χαιρετά τους ακαδημαϊκούς ως νέους Αργοναύτες¹¹.

Στον μικτό αυτό χώρο εργάστηκε ο Barbié du Bocage, προσπαθώντας να εντάξει στα δεδομένα της ιστορικής γεωγραφίας τα πορίσματα της μαθηματικής. Ήταν εξοπλισμένος ώστε να ακροβατήσει επιτυχώς στον ανισόπεδο αυτό χώρο, ανάμεσα στις αρχαίες περιγραφές και τα σύγχρονα δεδομένα, με την διπλή του ιδιότητα του χαρτογράφου και του ελληνοειδή. Μαθητής του D’Anville, αλλά και του Barthélemy, ο Barbié du Bocage επιχειρεί μια απόπειρα υποταγής της μαθηματικής γεωγραφίας στην ιστορική, επεξεργαζόμενος ένα προσωπικό

10. D’Alembert, *Discours préliminaire de l’Encyclopédie...*, έκδοση F. Picavet, 1894, φωτοαναστατική επανέκδοση J. Vrin, Paris, 1984, σ. 45.

11. *Mémoires de l’Académie des Sciences*, Paris, 1793, σ. 129-130.

σύστημα προσέγγισης και επεξεργασίας του υλικού του, σύστημα που ο Dacier θα ονομάσει “λογιοσύνη εφαρμοσμένη στην συγκριτική γεωγραφία”¹².

Ο Barbié du Bocage αντιπροσωπεύει την ύστατη και ίσως ήδη ετεροχρονισμένη στιγμή του ουμανισμού στην γεωγραφία, κι ίσως πάλι για το λόγο αυτό να επικρίθηκε σύντομα και να ξεχάστηκε τόσο νωρίς. Σίγουρα η προσφορά του στην επιστήμη της γεωγραφίας ήταν μικρή και η παρουσία του, την δεδομένη στιγμή, στην δεδομένη θέση, μοιάζει μάλλον να καθυστέρησε, παρά να προώθησε την εξέλιξη των πραγμάτων.

Ωστόσο το έργο του είναι σημαντικό για την περιοχή εκείνη στην οποία αφιέρωσε όλη του την ζωή: τον ελληνικό χώρο, αρχαίο και νεώτερο. Η λογιοσύνη του, εφαρμοσμένη στην συγκριτική γεωγραφία της Ελλάδας, μπορεί να μην αποκατέστησε την ακριβή εικόνα των ελληνικών περιοχών, όπως σωστά του καταλογίστηκε, στάθηκε όμως στο στρατηγικό κέντρο του γεωγραφικού και περιηγητικού ενδιαφέροντος για την Ελλάδα. Η βαθειά ελληνική του παιδεία, και το ογκώδες ελληνικό χαρτογραφικό του έργο· οι φιλικόι δεσμοί του με μείζονες η ελάσσονες έλληνες λόγιους του καιρού του, όπως ο Κοραΐς, ο Γαζής, ο Φιλιππίδης, ο Σταμάτης, ή ο Δ. Στεφανόπολι, ή η δραστική παρουσία του στον παρισινό φιλολογικό τύπο· και κυρίως η διακριτική αλλά πόσο σημαντική παρουσία του στις περισσότερες περιηγητικές εκδόσεις για την Ελλάδα, όλα αυτά, καθιστούν τον Barbié du Bocage, έναν από τους πλέον αντιπροσωπευτικούς φορείς του κριτικού και συγκριτικού ελληνισμού, ο οποίος συνέδραμε τα μάλα στην πρώτη συστηματική απόπειρα προσέγγισης και κατανόησης της δυναμικής του ελληνικού πολιτισμού, αρχαίου, μεσαιωνικού και νεωτέρου¹³.

12. Jean Dacier, *Éloge à D'Anville*, Paris, 1782 και του ίδιου, *Notice historique sur la vie et les ouvrages de M. Barbié du Bocage*, ό.π., σ. 4.

13. Η κριτική αυτή στάση συνηθίζεται να καλείται “πρώιμος λόγιος φιλελληνισμός”. Ο ατυχής αυτός όρος, αποτέλεσμα της συστηματικής κατάχρησης της έννοιας “φιλελληνισμός” (όρος ο οποίος καλύπτει μόνον όσους συνέδραμαν άμεσα ή έμμεσα τους Έλληνες κατά τους Αγώνες της Ανεξαρτησίας), δεν καλύπτει παρά μερικά τα φαινόμενα. Ο κριτικός και συγκριτικός ελληνισμός, τόσο κατά τα προεπαναστατικά χρόνια, όσο και αργότερα, δεν οδηγείται αναγκαστικά σε θετικά συμπεράσματα σχετικά με τις νεώτερες ελληνικές πραγματικότητες (βλ. “μισέλληνες”, “ανθέλληνες” και “κατήγοροι του γένους”), οπότε και ο “φιλελληνισμός” δεν αποτελεί τον κοινό παρανομαστή των κριτικών και συγκριτικών προσεγγίσεων της Ελλάδας.

Η πρώτη ύλη

Πρωταρχικό κίνητρο στάθηκε η αρχαία Ελλάδα. Η χαρτογράφηση του ταξιδιού του νέου Ανάχαρη στην Ελλάδα, πραγματικός απολογισμός της ιστορικής γεωγραφικής γνώσης του 18ου αιώνα κατέστησε τον Barbié du Bocage στα 28 του χρόνια, ευρωπαϊκή αυθεντία στα θέματα της ιστορικής γεωγραφίας της Ελλάδας. Η έκδοση του άτλαντα του Ανάχαρη στα 1788 (αφ. κατ. 61), αποτελεί έναν άθλο κριτικής λογιόσύνης, αφού ο Barbié du Bocage επεξεργάστηκε προκειμένου να τον συνθέσει, εκτός από το σύνολο των συναφών αρχαίων πηγών, όλο το σχετικό υλικό που είχαν συγκεντρώσει επί σειρά δεκαετιών ο D'Anville και ο Barthélemy στην τότε Βασιλική Βιβλιοθήκη της Γαλλίας.

Στην Κριτική Ανάλυση που προλόγιζε τον άτλαντα του Ανάχαρη, ο Barbié du Bocage επιχειρεί σε 41 σελίδες την πλήρη απογραφή του υλικού που χρησιμοποίησε στον σχεδιασμό των 31 πινάκων του άτλαντα. Δηλώνει ευθύς εξαρχής ότι το βασικό του βοήθημα υπήρξαν οι αρχαίοι συγγραφείς ιδίως για την τοπογραφία των διασήμεν περιοχών που περιλαμβάνει ο άτλας (Θερμοπύλες, Μαραθώνας, Αθήνα, Σπάρτη, Ολυμπία κλπ.). Έπειτα αναφέρεται στις σημειώσεις του D'Anville και στις μακρές και συστηματικές υποδείξεις του Barthélemy καθώς και στις πληροφορίες που άντλησε από τα χειρόγραφα κατάλοιπα του N. Freret, του Fourmont καθώς κι από την *Γεωγραφία* του Μελέτιου. Το νεώτερο τοπογραφικό υλικό το οποίο χρησιμοποίησε συνίστατο στην "Prise de la connaissance des temps pour 1788", στην γεωγραφική συλλογή του γαλλικού Υπουργείου Εξωτερικών καθώς και στο σημαντικό γεωγραφικό υλικό το οποίο συγκεντρώθηκε για λογαριασμό του Choiseul-Gouffier. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στον μηχανικό Foucherot, ο οποίος αποτύπωσε τις ιστορικές σημασίας ελληνικές περιοχές κατ'εντολή του αρχαιολάτρη πρέσβη.

Οι κριτικές προλογικές αναλύσεις του άτλαντα του Ανάχαρη ενισχύονται σε κάθε βελτιωμένη έκδοση του έργου. Οι αρχαίες πηγές είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί στο έπακρο και για τον λόγο αυτό κάθε βελτίωση του άτλαντα στηριζόταν στα πορίσματα των νέων ταξιδιών. Έτσι ο Barbié du Bocage θα προσθέσει στην διορθωμένη έκδοση του 1799 (αφ. κατ. 62), τις πληροφορίες που του παρεχώρησαν μία πλειάδα περιηγητών: Ο Turquet, ο οποίος χαρτογράφησε για λογαριασμό πάντοτε του Choiseul-Gouffier, τις βόρειες και ανατολικές ακτές του Αιγαίου και τις ακτές της Κωνσταντινουπόλεως, τα τοπογραφικά στοιχεία για τις βόρειες περιοχές του Αιγαίου, έως τον Δούναβη, που του εμπιστεύθηκε ο πολίτης Abancourt, τους αστρονομικούς υπολογισμούς του Beauchamp στην Ανατολική Μεσόγειο που του παρεχώρησε ο αστρονόμος Lalande. Οι δύο πρέσβεις που διαδέχθηκαν τον Choiseul-Gouffier στην Κωνσταντινούπολη, οι πολίτες Verninac και Descorches του εμπιστεύθηκαν με την σειρά τους, αναλυτικά

υπομνήματα για την Ελλάδα, ή ακόμη ο πολίτης ναύαρχος Chabert, ο οποίος τον ενημέρωσε για τις ακριβείς τοπογραφικές μετρήσεις που είχε κάνει στις ακτές της Πελοποννήσου στα 1776. Τέλος ιδιαίτερη μνεία γίνεται στα διασκορπισμένα πλέον μέλη της ομάδας του Choiseul-Gouffier, στους Lechevalier, Foucherot και Fauvel, οι οποίοι του εμπιστεύθηκαν ημερολόγια, υπομνήματα και αναλυτικές σημειώσεις.

Όταν, στα 1811, ολοκληρώνεται η έκδοση του άτλαντα του Ανάχαρη, με την κυκλοφορία του μεγάλου χάρτη της Ελλάδας και των αποικιών της (αρ. κατ.60), ο Barbié du Bocage δημοσίευσε την προσθήκη στην κριτική ανάλυση του άτλαντα, κείμενο που αποτελεί τον απολογισμό των γεωγραφικών γνώσεων για τον ελληνικό χώρο, έως τις αρχές του 19ου αιώνα. Στο κείμενο αυτό μνημονεύονται και αξιολογούνται κριτικά, όλοι όσοι εργάστηκαν στον ευρύτερο ελληνικό χώρο, υπολογίζοντας τις ακριβείς θέσεις των μεγάλων πόλεων, υδρογραφώντας τον παράλιο χώρο, αποτυπώνοντας μικρότερες ή μεγαλύτερες περιοχές της ενδοχώρας, καταγράφοντας δρόμους ή αποστάσεις. Πρόκειται για την απαρίθμηση εκείνων των περιηγητών, όσοι συνέδραμαν ουσιαστικά στην αριότερη γνώση του ελληνικού χώρου, όσοι κοπίασαν για την προαγωγή της επιστήμης της γνώσης αυτού του χώρου, πέρα από ιδεολογήματα και “φιλελληνικές” ή “ανθελληνικές” ρητορικές: για τον μαρκήσιο του Chabert ο οποίος, όπως ήδη αναφέρθηκε, εργάστηκε επί τόπου στα 1776 και εξέδωσε στα 1799 τον χάρτη των ελληνικών ακτών και των Κυκλάδων, χάρτη που αφαιρούσε 200 τετραγωνικές λεύγες από την επικράτεια του σουλτάνου. Για τον δραστήριο από πολλές απόψεις Fauvel, ο οποίος, μεταξύ πολλών άλλων, σχεδίασε έναν μεγάλο αναλυτικό χάρτη της Αττικής. Για τον Stuart που κατέγραψε προσεκτικά τα μνημεία και χαρτογράφησε την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, για τον Beauchamp που προσδιόρισε αστρονομικά την θέση της Κερκύρας· τον Rouquerville ο οποίος συνέλεξε πολύτιμα στοιχεία για την τοπογραφία της Ηπείρου, τον Jules Bessières, ο οποίος κατέγραψε αναλυτικές διαδρομές στην Ήπειρο, στην Θράκη και στην Μακεδονία. Για τον Racord που υπολόγισε την θέση της Θεσσαλονίκης και ο οποίος σε συνεργασία με τον Turguet σχεδίασε χάρτες του βορείου Αιγαίου. Ο χαρτογράφος Lapie, το άστρο του οποίου ανέτειλε στα πρώτα χρόνια του 19ου αιώνα, συνέδραμε τον Barbié du Bocage στο δύσκολο έργο του, παραχωρώντας του ρωσικό ανέκδοτο χαρτογραφικό υλικό που είχε στην κατοχή του, σχετικό με την Μαύρη Θάλασσα και την Θράκη, ή ακόμη τις μυστικές μετρήσεις του ιταλού μηχανικού Visconti και του Beauteemps-Beaupré στις Δαλματικές ακτές και το Σπαλάτο. Στην προσθήκη αυτή, ο Barbié du Bocage μνημονεύει ακόμη αρκετό ανέκδοτο χαρτογραφικό και τοπογραφικό υλικό, όπως έναν μεγάλο αναλυτικό γερμανικό χάρτη της Βαλκανικής, δικούς του χειρόγραφους χάρτες σχεδιασμένους βάσει των υπο-

μνημάτων του Cousinéry και του στρατηγού πλέον, Abancourt. Τέλος, για τις Μικρασιατικές ακτές μνημονεύει το τοπογραφικό υλικό που συνέλεξαν άλλοι νεώτεροι περιηγητές, όπως ο Niebuhr, ο Olivier, ο Allier de Hauteroche, πρόξενος στην Ηράκλεια, ο Tromelin, αξιωματικός του στρατού της Δαλματίας, ο οποίος διέτρεξε τις μικρασιατικές ακτές δια ξηράς, από το ύψος της Ρόδου, έως την Κωνσταντινούπολη¹⁴.

“Στην Γεωγραφία”, έγραφε ο ίδιος στην εισαγωγή της Κριτικής Ανάλυσης,¹⁵ “όταν ένας χάρτης είναι αντιγραμμένος από κάποιον άλλον, ή καταρτισμένος βάσει κάποιου άλλου, ο χαρτογράφος οφείλει, καλή τή πίστει, να το ομολογήσει. Όταν ο χάρτης διαφέρει ουσιαστικά από όλους τους άλλους γνωστούς χάρτες, τότε ο χαρτογράφος οφείλει να δώσει την κριτική ανάλυση αυτού του χάρτη. Ορμώμενος από αυτήν την αρχή εκθέτω (...) τα στοιχεία στα οποία στηρίχθηκα κατά την σύνθεση των χαρτών ...”. Η σχολαστική αυτή προσήλωση του Barbié du Bocage στην συστηματική αναφορά των πηγών του αποτελεί αναμφισβήτητα ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του λόγιου και ουμανιστικού πνεύματος του γεωγράφου. Από όσο γνωρίζω ουδείς άλλος χαρτογράφος τήρησε μία τόσο σχολαστική στάση έως τότε, και στο μέλλον, μόνον ο Heinrich Kiepert επιχείρησε κάτι αντίστοιχο. Αξίζει να σημειωθεί ότι και η περίπτωση του Kiepert εντάσσεται σε έναν ακραιφνή λόγιο και ουμανιστικό χώρο, εφόσον μία από τις κυριότερες εργασίες του γερμανού χαρτογράφου ήταν ο άτλας του αρχαίου κόσμου. Η προσήλωση αυτή στις πηγές οδήγησε τον Barbié du Bocage, (όπως και τον Heinrich Kiepert αργότερα) στην παράθεση των βιβλιογραφικών του στοιχείων στους ίδιους τους χάρτες, άλλοτε υπό μορφή υπομνήματος, άλλοτε υπό μορφή ένθετης υποσημείωσης κι άλλοτε, πάλι, πάνω στην ίδια την χαρτογράφηση.

Οι πυκνές αυτές αναφορές μας οδηγούν διαρκώς στον κόσμο των περιηγητών, στην πρώτη ύλη της τέχνης του λόγιου χαρτογράφου. Η σχέση του χαρτογράφου με τους περιηγητές, υπήρξε εντούτοις αμφίδρομη. Ο Barbié du Bocage δεν στάθηκε μόνον ο απλός αποδέκτης των πορισμάτων των περιηγήσεων στον ελληνικό χώρο. Ο ρόλος του υπήρξε κατά πολύ σημαντικότερος όπως προκύπτει τόσο από το δημοσιευμένο έργο του, όσο κι από την αλληλογραφία του ή τα κατάλοιπά του.

14. Ο Tromelin θα μεταφράσει αργότερα γαλλικά τις διαδρομές της Πελοποννήσου του Gell. Υπενθυμίζουμε εδώ ότι η αγγλική έκδοση ήταν αφιερωμένη στον Barbié du Bocage, παρόλο που ο περιηγητής και ο χαρτογράφος δεν είχαν ποτέ συναντηθεί.

15. Barbié du Bocage, *Recueil des Cartes ...*, Paris, Didot, an VII (1799). *Analyse Critique*, σ. 3.

Ελληνιστές και περιηγητές

“Οι συμβουλές του Barbié du Bocage”, γράφει ένας από τους βιογράφους του¹⁶, “είχαν ως αποτέλεσμα να επιχειρηθούν αρκετά ενδιαφέροντα ταξίδια και συνέδραμαν σε αρκετές χρήσιμες ανακαλύψεις στην κλασσική αυτή γή. Το εργαστήριό του είχε γίνει ένα είδος κέντρου όπου κατέληγαν όλες οι νέες πληροφορίες για την διάσημη αυτή περιοχή. Βλέποντας τον ζήλο με τον οποίο οι περιηγητές του ανακοίνωναν τις σημειώσεις και τις παρατηρήσεις τους, θα έλεγε κανείς ότι είχε αποκτήσει πάνω στην γεωγραφία της Ελλάδας δικαιώματα ιδιοκτησίας που του εξασφάλιζαν, σχεδόν εν αγνοία του, την αποκλειστική κατοχή...”.

Με τον τρόπο αυτό, ο Barbié du Bocage στάθηκε διακριτικά στον ίσκιο των περισσότερων διασήμων συγγραφέων και περιηγητών της εποχής του, όσοι ταξίδεψαν στον ελληνικό χώρο ή έγραψαν γι' αυτόν, ελέγχοντας ή κατευθύνοντας τα ταξίδια των μεν και ενισχύοντας τις εκδόσεις όλων με χάρτες, σχόλια, λόγια παραρτήματα και σημειώσεις.

Η σημαντικότερη περιήγηση στην Ελλάδα κατά τον 18ο αιώνα, είναι αναμφισβήτητα το φανταστικό ταξίδι του νέου Ανάχαρη, του abbé Barthélemy, για τον άτλαντα του οποίου ήδη έγινε λόγος. Ένα άλλο σημαντικό φανταστικό ταξίδι στην αρχαία Ελλάδα που χαρτογράφησε ο Barbié du Bocage, είναι οι *Περίπτερες του Τηλέμαχου* του Fénelon (αφ. κατ. 124 και 125). Κοντά σε αυτές τις χαρτογραφήσεις του αρχαίου κόσμου, πρέπει να αναφέρουμε και τους χάρτες του Barbié du Bocage που συνόδευαν εκδόσεις αρχαίων συγγραφέων ή συγγραμμάτων σχετικών με την αρχαία ιστορία. Αναφέρω εδώ ενδεικτικά τον χάρτη της Σκυθίας και της Αιγύπτου για την έκδοση του Ιπποκράτη του Κοραή (αφ. κατ.126), τον χάρτη της Πορείας του Αλεξάνδρου (αφ. κατ. 33 και 34) ή της αρχαίας Κρήτης (αφ. κατ. 105), που συνόδευσαν τις μελέτες του Sainte-Croix, την χαρτογράφηση του Άτλαντα τον οποίο επιμελήθηκε ο ελληνιστής J.B.Gail και που χρησίμευε στην κατανόηση των αρχαίων συγγραφέων, ή ακόμη το έργο που του ανέθεσε ο Ναπολέων, να χαρτογραφήσει τις ιστορικές μάχες της αρχαιότητας, μνημειώδης εργασία που δεν ολοκληρώθηκε ποτέ, ημιτελή σπαράγματα της οποίας συναντάμε σκόρπια στα χαρτιά του, στην Γεννάδειο¹⁷.

Εάν η συνεργασία του με τους άλλους ελληνιστές και τους ελληνίζοντες λόγιους του καιρού του στάθηκε καρποφόρα, κατά πολύ σημαντικότερη στάθηκε

16. M. Letronne, *Discours aux funérailles de M. Barbié du Bocage*, Paris, Didot, 1826, σ. 4.

17. Γεννάδειος, MSS 145.

η σύμπραξη του με όσους περιηγήθηκαν στον ελληνικό χώρο. Με τον Choiseul-Gouffier συναντήθηκαν ενωρίς. Όταν ο νεαρός μαικήνας επέστρεψε από το πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα, απευθύνθηκε στον D'Anville για την χαρτογραφική ενίσχυση της περιηγητικής του αφήγησης. Ο γεωγράφος, υπέργηρος και τυφλός τον παρέπεμψε στον μαθητή του, τον νεαρό Barbié du Bocage¹⁸. Ήταν απολύτως αναμενόμενο οι δύο αυτοί ένθερμοι θαυμαστές της ελληνικής αρχαιότητας να ακολουθήσουν παράλληλες πορείες. Οι παλαιότεροι έντυποι χάρτες του Barbié du Bocage είναι εκείνοι που συμπεριελήφθηκαν στον πρώτο τόμο του *Voyage Pittoresque de la Grèce*, του 1782 (αφ. κατ. 20, 134 και 137) ενώ η σταδιοδρομία του τερματίστηκε στα 1822 με την έκδοση του τελευταίου τόμου της περιήγησης του Choiseul-Gouffier (αφ. κατ.185).

Όταν αργότερα, στα 1786 ο Choiseul-Gouffier έφυγε ξανά για την Ελλάδα, η σχέση τους πήρε άλλη μορφή. Ο Choiseul-Gouffier, μαθητής και αυτός του abbé Barthélemy, έστειλε τα πορίσματα των ερευνών του στον Barbié du Bocage ο οποίος τα επεξεργαζόταν και τα ενέτασσε στην χαρτογράφηση του ταξιδιού του Νέου Ανάχαρη, ενώ με την σειρά του έστειλε στην Κωνσταντινούπολη χάρτες, υπομνήματα και υποδείξεις τις οποίες ανέμεναν με έκδηλη ανυπομονησία στο μέγαρο της Γαλλικής Πρεσβείας στο Πέρα, υποδείξεις οι οποίες κατεύθυναν εξ αποστάσεως τις έρευνες της δραστήριας ομάδας. Από τα 1792 και μετά, αφού ο Choiseul-Gouffier “μεταναστεύει” στη Ρωσία, ο χαρτογράφος-ελληνιστής θα καταστεί ο πόλος έλξης για τα ναυάγια της διαλυμένης ομάδας της Κωνσταντινούπολης, καθώς οι άνθρωποι του Choiseul-Gouffier ανεξαρτοποιούνται και επιχειρούν να καρπωθούν τα οφέλη του έργου τους. Στα χειρόγραφα του, τόσο στην Γεννάδειο όσο και στην Bibliothèque Nationale, σώζονται οι μαρτυρίες αυτού του κεντρικού ρόλου που έπαιξε ο Barbié du Bocage τα τελευταία χρόνια του 18ου αιώνα και στα πρώτα του 19ου, για όσους διέτρεξαν αρχαιολογώντας τον ελληνικό χώρο. Πράγματι ανάμεσα στα χαρτιά του ανιχνεύονται πολύτιμα στοιχεία από την δράση αυτών των περιηγητών, όπως του Fauvel, του Lechevalier, του Cousinéry ή ακόμη του Kauffer και του πλοιάρχου Gautier. Μέρος των στοιχείων αυτών, δημοσιεύθηκε στον παρισινό φιλολογικό τύπο της εποχής. Πρόκειται για επιστολές, τις περισσότερες φορές του Fauvel, τις οποίες συχνά δημοσίευσε ο Barbié du Bocage με δικές του σημειώσεις και

18. Ωστόσο, ο χάρτης της Ελλάδας που περιλαμβάνεται στον πρώτο τόμο του *Voyage Pittoresque*, είναι έργο του D'Anville, βλ. J. Dacier, *Rapport historique sur les progrès de l'Histoire et de la Littérature Ancienne depuis 1789, et sur leur état actuel*, Paris, Imprimerie Impériale, M.DCCCX (1810), σ. 87.

διορθώσεις¹⁹.

Το ενδιαφέρον του χαρτογράφου για τις νεότερες περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο δεν περιορίστηκε στις δραστηριότητες της ομάδας του Choiseul-Gouffier. Ο Barbié du Bocage χαρτογράφησε ακόμη τις περιηγήσεις του Chardin (αρ. κατ. 132*), του Castellan (αρ. κατ. 106-109 και 135-136), του Zallony (αρ. κατ. 159-160) και του Melling (αρ. κατ. 43-47) τις εντυπωσιακές αναπαραστάσεις του οποίου εξέδωσε ο ίδιος στα 1819.

Εκτός από την περιήγηση του Choiseul-Gouffier, ο χαρτογράφος ελληνιστής έμελλε να συνδέσει το όνομα του και με δύο άλλες σημαντικές ελληνικές περιηγήσεις. Εκείνες του R.Chandler και του F.C.H.L. Rouquerville. Το ταξίδι του R.Chandler κατ'εντολή της αρχαιοφιλης εταιρείας των Dilettanti, πραγματικός πρόδρομος των μεγάλων επιστημονικών αποστολών στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε ανάμεσα στα 1764 και 1766. Τα πορίσματα των ερευνών των εντεταλμένων της εταιρείας, R. Chandler, N. Revett και W. Pars δημοσιεύθηκαν στα 1774. Στα 1806 ο Barbié du Bocage σε συνεργασία με τον ελληνιστή abbé Servois δημοσίευσαν την γαλλική μετάφραση της περιηγητικής αφήγησης του R. Chandler, ενισχυμένη με έναν σεβαστό σε όγκο και σημασία αριθμό υποσημειώσεων, και με αναθεώρηση των χαρτών. Η γαλλική αυτή μετάφραση προσθέτει στο αγγλικό πρωτότυπο τον πλούτο σαράντα επιπλέον ετών συστηματικών αρχαιολογικών και τοπογραφικών παρατηρήσεων στον ελληνικό χώρο, καθιστώντας με τον τρόπο αυτό την γαλλική έκδοση της περιήγησης του R.Chandler την σημαντικότερη έως τότε έκδοση για την Ελλάδα.

Με τις περιηγήσεις του F.C.H.L. Rouquerville τα πράγματα εξελίχθηκαν διαφορετικά. Από μία επιστολή του Κοραή προς τον Barbié du Bocage είμαστε σε θέση να συμπεράνουμε ότι ο χαρτογράφος ελληνιστής ήδη από τα 1804 επεξεργαζόταν την αφήγηση του Rouquerville την οποία μάλιστα υπέβαλε στην κρίση του Κοραή, προκειμένου να ελεγχθούν οι ελληνικές φράσεις και εκφράσεις που περιλαμβάνονταν στο κείμενο²⁰. Η συνδρομή του Barbié du Bocage στην έκδοση του 1805 στάθηκε καθοριστική. Εκτός από τον έλεγχο της όλης αφήγησης

19. Βλ. Georges Toliaς, *La Grèce des hellénistes, images de la Grèce moderne dans la Presse littéraire parisienne sous le Directoire, le Consulat et l'Empire (1794-1815)*, Paris, 1992, Διδακτορική διατριβή, σ. 334-368.

20. Αδαμάντιος Κοραής, *Αλληλογραφία τόμος δεύτερος 1799-1809*, Αθήνα, Ομιλος Μελέτης του Ελληνικού Διαφωτισμού, 1966, αρ. επιστολής 323, σ. 220-224, ανάλυση της επιστολής αυτής στην υπό έκδοση ανακοίνωση: Στ. Φινόπουλος και Γ. Τόλιας, "Η Πελοπόννησος μέσα από τις εκδόσεις του Rouquerville", στα *Πρακτικά του Δ' Συμποσίου Ιστορίας & Τέχνης της Μονεμβασιάς*, Μονεμβασιά, 1993.

και από τα τοπογραφικά σχεδιαγράμματα ελληνικών πόλεων και αρχαιολογικών περιοχών, ο Barbié du Bocage συνέταξε και μία αναλυτική μελέτη της αρχαίας γεωγραφίας της Ηπείρου, η οποία λόγω της παρουσίας του Αλή Πασά και των αγώνων των Σουλιωτών προσείλκυε το ενδιαφέρον των δυτικών.

Από την αλληλογραφία του Barbié du Bocage διαπιστώνεται ότι κατά τη διάρκεια του δευτέρου ταξιδιού του Rouquerville στην Ελλάδα ο χαρτογράφος ελληνιστής συμβούλευε εξ αποστάσεως τον δραστήριο και φιλόδοξο Γενικό Πρόξενο στις έρευνες του, τόσο τις τοπογραφικές, όσο και τις αρχαιολογικές ή τις ιστορικές. Οι χάρτες τους οποίους σχεδίασε για την έκδοση της δεύτερης περιηγητικής αφήγησης του Rouquerville (1820-1821), αν και στάθηκαν η κύρια αιτία της καθυστέρησης της έκδοσης κατά έναν χρόνο, (με αποτέλεσμα να μεσολαβήσει η έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης και να μειωθεί η επικαιρότητα του όλου εκδοτικού εγχειρήματος), αποκατέστησαν, κατά τα λεγόμενα του Rouquerville, την εικόνα της Ελλάδας ορίζοντας για πρώτη φορά την σωστή θέση μεγάλου αριθμού αρχαίων τοποθεσιών, νεωτέρων πόλεων, ποταμών, ορέων, κ.ο.κ.

Η υπέρβαση

Το κριτικό - συγκριτικό σύστημα προσέγγισης του ελληνικού κόσμου, όπως το επεξεργάστηκε και εφάρμοσε ο Barbié du Bocage, εκφράζει την στάση μιάς ολόκληρης γενιάς γάλλων ελληνιστών, που εργάστηκε κατά τα τέλη του 18ου αιώνα και τις πρώτες δεκαετίες του 19ου. Η συγκριτική και κριτική αυτή ανάλυση των ελληνικών πραγμάτων, επέτρεπε την παράλληλη προσέγγιση της αρχαίας και της νεώτερης ελληνικής ιστορίας και παιδείας και είχε ως κύριο αποτέλεσμα μιά πρώτη, συνολική και σφαιρική μελέτη της νεώτερης ελληνικής πραγματικότητας. Η προσέγγιση αυτή συχνά ήταν παραμορφωτική, εφόσον έτεινε να θεωρεί την νεώτερη Ελλάδα, ως εσχάτη παρακμασμένη έκφραση του πολιτισμού που έλαμψε στην ίδια περιοχή κατά τους κλασσικούς χρόνους. Εντούτοις, οι καρποί του ενδιαφέροντος των γάλλων ελληνιστών για την νεώτερη Ελλάδα δεν ήταν αμελητέοι: η νέα ελληνική γλώσσα άρχισε να διδάσκεται²¹, ιδρύθηκε στην γαλλοκρατούμενη Κέρκυρα η πρώτη ελληνική Ακαδημία,

21. Η νεώτερη ελληνική γλώσσα άρχισε να διδάσκεται από τον d'Ansse de Villoison στη Σχολή των Ανατολικών Ζωντανών Γλωσσών στα 1800. Την προηγούμενη χρονιά είχε προηγηθεί ιδιωτικό μάθημα του Villoison.

της οποίας αντεπιστέλλον μέλος ήταν και ο Barbié du Bocage²², ο γαλλικός λόγιος τύπος ενδιαφέρθηκε με αυξανόμενη ένταση για τα ελληνικά πράγματα²³, πύκνωσαν σημαντικά οι περιηγήσεις στον ελληνικό χώρο, ιδρύθηκε μιά πρώτη, μυστική, φιλελληνική εταιρεία, της οποίας προήδρευσε ο μέντορας του Barbié, ο Choiseul-Gouffier²⁴, ενώ γεννήθηκε η ιδέα μιάς γαλλικής επιστημονικής αποστολής στην Ελλάδα, στην οποία θα συμμετείχε και ο Barbié²⁵.

Εντούτοις, ο κριτικός και συγκριτικός ελληνισμός, έμελλε να ξεπεραστεί, παρόλο που άφησε βαθειά σημάδια, τόσο στην προσέγγιση της Ελλάδας εκ μέρους των δυτικών, όσο και στον τρόπο με τον οποίο οι Έλληνες διανοούμενοι της εποχής αντιλαμβάνονταν την φυσιογνωμία και την ταυτότητα της νεώτερης Ελλάδας.

Οι επιστήμες της γεωγραφίας και της χαρτογραφίας έχοντας ως πρωταρχικό μέλημα την σύνολη και συνοπτική εικονική απόδοση του χώρου, καθίστανται από την ίδια τους την φύση φορείς και εκφραστές της κάθε ανανέωσης του τρόπου με τον οποίο αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος τον χώρο. Έτσι, όπως μέσα στο έργο του d'Anville και περισσότερο του Barbié du Bocage, ανιχνεύονται οι πρώτες ενδείξεις της κριτικής - συγκριτικής προσέγγισης του ελληνικού χώρου, με τον ίδιο τρόπο, μέσα στο έργο των γεωγράφων και των χαρτογράφων που ακολούθησαν, ανιχνεύονται πάλι οι πρώτες ενδείξεις μιάς αντικειμενικότερης προσέγγισης, η οποία τείνει να αποσπασθεί από τον βαρύ ίσκιο της αρχαιότητας.

Πράγματι, καθώς γεωδαίτες και τοπογράφοι έτειναν να αποδώσουν μιά

22. Η Ιονική Ακαδημία ιδρύθηκε στα 1808. Ο Barbié du Bocage εξελέγη αντεπιστέλλον μέλος της στα 1811, βλ. *Magasin Encyclopédique*, 16e année, 1811, τόμος 3, σ. 141-142.

23. Βλ. τα διαγράμματα της συχνότητας δημοσίευσης άρθρων σχετικών με την Ελλάδα και την καθ'ημάς Ανατολή, στον λόγιο παρισινό τύπο της περιόδου 1794-1815, στο: Georges Toliaς, *La Grèce des hellénistes ...*, ό.π., σ. 806.

24. Πρόκειται για την σκοτεινή υπόθεση του Ελληνόγλωσσου Ξενοδοχείου. Ας σημειωθεί εδώ ότι ο συνδυασμός κριτικός ανάμεσα στον Choiseul-Gouffier και τον Ζαλίκογλου, εμπνευστή κατά πάσα πιθανότητα του όλου εγχειρήματος, στάθηκε ο Barbié du Bocage. Από την Αλληλογραφία του τελευταίου με τον Κοραή, φαίνεται ότι ο Barbié ήταν ο προστάτης του Ζαλίκογλου στο Παρίσι, κατόπιν συστάσεως του Γαζή, βλ. Α. Κοραή, *Αλληλογραφία*, τόμος 2, ό.π., σ. 510.

25. Η πληροφορία οφείλεται στον Barbié, και διασταυρώνεται από ορισμένες νύξεις του Bory de St. Vincent. Βλ. Αικατερίνη Κουμαριανού, *Δ. Φιλιππίδης - Barbié du Bocage - Α. Γαζής, Αλληλογραφία*, ό.π. σ. 62 και Bory de St.-Vincent, *Expédition Scientifique de la Morée, tome II, 1ère partie - Géographie*, Paris, 1834, σ. 15.

ακριβή εικόνα του ελληνικού χώρου, ενώ αντικειμενικότεροι παρατηρητές, όπως ο Gell, ο Leake, ο Spencer-Stanhope ή ο Hobhouse²⁶ ή ακόμη ο Rouqueville μελετούσαν την υφή και τους λειτουργικούς μηχανισμούς της νεοελληνικής κοινωνίας, διαμορφωνόταν μιά ανανεωμένη εικόνα της νεώτερης Ελλάδας, η οποία έτεινε να αποκτήσει την δική της, ιδιαίτερη φυσιογνωμία.

Το χαρτογραφικό έργο του Lapie, μηχανικού του γαλλικού στρατού, μολοντί λόγιο και εργαστηριακό, αφού βασίζεται και αυτό στην κριτική επεξεργασία κειμένων και περιγραφών, απέδωσε ήδη στα 1821 τους πρώτους χάρτες της Ελλάδας, που ξέφευγαν από τα λάθη των αρχαίων γεωγράφων. Κι όταν αργότερα η Γαλλική Επιστημονική Εκστρατεία της Πελοποννήσου, επεχείρησε τους πρώτους τριγωνισμούς στην ελληνική ενδοχώρα, τότε φάνηκαν όλες οι ατέλειες του συστήματος του Barbé.

“... Σε αυτήν την ταλαιπωρη, αλλά αρκετά κομψή παραγωγή”, έγραφε ο Bory de Saint Vincent για τον περίφημο χάρτη της Πελοποννήσου, που είχε συντάξει ο Barbé για το Υπουργείο Εξωτερικών στα 1807 και ο οποίος παρέμεινε μυστικός έως τα 1814 (αρχ. κατ. 143)²⁷, “το σύνολο της περιοχής είναι αισθη-

26. Οι περιηγητές αυτοί, άγγλοι τοπογράφοι και αρχαιολόγοι ως επί το πλείστον, είναι οι χαρακτηριστικότεροι της νέας “θετικής” προσέγγισης της νεώτερης Ελλάδας. Σε αντιδιαστολή με τους γάλλους τεχνικούς οι οποίοι εργάστηκαν στην περιοχή της Κωνσταντινούπολης και της Τρωάδας κατά τα τέλη του 18ου αιώνα, οι άγγλοι αυτοί περιηγητές, εργάστηκαν στις καθ’αυτό ελληνικές περιοχές και ενδιαφέρθηκαν περισσότερο για τους οικονομικούς, μορφωτικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς της νεώτερης ελληνικής πραγματικότητας και λιγότερο για τις τυχόν επιβιώσεις του αρχαίου πολιτισμού. Σε αντίθεση ακόμη προς τους γάλλους, οι άγγλοι αυτοί περιηγητές διακρίνονται για τα φιλοτουρκικά τους αισθήματα.

27. Bory de St. Vincent, *ό.π. σ.* 16. Ο χάρτης αυτός, αποτελεί μιά σημαντική απόπειρα, εκ μέρους των Γαλλικών Αρχών, μετατροπής της αρχαίας γεωγραφίας σε πολεμική μηχανή. Στο σημείο αυτό οφείλουμε να μνημονεύσουμε και μια άλλη αντίστοιχη απόπειρα: Στα 1798, ο Γάλλος γεωγράφος Edme Mentelle διάβασε στην φιλολογική συνεδρία του Lycée Républicain, μια περιγραφή της Επιδαύρου και της Τροιζήνας. Στον πρόλογο του, επισήμαινε: “... Si, par une de ces révolutions merveilleuses, qui cessent presque de nous étonner, parce qu’elles sont faciles aux armes françaises, la Grèce, arrachée enfin au peuple barbare qui l’opprime depuis près de quatre siècles, allait être confiée à la protection d’un peuple éclairé, ne serait-il pas alors un avantage précieux pour les vainqueurs, de savoir, au moyen d’une bonne carte, quelle était la position à peu près exacte de tant de lieux illustres, et d’apprendre, par une bonne description, quels monumens y étaient renfermés, et quels chefs-d’œuvres on peut encore se flatter de sauver de ses ruines?...” βλ. *Magasin Encyclopédique*, 4e année, 1798, τόμος VI, σ. 10.

τά πλατύτερο, το γενικό σχέδιο της Πελοποννήσου πλησιάζει προς το τετράγωνο. Η Μονεμβασιά έχει τοποθετηθεί πολύ νοτιότερα, ... τα ερείπια της Σπάρτης και του Μυστρά τόσο κοντά στην ανατολική ακτή της Πελοποννήσου και τόσο μακριά από τον κόλπο της Κορώνης, όσο μακριά βρίσκονται από την πρώτη και κοντά στον δεύτερο. Το σημείο όπου συναντά ο Αλφειός τον Ερύμανθο έχει τοποθετηθεί εξαιρετικά βορειότερα, με αποτέλεσμα να αλλάζουν οι ροές και των δύο ποταμών. Ο Προφήτης Ηλίας του Ταϊγέτου υψώνεται στο κέντρο της Λακωνίας, ενώ στην πραγματικότητα στέφει την δυτική οροσειρά της Μάνης, σε μικρή απόσταση από τις ακτές. Τα βουνά μοιάζουν με ακτινωτά λαγούμια τυφλοπόντικα χωρίς συνοχή και δεν δίνουν την παραμικρή ιδέα των συστημάτων και των γεωλογικών ανακατατάξεων στις οποίες ανήκουν αυτά τα συμπλέγματα. Πλήθος από δάση ως επί το πλείστον φανταστικά, έχουν ριφθεί εδώ κι εκεί, πάντοτε για να προκαλέσουν μία γραφική εντύπωση, - ο καλλιτέχνης νόμισε ότι δεν έπρεπε να αφήσει καθόλου κενό χώρο. Τα ονόματα των τόπων, συνήθως ανορθόγραφα, έχουν μοιραστεί σχεδόν στην τύχη. Και πόλεις που σημειώνονται με το συμβατικό σημείο ή με την ολόγραφη αναφορά του ονόματός τους ως σημαντικοί οικισμοί, δεν υπάρχουν διόλου, ούτε υπήρξαν ποτέ ...”²⁸.

Ωστόσο, πρέπει να ομολογήσουμε εδώ ότι οι κατηγορίες αυτές όσο σωστές κι αν ήταν, παραμένουν υπερβολικές για τον χαρτογράφο-ελληνιστή, που αφιέρωσε όλη την ζωή του στην αναπαράσταση του αρχαίου ελληνικού κόσμου και στην αναλυτική γνώση του νεωτέρου. Πόσο μάλλον όταν η κάθε χαρτογραφική του εργασία συνοδευόταν από αναλυτικά υπομνήματα τα οποία κανείς δεν είχε επιχειρήσει να καταρρίψει. Επιπλέον, μοιάζει αρκετά εύκολη η άσκηση κριτικής βάσει αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τις μετρήσεις ενός ολοκληρωμένου τακτικού σώματος τοπογράφων μηχανικών, την ώρα που οι χάρτες του Barbié στηρίζονταν αποκλειστικά και μόνο στην διαίσθηση και την κριτική ικανότητα

28. Ο Bory de St. Vincent δεν στάθηκε ο μόνος κατήγορος του Barbié. Ο Malte-Brun τον αγνόησε (βλ. σημ. 9), ο Rouquerville τον κατηγόρησε κι αυτός στον πρόλογο του 5ου τόμου του *Voyage en Grèce* (1821), ενώ στον πρόλογο της μεταθανάτιας έκδοσης *Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide*, Paris, 1834, η οποία έγινε από τον υιό Barbié du Bocage, (τον J.-G. Barbié du Bocage, επίσης χαρτογράφο, ο οποίος ταξίδεψε στην Ελλάδα και σχεδίασε ορισμένους χάρτες για τις περιηγητικές εκδόσεις του Rouquerville), διαφαίνεται το αρνητικό πνεύμα του κοινού και των ειδικών απέναντι στον γάλλο γεωγράφο - ελληνιστή. Στη σχεδόν αποοριπτική αυτή στάση, ίσως να χρεώναμε και το γεγονός ότι από τα 1824 έως τα 1840, οι επανεκδόσεις του Ατλαντα του Ανάχαρη δεν αναφέρουν το όνομα του Barbié.

του χαρτογράφου.

Ένα τελευταίο σημείο που πρέπει να τονισθεί, πριν κλείσουμε το σύντομο αυτό κείμενο για τον γάλλο λόγιο χαρτογράφο, είναι η βαθειά αγάπη που αυτός έτρεφε για το αντικείμενό του, τον ελληνικό κόσμο. Σε αρκετές από τις επιστολές που έστειλε στον έλληνα γεωγράφο και φίλο του, τον Δανιήλ Φιλιππίδη, συναντάμε συχνές αναφορές στα ιδιαίτερα συναισθήματα που ο Barbié du Bocage έτρεφε για την Ελλάδα. Ειδικότερα στην επιστολή όπου αναφέρεται στην πιθανότητα ενός ταξιδιού του στην Ελλάδα, δηλώνει ότι αγαπά την χώρα αυτή αμέσως μετά την πατρίδα του, κι ότι ευχαρίστως θα μετανάστευε εκεί. “Εξάλλου”, προσέθετε, “η ιστορία αυτού του τόπου μου ξαναφέρνει τόσο ευχάριστες αναμνήσεις, ώστε το πνεύμα μου βρίσκεται συχνά στην Ελλάδα, ενώ το σώμα μου είναι στην Γαλλία”²⁹.

Ο κατάλογος που δημοσιεύεται στις επόμενες σελίδες, αποτελεί μία πρώτη προσπάθεια απογραφής του χαρτογραφικού και γεωγραφικού έργου του γάλλου χαρτογράφου και ελληνιστή. Η έρευνα περιορίστηκε στα θέματα ευρύτερου ελληνικού ενδιαφέροντος, έργα που αποτελούν το συντριπτικό ποσοστό της παραγωγής του³⁰. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι εάν το έντυπο υλικό που περιλαμβάνεται σε αυτόν τον κατάλογο παρουσιάζει σχετική βιβλιογραφική πληρότητα, δεν συμβαίνει το ίδιο με το χειρόγραφο υλικό, αφού η έρευνα έγινε κυρίως στο τμήμα χαρτών της γαλλικής Εθνικής Βιβλιοθήκης και στις συλλογές της Γενναδείου Βιβλιοθήκης³¹.

Ο κατάλογος περιλαμβάνει έντυπους ή χειρόγραφους χάρτες και τοπογραφικά σχεδιαγράμματα, γεωγραφικές μελέτες, μονογραφίες, άρθρα, ανακοινώσεις και συνεργασίες με περιοδικές και άλλες εκδόσεις, έντυπες αλλά και σε χειρόγραφη μορφή. Κρίθηκε προτιμότερο να παρουσιασθεί το υλικό αυτό με

29. Αικατερίνη Κουμαριανού, *ό.π.*, σ. 62.

30. Ανάμεσα στις εργασίες του Barbié du Bocage, όσες ολίγες, δεν σχετίζονται με την αρχαία ή νεώτερη Ελλάδα, ξεχωρίζουν οι διορθώσεις του παγκόσμιου χάρτη (*mappe-monde*) του D’Anville (1786), ο στατιστικός χάρτης της Γαλλίας (1797-98) καθώς και ο χάρτης της Ευρώπης (1804) που έγινε κατ’εντολή του γαλλικού Υπουργείου Παιδείας.

31. Χειρόγραφα κατάλοιπα του Barbié du Bocage πρέπει να αναζητηθούν στο Γαλλικό Υπουργείο Εξωτερικών, στο *Depôt de la Guerre* και στο Γαλλικό Υπουργείο Εσωτερικών, στην στατιστική Υπηρεσία. Και στις τρεις αυτές υπηρεσίες εργάστηκε ο Barbié ως χαρτογράφος.

γνώμονα τις γεωγραφικές περιοχές, ώστε να διευκολύνονται οι χρήστες του καταλόγου. Ωστόσο, προκειμένου να αποκατασταθούν οι οργανικές ενότητες του γεωγραφικού και χαρτογραφικού έργου του Barbié du Bocage, κρίθηκε απαραίτητη η προσθήκη παραρτημάτων που περιλαμβάνουν τον πίνακα των αυτοτελών εκδόσεων, πίνακα των εκδόσεων στις οποίες φιλοξενούνται κείμενα του Barbié, ή που ενισχύονται από τους χάρτες του, πίνακα των χειρογράφων καθώς και συνοπτικό χρονολογικό πίνακα όλων των έργων του καταλόγου. Ο κατάλογος έχει συνταχθεί σε δύο γλώσσες, ελληνικά και γαλλικά. Προκειμένου να αποκατασταθεί η αλφαβητική τάξη των λημμάτων για τους γαλλόφωνους χρήστες του καταλόγου, κρίθηκε απαραίτητο να προστεθεί και ένα ευρετήριο των γεωγραφικών περιοχών, στα γαλλικά. Το κάθε λήμμα του καταλόγου περιλαμβάνει:

- την περιοχή στην οποία αναφέρεται το έργο
- τον τίτλο του έργου
- την βιβλιογραφική περιγραφή του έργου
- την προέλευση του, στις περιπτώσεις όπου το έργο εντάσσεται σε άλλη έκδοση ή συλλογή

Μολονότι καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια αυτοψίας των έργων του καταλόγου, ορισμένα από αυτά, έντυπα όσο και χειρόγραφα, δεν στάθηκε δυνατό να εντοπισθούν έως την στιγμή που ο κατάλογος έπρεπε να δημοσιευθεί. Τα έργα αυτά ωστόσο δεν παραλείπονται, αλλά σημειώνονται με ειδικό αστερίσκο. Στις περιπτώσεις αυτές διατηρείται η διατύπωση της βιβλιογραφίας στην οποία αναφέρονται.

Η εργασία που ακολουθεί, οφείλει πολλά στην υπομονή του προσωπικού της Γενναδείου Βιβλιοθήκης στην Αθήνα, της Βιβλιοθήκης της Βουλής, της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας και της Bibliothèque Nationale στο Παρίσι. Ευχαριστίες οφείλονται στην διευθύντρια του τμήματος χαρτών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Γαλλίας, κυρία Monique Pastoureau, η οποία διευκόλυνε την εργασία. Στον κύριο Στάθη Φινόπουλο με τις υποδείξεις του οποίου συμπληρώθηκαν αρκετά κενά του καταλόγου, ιδίως επανεκδόσεων και μεταφράσεων έργων του Barbié du Bocage, όπως επίσης και στην διευθύντρια του Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών του ΕΙΕ, κυρία Λουκία Δρούλια, η οποία με παρακίνησε να ετοιμάσω προς έκδοση το υλικό αυτό ώστε να φιλοξενηθεί ο κατάλογος στα Τετράδια Εργασίας.

Τέλος, θερμές ευχαριστίες οφείλονται και από αυτήν εδώ την θέση, στην καθηγήτρια κυρία Αικατερίνη Κουμαριανού, η οποία εκτίμησε στις σωστές του

διαστάσεις το έργο του Barbié du Bocage ήδη από τα 1966, και ενθάρρυνε έμπρακτα την πρόοδο αυτής της εργασίας, παραχωρώντας πλούσιο βιβλιογραφικό υλικό και τις προσωπικές της σημειώσεις.

Οφείλω ακόμη να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Βασιλική Αντωνίου, η οποία επιφορτίσθηκε με την στοιχειοθεσία και ευρετηρίαση του καταλόγου. Χωρίς την υπομονετική συνεργασία της η εργασία αυτή δεν θα έβλεπε το φως της δημοσιότητας.

RÉSUMÉ

A l'ombre des voyageurs; l'œuvre géographique et cartographique grecque de Jean-Denis Barbié du Bocage (1760-1825). Un catalogue.

Ce catalogue qui comprend près de 200 titres, est le résultat des recherches dans la Bibliothèque Nationale de France et dans des bibliothèques publiques et privées d'Athènes. Cet ouvrage, est une première tentative de recensement de l'œuvre géographique et cartographique grecque de l'helléniste et cartographe J.-D. Barbié du Bocage (1760-1825), et sert surtout à démontrer le rôle central que l'auteur de cette œuvre jouât à la fin du XVIIIe s. et au début du XIXe au grand mouvement des voyageurs et spécialistes français vers la Grèce ainsi qu' à la promotion et la formation des études grecques en France.

Personnage réservé et retenu, Barbié du Bocage, semble en effet participer à la plupart des activités françaises qui aient un rapport quelconque à la Grèce, tant antique que moderne. Ses cartes et ses textes, ses articles dans la presse et ses notes savantes, démontrent que Barbié du Bocage, sous son double rôle d'helléniste et de cartographe a su se tenir discrètement au centre du mouvement des érudits, des spécialistes et des voyageurs vers la Grèce moderne.

Élève de D' Anville et de Barthélemy proche de Choiseul-Gouffier et mentor de Pouqueville, Barbié du Bocage représente une expression tardive de l'humanisme en géographie.

Cet attachement extrême et presque exclusif du cartographe à l'étude critique et comparée de la géographie de la Grèce, eut comme résultat que son œuvre fut vite oubliée. Néanmoins sa présence et ses labeurs furent décisifs à la tournure cruciale de l'hellénisme français vers un système plus critique et comparé, qui devait ouvrir le chemin à la première étude systématique de la Grèce antique, médiévale et, surtout, moderne.

Le catalogue des œuvres grecques de Barbié, comprend aussi bien des cartes et des plans que des textes (études, articles, communications et collaborations aux autres éditions de l' époque), manuscrits comme imprimés.

Afin de faciliter les chercheurs nous avons opté pour le catalogage géographique de l'œuvre recensée, classant le matériel selon la région à laquelle chaque œuvre se réfère.

Néanmoins – et pour restituer les unités fondamentales de l'œuvre – nous avons ajouté des tables (table des manuscrits, des éditions indépendantes, des collaborations et table chronologique des œuvres).

Le catalogue étant bilingue, un seule ordre alphabétique était possible. Nous

nous sommes donc servis de l'ordre alphabétique grec et nous avons ajouté un index des régions géographiques en français.

Chaque entrée du catalogue comprend:

- La région géographique
- Le titre de l'œuvre
- Sa description bibliographique
- Sa provenance

N.B. Les entrées marquées d'un asterisque (*) n'ont pas été examinées.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ / ABBRÉVIATIONS

- B.N.** : Bibliothèque Nationale de France
- c.** : περίπου
- εκδ.** : εκδότης
- éd.** : éditeur
- Gen.** : Γεννάδειος Βιβλιοθήκη / Bibliothèque Gennadeion
- λ.** : λήμμα
- catalogue** : Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage, ; précède d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages, Paris, 1826.
- notice** : Discours prononcés aux funérailles de M. J.-D. Barbié du Bocage, ..., suivis d'une notice sur sa vie et ses ouvrages, Paris, 1826.
- Recueil De Bure 1788:** Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l' ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris De Bure l'ainé 1788 (Βλ. λ. 61).
- Recueil Didot:** Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. Nouvelle édition. A Paris de l'imprimerie de Didot le Jeune, l'an septième (1799) (βλ. λ. 62).
- s.d.** : χωρίς αναφορά χρόνου
- s.l.** : χωρίς αναφορά τόπου
- s.l.n.d.** : χωρίς αναφορά τόπου και χρόνου

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

CATALOGUE DES ŒUVRES GRECQUES

ΕΡΓΑ ΚΑΤΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ŒUVRES PAR ORDRE GÉOGRAPHIQUE

ΑΘΗΝΑ - ATHÈNES

1. “Plan d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis, Mai 1784, Chap. XII, in-4o, Tome I, p. 394 in-8o, Tome II, p. 226. Stades Olympiques 6; Toises de France 600 (gravé par) Guill. De la Haye No 8”.
Χαλκογραφία / Gravure 350x230.
Με έναν επεξηγηματικό πίνακα σε ένθετο, των 31 μνημείων που απεικονίζονται στο σχεδιάγραμμα / Avec un tableau explicatif des 31 monuments répartis dans le plan.
Recueil De Bure 1788-8.
2. “Plan d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Το ίδιο με παράθεση των ονομάτων των μνημείων στις αντίστοιχες θέσεις και ημερομηνία / Le même avec les noms des monuments cités aux places appropriées, daté de “Mai 1784 Nivôse An VIe. gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799-14.
3. “Plan des Environs d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Septembre 1785. Voyage Chap. II, in-4o, Tome I p.311, in-8o, Tome II, p.104. Stades Olympiques 15; Toises de France 1500 (gravé par) Guill. De la Haye, No 4”.
Χαλκογραφία / Gravure 225x175.
Σημείωση / Note: “Il est bien de prévenir que l’auteur de ce Plan s’est beaucoup servi de ceux que M. Foucherot a levés sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier, qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788-4.
4. “Plan des Environs d’Athènes pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Septembre 1785 - Ventôse An VIe”.
Δεν αναφέρονται τα ονόματα του χαράκτη και του καλλιγράφου (Tardieu και Aubert) / Les noms du graveur et du calligraphe ne sont pas mentionnés (Tardieu et Aubert).

Recueil Didot 1799-10.

5. “Premier essai sur Athènes dressé en Septembre 1783 et corrigé en février 1784 [1:7.000. Par] Barbié du Bocage” (s.l.) 1784.
2 συρραμμένα χειρόγραφα φύλλα, έγχρωμα / deux feuilles manuscrites coloriées reunies 1220x775.
Σημείωση / Note: “Je crois pourtant que la maison et les jardins de Platon seraient mieux dehors de l’ Académie mais attenant au mur, sur le chemin de l’Académie à Colone, comme je les ai placés dans le Plan gravé pour le Voyage du jeune Anacharsis”.
B.N. Ge. C.9642.
6. “Plan d’Athènes pour environ 400 ans avant J.C. selon l’Abbé Barthélémy. 9 Stades Olympiques (1:7.000, s.l.n.d., c. 1784) par Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 570x425.
B.N. Ge.D.17308.
7. “Second essai sur Athènes dressé le 24 avril 1784, pour environ 400 ans avant J.C. selon l’Abbé Barthélemy. 9 Stades Olympiques (1:7.000) par Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 570x425.
B.N. Ge.D.17309.
8. “Plan d’Athènes levé par le c.Fauvel (1:4815) par Barbié du Bocage” (s.l.n.d., c.1780”).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 495x425.
B.N. Ge.D.17297.
9. “(Plan d’Athènes où sont indiqués les ruines et les vestiges des monuments anciens) Echelle de trois mille pieds de Roi (1:9.000 s.l.n.d., c. 1780)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 340x375.
B.N. Ge.D.17296.
10. “Plan de l’Académie et de ses Environs. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1784. Voyage Chap. VII, in-4o, Tome I, p. 322, in-8o, Tome II, p. 120. Stades Olympiques 4; Toises de France 400 (gravé par) Guill. De la Haye No 6”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x240.
Recueil De Bure 1788 - 6.

11. “Plan de l’Académie et de ses Environs. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 230x290.
Το ίδιο (απλή επαναχάρωση) / Le même (simple reproduction)
“gravé par P.F.Tardieu, L.Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 12.

ΑΙΓΑΙΟ ΒΟΡΕΙΟ - MER EGÉE DU NORD

12. (Carte des côtes septentrionales de la Mer Egée par Barbié du Bocage. 1:630.000. S.l.n.d., c.1785).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 390x340.
Χάρτης βωβός / Carte muette.
B.N. Ge.D.17315.

ΑΙΓΑΙΟ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΟ- MER EGÉE DU SUD-EST

13. (Carte de la partie sud-est de l’Archipel de la Mer Egée et des régions avoisinantes de l’Asie Mineure, avec l’indication des localités anciennes. 1:650.000. Par) “Barbié du Bocage (S.l.) ce 22 février 1785”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 600x500.
B.N. Ge.D.17313.

ΑΙΓΑΙΟ ΝΟΤΙΟΔΥΤΙΚΟ- MER EGÉE DU SUD - OUEST

14. “(Carte des côtes de la Mer Egée, partie sud-ouest. 1:630.000. Par) Barbié du Bocage (S.l.,) ce 21 Mars 1788”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 550x40.
B.N. Ge.D.17314.

ΑΙΓΙΝΑ - ÉGINE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΑΙΤΩΛΙΑ - ÉTOLIE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest – Mer Ionienne, entrée 51.

ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ - ACARNANIE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest – Mer Ionienne, entrée 51.

ΑΛΒΑΝΙΑ - ALBANIE

15. Carte de l'Albanie par J.D.Barbié du Bocage (1:1.150.000. S.l.n.d., c.1780).
1 χειρόγραφο φύλλο, έγχρωμο / Une feuille manuscrite coloriée. 290x510. B.N. Ge.D.16593.
16. “Carte de l'Albanie ...”
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις / Le même avec corrections et additions.
B.N. Ge.D.16597.
17. “Carte de l'Albanie ...”
Το ίδιο με διορθώσεις / Le même avec corrections.
B.N. Ge.D.19596.
18. (L'Illyrie ancienne, 1:635.000.) “Barbié du Bocage (s.l.) juillet 1787Ili et mars 1789”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 700x470. B.N. Ge.D.16592.

ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΟΣ - HALICARNASSE

19. “Plan de la Ville d'Halicarnasse par J.D.Barbié du Bocage. Ventôse An Xe (1802). Toises de France 300, mètres 500. Gravé par Dhoudan”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x190.
“Histoire des expéditions d'Alexandre rédigée sur les mémoires de Pto-

lémée et d'Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicoméde..., traduction nouvelle par P. Chaussard", Paris, Genets, an XI (1802), 3 vol. et atlas. *Atlas* (vol. 4), p. 58.

20. 'Urbis Halicarnassi specimen vetus'.

Ο χάρτης αποδίδεται στον Barbié (βλ. *Catalogue* σ. XVII και *Notice* σ. 8). Ωστόσο στον χάρτη δεν αναφέρεται χαρτογράφος (βλ. και Μυτιλήνη, αρ. κατ. 137) / La carte est attribuée à Barbié (*Catalogue* p. XVII et *Notice* p. 8). Néanmoins aucune mention de cartographe ne figure sur la carte (voir aussi Mytilène, entrée 137).

Choiseul-Gouffier, M.G.F.A. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, 1782.

ΑΡΓΟΛΙΔΑ - ARGOLIDE

21. "Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide, par J.D.Barbié du Bocage, Paris Imprimerie Royale, 1834".

8ο, p. VIII+536.

22. "Recherches sur la topographie de la plaine d'Argos, en trois parties, lues à l'Institut en 1809, par J.D.Barbié du Bocage".

Magasin Encyclopédique, 15e année, 1810, vol.IV, p. 323-357.

23. "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'isle d'Égine et la Cynourie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Octobre 1785. Voyage Chap. LIII, in-4ο, Tome III, p. 53, in-8ο, Tome IV, p. 330. Stades Olympiques 15; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 23".

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 290x190.
Recueil De Bure 1788 - 23.

24. "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'isle d'Égine et la Cynourie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...".

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο σε μικρότερη κλίμακα με διορθώσεις και προσθήκες και αλλαγή ημερομηνίας / Le même à une échelle réduite avec additions et corrections et changement de date: "Octobre 1785 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit".
Recueil Didot 1799 - 34.

ΑΡΚΑΔΙΑ - ARCADIE

25. “L’Arcadie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1786. Voyage Chap. LII, in-4o, Tome III, p. 27, in-8o, Tome IV, p. 292. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 22”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 235x180.
Recueil De Bure 1788- 22.
26. “L’Arcadie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο σε μικρότερη κλίμακα με διορθώσεις και προσθήκες και αλλαγή ημερομηνίας / Le même à une échelle réduite avec additions et corrections et changement de date: “Mai 1786 - Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L.Aubert scripsit”.
- Recueil Didot 1799 - 33.*

ΑΤΤΙΚΗ - ATTIQUE

27. “L’Attique, la Mégaride et partie de l’Isle d’Eubée, pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mai 1785. Voyage chap. VI, in-4o, Tome I, p. 313, in-8o, Tome II, p. 108. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6 (gravé par) Guill. De la Haye No 5”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 300x200.
Recueil De Bure 1788 - 5.
28. “L’Attique, la Mégaride et partie de l’Isle d’Eubée, pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και αλλαγή ημερομηνίας / Le même avec additions et corrections et changement de date: “Mai 1785 - Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
- Recueil Didot 1799 - 11.*
29. “Histoire de la Bourgade d’Oenoè-la-Sacrée située dans l’Attique, près d’Eleusis; lue pour la 1ère fois à l’Académie Royale des Inscriptions et Belles Lettres, de Institut de France, le Vendredi 9 Août, 1816, et pour la 2ème fois le Vendredi 11 Octobre, 1816, par M.Barbié du Bocage, membre de cette Académie”.

J. Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 101-122.

30. “Recherches historiques sur Phylé, Bourgade de l’Attique”.

J.Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 161-193.

31. “Rapport lu à la 3e classe de l’Institut de France, le Vendredi 1er décembre 1815, et à la 4e classe, le 16 décembre, sur l’ouvrage de M. Stanhope.” Histoire de la bourgade d’Oenoè-la-Sacrée, située dans l’Attique, pres d’Eleusis. Recherches historiques sur Phylé, bourgade de l’Attique”.

J. Spencer-Stanhope, *Topography illustrative of the battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817.

- 32*. *Carte de l’Attique et de la Mégaride et Plan de la ville d’Athènes, pour le voyage de Pausanias - An II et an III (1794 & 1795).*
(Notice p. XXV).

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ - EMPIRE D’ ALEXANDRE

33. “Analyse de la carte des marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand, et Essai sur la Topographie de Thèbes de Béotie, pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D. Barbié du Bocage (s.l.), 1804”.

8°, 56 σ., με 1 χάρτη και 1 τοπογραφικό σχεδιάγραμμα / 8°, 56 p. avec une carte et un plan:

1: “Carte des Marches et de l’Empire d’Alexandre le Grand dressée pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix, intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures (s.l.) an XII (1804), gravé par Doudan, écrit par Giralton”.

2: “Plan de Tyr et de ses environs, pour l’examen des historiens d’Alexandre de Mr. de Sainte-Croix par J.D.Barbié du Bocage (s.l.), Prairial an Xème (1802), gravé par Tardieu”.

Πρόκειται για ανάτυπο από την έκδοση / Il s’agit d’un tiré à part de: Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804).

Βλ. επίσης επόμενο λήμμα / Voir aussi entrée suivante.

34. “Analyse de la carte des marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand”.
- Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J., baron de Sainte Croix, “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)”, p. 793-848.
p. 847: “Carte des Marches et de l’Empire d’Alexandre-le-Grand dressée pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix, intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures (s.l.), an XII (1804), gravé par Doudan, écrit par Giraldon”.
- 35*. Μετάφραση από τα αγγλικά των χαρτών του ταξιδιού του Νεάρχου, 1799.
Traduction de l’anglais des cartes du voyage de Néarque, 1799.
(notice p.10, catalogue p.XVIII).

ΑΧΑΪΑ - ΑΧΑΪΕ

Βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.
Voir Corinthe-Achaïe, entrée 103.

ΒΟΙΩΤΙΑ - ΒΕΟΤΙΕ

36. “(Carte de la Béotie ancienne et de la partie centrale de la Grèce, 1:317.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.), terminée en février 1787”.
- 1 χειρόγραφο έγγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 650x410.
B.N. Ge.D.17318.
37. “Essai sur la Topographie de Thèbes de Béotie, pour l’ouvrage de Mr. de Sainte-Croix intitulé Examen des historiens d’Alexandre, par J.D.Barbié du Bocage (S.l.) Messidor an Xème (1802) gravé par Douban”.
- Χαλκογραφία / Gravure.
Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J., baron de Sainte-Croix, “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand*, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)”, p. 224.
38. “La Béotie pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par M.Barbié du Bocage, Mai 1787. Voyage Chap. XXXIV, in-4o, Tome II, p.

265, in-8o, Tome III, p. 280. Stades Olympiques 100; Lieues Communes de France 4 (gravé par) Guill. De la Haye No 14”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x185.
Recueil De Bure 1788-14.

39. “La Béotie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et daté de “Mai 1787 Pluviôse An VII. Gravé par P.F.Tardieu L.Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799-24.

40. “Recherches historiques sur la ville d’Eleuthères en Béotie; lues pour la 1ère fois à l’Académie Royale des Inscriptions et Belles Lettres de l’Institut de France, le Vendredi 15 Novembre, 1816, et pour la 2ème fois les Vendredi 24 Janvier et 7 Février, 1817”.

J.Spencer Stanhope, *Topography illustrative of the Battle of Plataea ...*, London, John Murray, 1817, p. 123-160.

ΒΟΣΠΟΡΟΣ - BOSPHORE

41. “Canal de Constantinople depuis Constantin jusqu’ à Mahomet II (sic). 8000 toises (1:43.400, par Barbié du Bocage) terminé le 9 Xbre 1783”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 650x440.
Πρόκειται για το τελικό δοκίμιο. Ο τίτλος με μολύβι / Il s’agit de la dernière épreuve, le titre au crayon.
B.N. Ge.D.17316.

42. “Plan du Bosphore de Thrace... par... Barbié du Bocage. P. de la Haye fils (sc.), (110.000, S.I.) 1784”.

Χαλκογραφία / Gravure 330x220.
B.N.

43. “Plan indicatif des points d’où M. Melling a dessiné les vues qui composent le Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore”.

Χαλκογραφία / Gravure 930x610.
Χωρίς αριθμό σελίδας. Σε ένθετο, χωρίς τίτλο, carte de la Propontide, aujourd’hui Mer de Marmara. Με ένα επεξηγηματικό κείμενο του

Barbié / Sans numéro de page; inséré sans titre: Carte de la Propontide, aujourd'hui Mer de Marmara. Avec une note explicative de Barbié.

Melling, A. I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d'après les dessins de M.Melling, architecte de l'Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM.Treuttel et Wurtz*, Paris MDCCCXIX, de l'imprimerie P.Didot l'aîné.

44. “Plan topographique du Bosphore de Thrace ou Canal de Constantinople et de ses environs, jusqu’ à la source des rivières qui se jettent dans le port de Constantinople avec les Iles des Princes et la partie de la côte d’Asie qui en est voisine, dressé sur plusieurs plans particuliers et entre autres sur celui du Canal de Constantinople ébauché en 1776 et continué en 1786 et années suivantes jusqu’en 1801 par Fr. Kauffer, Ingénieur d’abord attaché à M. le comte de Choiseul-Gouffier et ensuite au service de la Porte Ottomane. J.D. Barbié du Bocage, 1819, F.P. Michel sculp.”.

Χαλκογραφία / Gravure 930x610.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Προηγείται επεξηγηματικό κείμενο του Barbié du Bocage / Sans numéro de page. Avec une note explicative de Barbié. Melling, A.I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d'après les dessins de M.Melling, architecte de l'Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa soeur, publié par MM. Treuttel et Wurtz*, Paris, Didot l'aîné, MDCCCXIX”.

45. “Plan du Bosphore de Thrace pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juillet 1784. Voyage, Chap. I, in-4o, Tome I, p. 266, in-8o, Tome II, p. 38. Stades Olympiques 50, Lieues Communes de France de 2.500; Toises 2 (gravé par) P. de la-Haye fils No 2”.

Χαλκογραφία / Gravure 330x220.

Σημείωση / Note: “Il est bien de prévenir que l’auteur de ce plan s’est beaucoup servi de celui du Canal de Constantinople levé en 1776 par Mr. Kauffer, par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier qui a bien voulu lui en donner communication”.

Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Byzance. 2.400 Pieds Grecs; 400 Toises de France”.

Recueil De Bure 1788 - 2.

46. “Plan du Bosphore de Thrace pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Χαλκογραφία / Gravure 395x280.

Το ίδιο με διορθώσεις και προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de / “Juillet 1784 - Vendémiaire An VI”.

Στην σημείωση προστίθεται / Addition à la note: “ainsi que de plusieurs autres morceaux qui lui ont été fournis par le Cn. Abancourt, Adjoint au Directeur du Dépôt de la Guerre. Gravé par P.F. Tardieu, L.Aubert scripsit”.

Recueil Didot 1799-8.

47. “Plan topographique du Bosphore de Thrace ou Canal de Constantinople et de ses environs, jusqu’ à la source des rivières qui se jettent dans le port de Constantinople avec les Isles des Princes et la partie de la côte d’Asie qui en est voisine, dressé sur plusieurs plans particuliers et entre autres sur celui du Canal de Constantinople ébauché en 1776 et continué en 1786 et années suivantes jusqu’en 1801 par Fr. Kauffer, Ingénieur d’abord attaché à M. le comte de Choiseul-Gouffier et ensuite au service de la Porte Ottomane. J.D. Barbié du Bocage, 1819, F.P. Michel sculp.”.

Χαλκογραφία / Gravure, 930x610.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Προηγούνται 6 σελ. in-plano υπογεγραμμένες από τον Barbié du Bocage όπου περιγράφεται ο χάρτης και η κατασκευή του / Sans numéro de page. Avec six pages in-plano, signées Barbié, dans lesquelles sont décrites la carte et sa construction.

Melling, A.I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM. Treuttel et Wurtz, Paris, Didot l’aîné, MDCCCXIX*”.

Βλ. Ελλήσποντος, λ. 72*.

Voir Hellespont, entrée 72*.

ΔΕΛΦΟΙ - DELPHES

48. “Essai sur les environs de Delphes pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Mars 1787. Voyage Chap. XII, in-4o, Tome II, p. 3, in-8o, Tome II, p. 422. Stades Olympiques 25; Toises de France 2.500 (gravé par) Guill. De la Haye, No 12”.

Χαλκογραφία / Gravure 170x200.

Το πάνω μέρος της χαλκογραφίας περιλαμβάνει μία άποψη των Δελφών: “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”.

La partie supérieure de la gravure comprend une vue de Delphes: “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”.

Recueil De Bure 1788 - 12.

49. “Essai sur les environs de Delphes pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Μόνο το τοπογραφικό σχεδιάγραμμα του προηγούμενου, επανασχεδιασμένο με ημερομηνία / Seulement le plan du précédent, redessiné et daté de “Mars 1787 Pluviose An VIe, Gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Recueil Didot 1799 - 21.

ΔΗΛΟΣ - DÉLOS

50. “Plan de l’île de Délos et d’une partie des îles voisines, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Fructidor An VI. Stades Pythiques 15 ... Myriamètre Républicain, Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 395x280.

Ο χάρτης μαζί με εκείνον των Κυκλάδων: “Les Cyclades Pour le Voyage du jeune Anacharsis par M.D’Anville MDCCLVIII”.

Recueil Didot 1799 - 38b.

ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ-ΙΟΝΙΟ – GRÈCE CENTRALE DE L’OUEST-MER IONIENNE

51. “L’Etolie et l’Acarnanie avec la Presqu’île de Leucade et les îles de Céphallénie et d’Ithaque, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Prairial An VIe. Stades Pythiques 150; ... Lieues communes de France 6. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Recueil Didot 1799 - 26.

ΔΩΡΙΔΑ - DORIDE

Βλ. Φωκίδα-Δωρίδα, λ. 176.
Voir Phocide-Doride, entrée 176.

ΕΛΕΥΣΙΝΑ - ÉLEUSIS

Βλ. Αττική, λ. 29, 31.
Voir Attique, entrée 29, 31.

ΕΛΛΑΔΑ - GRÈCE

52. “Notice sur une géographie en grec vulgaire, intitulée “*Νεωτερικὴ Γεωγραφία*”, imprimée à Vienne en Autriche, en 1790, 1 vol. in 8o”.
- Το άρθρο περιλαμβάνει την μετάφραση εκτενούς αποσπάσματος που αναφέρεται στην περιοχή της Μάνης / L'article comprend la traduction d'un long extrait qui se réfère au Magne.
- Magasin Encyclopédique*, 2e année, 1796, vol. IV, p. 76-90.
53. “Carte de la Grèce Moderne dressée sur les Mémoires de Mr. Pouqueville et d'autres Voyageurs, et appuyée sur les Observations de Plusieurs Navigateurs, par J.D. Barbié du Bocage, membre de l'Institut Royal de France etc. (S.l.) 1821. Milles d'Italie 30, Lieues moyennes de France 10, Myriamètres 5. F.P. Michel sculpsit, Aubert junior scripsit.”.
- Χαλκογραφία / Gravure 365x510.
- Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage dans la Grèce*, Paris, Didot, 1820-1821 vol. V (1821).
54. (Cartes originales en divers états pour le Voyage du jeune Anacharsis en Grèce, s.l., 1781-1798, in folio).
- B.N. Rés. Ge.DD.3398.
55. “La Grèce et ses isles pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par M. Barbié du Bocage, Août 1788. Stades Olympiques 600; Stades Pythiques 750; Lieues Communes de France 25 (gravé par) Guill. De-la-Haye”.
- Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 470x370.
- Recueil De Bure 1788- I*.

56. “La Grèce et ses isles pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 470x380.
 Το ίδιο επαναχαραγμένο, χωρίς αλλαγή ημερομηνίας / Le même, regravé sans changement de date / “... gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit.”.
Recueil Didot 1799- 2.
57. “Dictionnaire des lieux de la Grèce antique et de ses colonies et des personnages célèbres qui en sont originaires. (S.l.n.d.)”.
 Χειρόγραφο / Manuscrit folio, 154 p.
 B.N. Ge.FF.15632.
58. “(Carte de la Grèce extraite de la) Géographie de Mélétius, lib. I f.18 chap. 22,23 et 26. (S.l.n.d.)”.
 1 χειρόγραφο φύλλο, ελαφρά χρωματισμένο / Une feuille manuscrite, légèrement coloriée 350x225.
 GEN MSS 145.9.
59. “Carte de la Grèce extraite de la Géographie de Philippidès (s.l.n.d.)”.
 1 χειρόγραφο φύλλο, ελαφρά χρωματισμένο / Une feuille manuscrite, légèrement coloriée 190x250.
 GEN MSS 145.10a.
60. “Carte générale de la Grèce et d’une grande partie de ses colonies, tant en Europe qu’en Asie. Pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage, membre de l’Institut de France, &c., commencée en 1798, et terminée en 1809. Paris, 1811. Stades Olympiques 1000; ..., Myriamètres 20. Gravé par P.F. Tardieu, à Paris, Place de l’Estrapade, No 1, Ecrit par Giraldon”.
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 820x580.
 Στον πίνακα περιεχομένων της έκδοσης του Recueil Didot, 1799, προβλεπόταν να προτάσσεται ο χάρτης αυτός, ο οποίος όμως ολοκληρώθηκε στα 1809 και τυπώθηκε στα 1811. Τα στοιχεία όσα χρησίμευσαν στην σύνθεσή του παρατίθενται αναλυτικά σε μία προσθήκη της κριτικής ανάλυσης των χαρτών της αρχαίας Ελλάδας, με τίτλο “Addition à l’analyse critique des cartes de l’ancienne Grèce, dressées pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage...” με διαφορετική σελιδαρίθμηση (I-VII) και τυπωμένη από τον Nouzon. Το κείμενο και ο χάρτης περιλαμβάνονται σε αρκετά αντίτυπα της έκδοσης του Recueil Didot 1799. Το κόσμημα του τίτλου του χάρτη, φιλοτεχνημένο

από τον Defresne και χαραγμένο από τον Fortier, παρουσιάζει, την αποψη της αρχαίας Αθηνάς και του Πειραιά, με τα μακρά τείχη. Στο λιμάνι, μιá ομάδα αποίκων φεύγει, προκειμένου να ιδρύσει μιá νέα αποικία. Μοιάζει να παίρνει εντολές από τον Απόλλωνα, ο οποίος δεσπάζει στην κορυφή του κοσμήματος. Κάτω από τον τίτλο, τα σύμβολα των τεχνών και των γραμμάτων, ένα σμήνος μέλισσες, σύμβολο του αποικισμού, τα όπλα της θεάς Αθηνάς και θραύσματα μνημείων. / Dans la table des matières de l'édition du Recueil de 1799 (édition Didot), cette carte était prévue, mais elle ne fut achevée qu'en 1809 et imprimée en 1811. Les éléments qui servirent à sa composition sont exposés dans l' "Addition à l'analyse critique des cartes de l'ancienne Grèce, dressées pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage...", texte sans numérotation de pages, imprimé par Nouzon. Aussi bien la Carte que l'Addition à l'analyse critique figurent dans plusieurs exemplaires de l'édition du Recueil par Didot (1799). La composition de la cartouche de la carte, œuvre de Defresne, gravée par Fortier, représente une vue d'Athènes ancienne et du Pirée avec les Longs Murs. Dans le port un groupe de colons se prépare à partir fonder une nouvelle colonie. Il semble recevoir ses ordres d'Apollon, qui domine la décoration. Sous le titre de la Carte, les symboles des arts et des lettres, un essaim d'abeilles symbolisant la colonisation, les armes d'Athéna et des fragments de monuments antiques.

Recueil Didot, 1799-1.

61. "Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris, De Bure l'aîné, 1788".

4ο (200x255), LI p. +31 planches:

I : "La Grèce et ses îles"

II : "Plan du passage des Thermopyles"

III: "Plan du combat de Salamine"

IV: "Essai sur la Bataille de Platée"

1 : "Carte du Palus-Méotide et du Pont Euxin"

2 : "Plan du Bosphore de Thrace"

3 : "L'Hellespont"

4 : "Plan des environs d'Athènes"

5 : "L'Attique, la Mégaride et partie de l'île d'Eubée"

6 : "Plan de l'Académie et de ses environs"

7 : "Plan d'une palestres grecque, d'après Vitruve"

8 : "Plan d'Athènes"

9 : "Plan et élévation des Propylées"

10: "Plan du temple de Thésée; élévation et vue du Parthénon"

11: "La Phocide et la Doride"

- 12: "Essai sur les environs de Delphes, et vue du Parnasse"
 13: "Plan d'une maison grecque, d'après Vitruve"
 14: "La Béotie"
 15: "La Thessalie"
 16: "La Corinthie, la Sicyonie, la Philasie et l'Achaïe"
 17: "L'Elide et la Triphylie"
 18: "Essai sur la topographie d'Olympie"
 19: "La Messénie"
 20: "La Laconie et l'île de Cythère"
 21: "Essai sur la topographie de Sparte et de ses environs"
 22: "L'Arcadie"
 23: "L'Argolide, l'Epidaurie, la Trézénie, l'Hermionide, l'île d'Egine et la Cynurie"
 24: "Platon sur le Cap Sunium, au milieu de ses disciples. Vue"
 25: "Ancien Théâtre grec"
 26: "Les Cyclades" (par d'Anville)
 27: "Médailles tirées du Cabinet du Roi"
 Πρόκειται για την πρώτη έκδοση / Il s'agit de la première édition.

- 61.2 2η επίσημη έκδοση / 2e édition officielle, Paris, de Bure 1789.
 61.3 3η επίσημη έκδοση / 3e édition officielle, Paris, de Bure 1790.
 4η επίσημη νέα έκδοση / 4e et nouvelle édition officielle, Paris, Didot 1799.
 βλ. επόμενο λήμμα / se référer à l'entrée suivante.
 61.4 5η επίσημη έκδοση / 5e édition officielle, Paris, Didot 1817 (χάροξη / gravée par Tardieu, Bourgeois & Pillement).
 61.5 6η επίσημη έκδοση / 6e édition officielle, Paris 1822.
 Τον άτλαντα του Ανάχαρση χαρτογράφησε επίσης ο Α. Tardieu (εκδόσεις 1821, 1822, 1824, 1825, 1826 και 1828) και ο Charles Monin (εκδόσεις 1830-1840). Οι χάρτες του Barbié επανεκδίδονται από τα 1840 και μετά.
 L'atlas d'Anacharsis fut encore dressé par A. Tardieu (éditions de 1821, 1822, 1824, 1825, 1826 et 1828) et par Charles Monin (éditions 1830-1840). Les Cartes de Barbié réapparaissent seulement après 1840.
 61.6-8 Αγγλικές μεταφράσεις με τον τίτλο / Traductions anglaises sous le titre: *Maps, places, views and coins illustrative of the travels of Anacharsis the younger in Greece ...* London, Robinson 1791 (61.10), 1794 (61.11) και 1796 (61.12).
 61.9 London, Johnson, 1816.
 61.10 London, Miller, 1817.

- 61.11 London, Green, 1818.
- 61.12 Ιταλικές μεταφράσεις / Traductions italiennes (*Atlante per il viaggio d' Anacarsi il giovine nelle Grecia ... Venezia, Antonelli, 1828*).
- 61.13-14 Ελληνική μετάφραση: *Άτλας της περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος επιτιμηθείς κατά τον παρά του Βαρβιέ δου Βουάγιε*, 1η έκδοση Βιέννη 1820 (61.13), 2η έκδοση Βιέννη 1837 (61.14). Ο Άτλας, χαραγμένος από τον Φρ. Ρεϊσσέρ περιλαμβάνει τους 33 χάρτες της έκδοσης του 1817 πλην εκείνου της Ελλάδος και των νησιών συν έναν χάρτη της Πελοποννήσου.
Traduction grecque sous le titre: *Άτλας της περιηγήσεως του Νέου Αναχάρσιδος επιτιμηθείς κατά τον παρά του Βαρβιέ δου Βουάγιε*, 1ère édition, Vienne 1820 (61.13), 2e édition, Vienne 1837 (61.14). L'Atlas, gravé par Fr. Reisser, comprend les 33 cartes et plans de l'édition de 1817, exceptée la carte de la Grèce et des îles, plus une carte du Péloponnèse.
- 61.15 Πρώτη Γερμανική μετάφραση του άτλαντα περιλαμβάνεται στην έκδοση / Première traduction allemande dans l'édition: *Geographie, Chronologie, Staaten-Gelehrten-und Künstler-Geschichte Maass Münz und Gewichtkunde von Alt-Griechenland in 31 Kupfertafeln und 12 Tabellen Nebst einer Kritischen Abhandlung*. Berlin, Lagarde 1793. 4o p. VI (σημείωση / note Biester) + 118p +31 planches (Atlas). Πρόκειται για την έκδοση των παρατηρημάτων του ταξιδιού του Νέου Ανάχαρση (12 πίνακες) και του Άτλαντα./ Il s'agit de l'édition des annexes du Voyage du jeune Anacharsis (12 tableaux) et de l'Atlas.
- 61.16 Ολλανδικές μεταφράσεις των χαρτών του Ανάχαρση συσταχόμενες στο *Reize van den Jongen Anacharsis door Griekenland. Vit het Fransch van den Abt Barthelemij door M. Stuart 10 vols.*, Amsterdam, J. Allart, 1794-1801. Πρόκειται για την πρώτη ολλανδική μετάφραση του έργου. Οι τόμοι 1-8 περιλαμβάνουν τους 31 χάρτες που αντιστοιχούν στην έκδοση de Bure 1788 και στον τόμο 9 περιλαμβάνονται 13 νέοι χάρτες μεταφρασμένοι από την έκδοση Didot 1799. Η χάραξη έγινε από τον G. van Baarsel.
Traductions hollandaises des cartes et plans d' Anacharsis reliées au: *Reize van den Jongen Anacharsis door Griekenland. Vit het Fransch van den Abt Barthelemij door M. Stuart, 10 vols.*, Amsterdam, J. Allart, 1794-1801.
Il s'agit de la première édition en hollandais de l'œuvre. Les volumes 1-8 comprennent les 31 planches qui correspondent à l'édition de Bure 1788. Le volume 9 comprend les 13 nouvelles

- planches du Recueil Didot 1799. Le tout gravé par G. van Baarsel.
- 61.17-18 Μερική πολωνική μετάφραση / Traduction partielle en Polonais: Zbior Kart Geograficznych, Planow, Widokow i Medalow, Dawney Grecyi, Sciagajacych sie do Podrozy Mlodego Anacharsysa 1η έκδοση / 1ère édition, Wilno (6 πίνακες / 6 planches) 2η έκδοση / 2e édition, Wilno, 1841 (5 πίνακες / 5 planches).
- 61.19-21 Αρκετές κλεψίτυπες εκδόσεις όπως / Plusieurs contrefaçons comme Paris, Sanson, 1791 (61.19), Paris, 1809 (61.20), Paris, Garneray, 1817 (61.21).
62. “Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l’ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d’une analyse critique des cartes. Nouvelle édition. A Paris de l’imprimerie de Didot jeune, L’an septième (1799)”
- 4o, (320x470): (2) p. (portrait de J.J. Barthélémy dessiné par F.L.Gounod d’après le buste d’Houdon et gravé par P.G.Langlois, l’an 6” [1798]) + 56 p. (*Analyse critique* ...) + VII p. (Addition à l’analyse critique, 1811) +(2) p. (explication des médailles) + 39 planches:
- 1 : “Carte générale de la Grèce et de ses Colonies”
 - 2 : “Carte particulière de la Grèce et de ses îles”
 - 3 : “Plan de la Bataille de Marathon”
 - 4 : “Plan du Passage des Thermopyles”
 - 5 : “Plan du Combat de Salamine”
 - 6 : “Essai topographique sur la Bataille de Platée”
 - 7 : “Carte du Palus-Méotide et du Pont Euxin”
 - 8 : “Plan du Bosphore de Thrace”
 - 9 : “Plan de l’ Hellespont et de la Chersonèse de Thrace”
 - 10 : “Plan des environs d’Athènes”
 - 11 : “Carte de l’Attique, de la Mégaride, et d’une partie de l’île d’Eubée”
 - 12 : “Plan de l’Académie et de ses environs”
 - 13 : “Plan d’une Palestre grecque, d’après Vitruve”
 - 14 : “Plan de la ville d’Athènes”
 - 15 : “Plan et élévation des Propylées”
 - 16 : “Plan et élévation géométrique du Temple de Thésée”
 - 17 : “Vue perspective du Temple de Thésée”
 - 18 : “Plan et élévation géométrique du Parthénon”
 - 19 : “Vue perspective du Parthénon”
 - 19 bis: “Les deux Frontons du Parthénon dans l’état où ils se trouvaient en 1674”
 - 20 : “Carte de la Phocide, de la Doride et du pays des Locriens”
 - 21 : “Essai sur la topographie des environs de Delphes”
 - 22 : “Vue de Delphes et des deux Roches du Parnasse”

- 23 : “Plan d’une maison grecque, d’après Vitruve”
 24 : “Carte de la Béotie”
 25 : “Carte de la Thessalie”
 26 : “Carte de l’Etolie et de l’Acarnanie, avec la presque île de Leucade et les îles de Céphallénie et d’Ithaque”
 27 : “Carte de la Corinthie, de la Sicyonie, de la Philasie et de l’Achaïe”
 28 : “Carte de l’Elide et de la Triphylie”
 29 : “Essai sur la Topographie de Sparte et de ses environs”
 30 : “Carte de la Messénie”
 31 : “Carte de la Laconie et de l’île de Cythère”
 32 : “Essai sur la topographie de Sparte et de ses environs”
 33 : “Carte de l’ Arcadie”
 34 : “Carte de l’Argolide, de l’Epidaurie, de la Trézénie, de l’Hermionide, de l’île d’Egine et de la Cynurie”
 35 : “Platon sur le Cap Sunium, au milieu de ses disciples”
 36 : “Plan d’un ancien Théâtre grec”
 37 : “Carte des côtes de l’Asie Mineure depuis Cune jusqu’ à Rhodes”
 38 : “Carte des Cyclades et Plan de l’île de Délos”, (Carte des Cyclades par d’ Anville)
 39 : “Médailles tirées du Cabinet National”

Η νέα αυτή έκδοση διαφέρει ριζικά από την πρώτη. Στην έκδοση αυτή έχουν προστεθεί 8 νέοι πίνακες, ενώ το σύνολο του έργου έχει επανασχεδιαστεί και επαναχαραχθεί (από τον Tardieu) με πολλές προσθήκες και διορθώσεις. Τα κείμενα που προτάσσονται περιλαμβάνουν, μαζί με τα παλαιά και τα νέα δεδομένα, όσα χρησίμευσαν στην διόρθωση των παλαιών χαρτών και στην σύνθεση των νέων. Σε κάθε χάρτη έχουν προστεθεί οι κλίμακες των Πυθικών Σταδίων και του Επαναστατικού Μυριάμετρου. Για τις διαφορές στον κάθε χάρτη, βλ. το αντίστοιχο λήμμα του καταλόγου./

Cette nouvelle édition diffère radicalement de la précédente. 8 nouvelles planches y sont ajoutées tandis que l’ensemble des planches est regravé (par Tardieu). L’Analyse critique comprend toute les nouvelles données qui servirent à la correction des cartes et des plans. A chaque carte ou plan sont ajoutées 2 autres mesures, le stade pythique et le myriamètre républicain. Pour les différences de chaque planche, se référer à l’entrée spéciale du catalogue.

ΕΛΛΗΣΠΟΝΤΟΣ -HELLESPONT

63. “Plan de l’Hellespont, de la Chersonèse de Thrace et d’une grande partie de la Troade pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, (s.l.) mai 1782 - avril 1798”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 470x420.
B.N. Res Ge. D.7837.
64. “L’Hellespont, pour l’intelligence du Voyage du Jeune Anacharsis, dressé sur le plan qu’ en a donné M.d’Anville, (Paris), mai 1782”.
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 430x370.
B.N. Ge. D.10777.
65. “L’Hellas-Pont (sic) pour l’intelligence du Voyage du Jeune Anacharsis. Dressé sur le plan qu’en a donné M. D’Anville dans les Mémoires de l’Académie R^{le} des Belles-Lettres, et sur quelques autres morceaux, par M. Barbié du Bocage, May 1782. Voyage Chap. II, in-4o, Tome I, p. 274, in-8o, Tome II, p. 49. Echelle: Stades Olympiques de 94 Toises 5 Pieds: 200; Petits Stades de 53 Toises: 300; Lieues Communes de France de 2.500; Toises: 8. (gravé par) P. De la Haye fils, No 3”.
Χαλκογραφία / Gravure 210x195.
Recueil De Bure 1788 - 3.
66. “Plan de l’Hellespont, de la Chersonèse de Thrace, et d’une grande partie de la Troâde, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage. Mai 1782- Germinal An VIe. Stades Olympiques 150 ... Myriamètres Républicains 5. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x395.
Επανασχεδιασμός του προηγούμενου θέματος: / Le sujet précédent redessiné.
Σημείωση / Note: “Il est bon de prévenir que l’Auteur de ce plan s’est beaucoup servi de ceux du Canal des Dardanelles et de toutes les côtes en général, qui ont été levés en 1785, 1786 et 1787 par le Cn. Truguet, qui a bien voulu lui en donner communication; ainsi que de celui de la Plaine de Troie, qui a été levé en 1786 par ordre de M. de Choiseul-Gouffier”.
Recueil Didot 1799-9.

67. “Plan des villages de Tchardak et Lampsaki par J.D.Barbié du Bocage, membre de l’Institut, etc. Toises de France 1.000 (1:21.000, s.l.,) 1810”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 130x170.
B.N. Ge.F.carte 13262.
68. “Plan des Villages de Tchardak et Lampsaki par J.D.Barbié du Bocage, Membre de l’Institut &c., (S.l.,) 1810, 1000 toises de France. pl. 11, 1ère partie, page 135, gravé par J.B.Tardieu”.
- Χαλκογραφία / Gravure 130x170.
Castellan, A.L., *Lettres sur la Grèce, l’Hellespont et Constantinople...*, Paris, 1811, p.135.
69. “Plan des Villages de Tchardak et Lampsaki ...”.
- Το ίδιο με ένδειξη για το βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le relieur / “pl. 26”.
- Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l’Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris 1820, v. 1, p. 283: “Note sur l’emplacement de l’ancienne Lampsaquée” par Barbié du Bocage.
70. “Carte de l’Hellespont ou Canal des Dardanelles levée sur les lieux et assujettie aux Observations Astronomiques. J.D. Barbié du Bocage emendavit et auxit 1821. Dhoudan scupt. Beaublé script.”.
- Χαλκογραφία / Gravure 600x465.
Choiseul-Gouffier, M.G.A.F. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, Paris, v. II (2e partie), 1822, planche 52.
- 71* “Carte comprenant l’Hellespont et l’île de Lesbos, pour Thucydide”.
- Πρόκειται για την έκδοση του Θουκυδίδη από τον J.B. Gail, Paris, 1810 / Il s’agit de l’édition de Thucydide par J.B. Gail, Paris, 1810.
(Catalogue p. XXIII, Notice p. 13).
- 72.* “Plan du canal de Constantinople ou Bosphore de Thrace, et carte de la mer de Marmara, avec une notice historique, une feuille”, 1807.
- (Notice p. 12: “Ce plan et cette carte offrent le tableau de l’arrivée de la flotte anglaise dans le mois de février 1807, devant Constantinople, et le retour de cette même flotte dans l’Archipel, après dix jours de présence inutile devant la ville”).

ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ - ÉPIDAURE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΕΡΜΙΟΝΙΔΑ - HERMIONIDE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΕΥΒΟΙΑ - EUBÉE

Βλ. Αττική, λ. 27, 28.
Voir Attique, entrée 27, 28.

ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ - PONT EUXIN

73. “Carte du Palus Méotide et du Pont Euxin, pour le Voyage du Jeune Anacharsis réduite en grande partie d’après celles de Mr. D’Anville, par Mr. Barbié du Bocage, MDCCLXXXI. Voyage chap. I, in-4o, Tome, II, p. 8. Stades Olympiques à 600 au Degré: 3.000; Lieues Communes de France de 500 Toises: 100 (gravé par) Guill. De la Haye, No 1”.
- Χαλκογραφία / Gravure 270x210.
Recueil De Bure 1788-1.
74. “Le Palus-Méotide et le Pont Euxin, pour le Voyage du Jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage. Juin 1781 - Pluviôse An VIIe. Stades Olympiques 1200; ..., Myriamètres Républicains 50 Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
- Χαλκογραφία / Gravure 395x280.
Νέος σχεδιασμός του προηγούμενου θέματος / Le sujet présédent re-dessiné.
Recueil Didot 1799 - 7.
- 75.* “Carte de la Mer Noire”.
- Anthoine, baron de Saint Joseph, *Essai historique sur le commerce et la navigation de la Mer Noire*, Paris, 1805.
(Catalogue p. XXI, Notice p. 11).

ΖΑΓΟΠΙ - ZAGORI

Βλ. Ιωάννινα, λ. 99.
Voir Jannina, entrée 99.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ - ZANTE

Βλ. Ηλεία-Τριφυλλία, λ. 87, 88.
Voir Élide-Triphylie, entrée 87, 88.

ΗΛΕΙΑ - ΤΡΙΦΥΛΛΙΑ – ÉLIDE-TRIPHYLIE

76. “L’Elide et la Triphylie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Août 1786. Voyage Chap. XXXVIII, in-4o, Tome II, p. 389, in-8o, Tome III, p. 469. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 17”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 190x230.
Recueil De Bure 1788 - 17.

77. “L’Elide et la Triphylie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με αρκετές προσθήκες και διορθώσεις. Προσθήκη της Ζακύνθου και αναφορά της στον τίτλο / Le même avec additions et corrections. Addition de l’île de Zante et mention dans le titre “L’Elide et la Triphylie avec l’île de Zacynthe Pour le Voyage du Jeune Anacharsis, Août 1786 - Messidor An VIe ..., Gravé par P.F.Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 28.

ΗΠΕΙΡΟΣ - ÉPIRE

78. “Description et histoire abrégée de l’Épire par M.Barbié du Bocage géographe du ministère des relations extérieures”.

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801*, Paris, Gabon et Comp., 1805, v. III, p. I-XXI.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ - THERMOPYLES

79. “Plan du passage des Thermo-pyles (sic) accommodé au temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Novembre 1784. Introduction, in-4o, tome I, p. 27, in-8o, tome I, p. 200. Stades Olympiques 40; Toises de France 4.000. (gravé par) Guill. De la Haye, No II”.
- Χαλκογραφία / Gravure 235x340.*
Σημείωση / Note : “ Il est bon de prévenir que l’Auteur de ce plan s’est beaucoup servi de celui que M. Foucherot a levé sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788 - II.
80. “Plan du passage des Thermo-pyles (sic) accommodé au temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce. Pour le Voyage du Jeune Anacharsis...”.
- Χαλκογραφία / Gravure 280x395.*
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Novembre 1784 - Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 4.
81. “(Plan des détroits des Thermopyles, par) Barbié du Bocage. Stades de 10 au mille: 49 (1:17.500. s.l.), le 24 mars 1782”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 450x650.*
B.N. Ge.D.17300.
82. “Plan particulier des détroits des Thermopyles appelés Τα Στενά dans toute leur étendue par Strabon, L.IX p. 296. Dressé uniquement sur les rapports des auteurs anciens. Stades de 10 au mille romain: 58 (1:17.500, par Barbié du Bocage, s.l.), 19 avril 1782”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.*
B.N. Ge.D.17299.
83. “Plan particulier du détroit des Thermopyles dressé uniquement sur les rapports des auteurs anciens et seulement pour le temps de l’invasion de Xerxès dans la Grèce, d’après Hérodote, Livre VII (1:17.000, par Barbié du Bocage. S.l.), le 10 avril 1782”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17298.

84. “(Carte de la région des Thermopyles et du golfe Maliaque, par) Barbié du Bocage. (S.l.) le 10 mars 1782, d’après les auteurs anciens seulement. 160 stades Olympiques (1:106.000)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17147.

ΘΕΣΣΑΛΙΑ - THESSALIE

85. “(Carte de la Thessalie ancienne, 1:630.000. Par) Barbié du Bocage (s.l.), le 25 7bre 1787”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 540x300.
B.N. Ge.D.17312.

86. “La Thessalie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M.Barbié du Bocage, Janvier 1788. Voyage Chap. XXXV, in-4o, Tome II, p. 302, in-8o, Tome III, p. 336. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 15”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x210.
Recueil De Bure 1788 - 25.

87. “La Thessalie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Janvier 1788 Prairial An VI. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 -25.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - THESSALONIQUE

88. “Croquis sur Thessalonique (s.l.) 1816”.

1 χειρόγραφο τετράδιο με σχεδιαγράμματα, in folio / Un cahier in folio contenant des plans manuscrits.
B.N. Ge.DD.3393.

89. “Notes sur Salonique et ses environs, (route de Salonique à Ser-rès) (s.l.) 1806”.
1 χειρόγραφο φύλλο in 8ο (κείμενο) / Une feuille manuscrite (texte).
B.N. Ge.FF.1168.

ΘΗΒΑ - THÈBES

Βλ. Αυτοκρατορία Αλεξάνδρου, λ. 33.
Voir Empire d'Alexandre, entrée 33.

ΘΡΑΚΗ - THRACE

Βλ. Ελλήσποντος, λ. 63, 66.
Voir Hellespont, entrée 63, 66.

ΙΘΑΚΗ - ITHAQUE

Βλ. Δυτική Στερεά - Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l'Ouest-Mer Ionienne, entrée 51.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ - JANNINA

90. (Plan de la ville de Janina par Barbié du Bocage) “900 toises de France (1:8870, s.l.) dessiné en 1820”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 470x580.
B.N. Ge.D.14472.
91. (Plan de la ville de Jannina, 1:30.000, s.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 150x110.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.
B.N. Reg.G.6711(23).
92. (Plan de la ville de Janina, 1:30.000, s.l.n.d., c.1820).
Το ίδιο σε μεγαλύτερη κλίμακα / Le même à une échelle plus grande 1:40.000, s.l.n.d., c. 1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 150x110.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.

93. “Janina et ses environs dans un rayon de six lieues par J.D. Barbié du Bocage, (1:177.500), S.l.) 1820”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x200.
B.N. Ge.D.14471
94. “Janina et ses environs ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 280x200.
Άλλο αντίτυπο του ίδιου / Autre exemplaire du même.
Με χειρόγραφες διορθώσεις και αναφορά του χαράκτη: “F.P. Michel sculp.” / Avec des corrections manuscrites et addition du nom du graveur: “F.P. Michel sculp.”.
B.N. Ge.D.14471-a.
95. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie dressé sur différents Mémoires par J.D.Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures 15.000 mètres (1:300.000. S.l.) an XII (1804)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 205x200.
B.N. Ge.F.carte 13251.
96. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie ...”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 205x200.
Ο ίδιος χάρτης με τον ίδιο τίτλο αλλά με διαφορετικό σχέδιο / La même carte avec le même titre mais redessinée.
B.N. Ge.F.carte 13252.
97. (Carte de la région de Jannina, 1:200.000. S.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 290x200.
Χάρτης βωβός / Carte muette.
B.N. Ge.F.carte 13256.
98. (Carte de la région de Jannina, 1:200.000. S.l.n.d., c. 1820).
1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 460x330.
Το ίδιο με τα τοπωνύμια δυσανάγνωστα γραμμένα με μολύβι / Le même avec les noms illisibles écrits au crayon.
B.N. Ge.D.17274.
99. (Levé de route de Jannina à Ostanitsa et jusqu’à Premeti, en Albanie, par J.D.Barbié du Bocage, 1:40.000, s.l.n.d., c.1820).
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 1600x320.
Ένα σκαρίφημα επικολημένο / Un dessin brouillon collé:

“Partie du Zagori figuré sous les yeux et avec l’aide de M. Polychroniades le 25 aoust 1820. M. Polychroniades est natif de Scammeli”.
B.N. Ge.D.17273.

100. “Plan de la Plaine de Janina en Albanie dressé sur différents Mémoires par J.D. Barbié du Bocage, Géographe des Relations Extérieures, 15.000 mètres, (s.l.), an XII (1804), gravé par Tardieu”.
- Χαλκογραφία / Gravure 230x230.
Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801*, Paris, Gabon & Comp., 1805”, v. III, p. 1.
101. “Janina et ses environs (dans un rayon de six Lieues), Dressé d’après les plans et mémoires de F.C.H.L. Pouqueville. Par J.D. Barbié du Bocage, membre de l’Institut Royal de France etc. (S.l.) 1820. Toises de France 10.000; Metres 2.000. F.P. Michel Sculpsit, Aubert junior Scripsit.
- Χαλκογραφία / Gravure coloriée 320x255.
Με ένδειξη για τον βιβλιοδέτη / Avec l’ indication pour le relieur: “Voyage dans la Grèce tome 5”.
Pouqueville, F.C.H.L., “*Voyage dans la Grèce*, Paris Didot, 1820-1821.” τόμος V (1820).
102. “Janina et ses environs ...”.
- Το ίδιο / Le même.
Χωρίς την ένδειξη για τον βιβλιοδέτη. Το αντίτυπο της Γενναδείου έχει τον χάρτη αυτό διπλό, και στην σελ. 418 του ιδίου τόμου / Sans indication pour le relieur. La copie de la Gennadeion contient cette carte deux fois, à la p. 278 et à la p. 418 du même vol.
Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage de la Grèce*, Paris Didot, 1826-1827 τόμος I (1826) σ. 278.

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ - CÉPHALONIE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο, λ. 51.
Voir Grèce Centrale de l’Ouest- Mer Ionienne, entrée 51.

ΚΟΡΙΝΘΙΑ-ΑΧΑΙΑ – CORINTHIE-ACHAÏE

103. “La Corinthe, la Sicyonie, la Philasie et l’Achaïe pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juin 1786. Voyage Chap. XXXVII, in-4o, Tome II, p. 349, in-8o, Tome III, p. 408. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (Gravé par) Guill. De la Haye No 16”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 340x145.
Recueil De Bure 1788 - 16.

104. “La Corinthe, la Sicyonie, la Philasie et l’Achaïe pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.
 Το ίδιο θέμα με πολλές προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία /
 Le même avec corrections et additions, daté de “Juin 1786 - Messidor
 An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 27.

ΚΡΗΤΗ - CRÈTE

- 105*. “Carte de l’île de Crète et analyse de cette Carte”.

Guilhem de Clermon-Lodève, G.E.J., baron de Sainte-Croix, *Des anciens gouvernements fédératifs et de la législation de Crète*, Paris, H.J. Jansen, an VII (1799).

ΚΥΘΡΑ - CYTHÈRE

106. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo, autrefois Cythère par M. Barbié du Bocage membre de l’Institut. 1500 toises de France, pl. 5 bis, 1ère partie page 36, Tardieu scupl.”.

Χαλκογραφία / Gravure 290x175.
 Σημείωση / Note : “Tour et ruines où M.de Chabert en 1776 observa la latitude de 36°14’ 12” et dont il détermina la longitude à 20° 44’ 40” à l’orient du Méridien de Paris”.
 Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les Iles de Cérigo, Hydra et Zante, avec 23 dessins de l’auteur gravés par lui-même et 3 plans*, Paris, Agasse, 1808.

107. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo...”.

Το ίδιο με ένδειξη στον βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le

relieur “pl. 7”.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l’Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820, v. 1, p. 36.

108. “Plan d’une partie de l’île de Cérigo...”.

Το ίδιο γαλλικά αλλά χαραγμένο από τον Schleuen, χωρίς ένδειξη για τον βιβλιοδέτη, στο τέλος της γερμανικής μετάφρασης / Le même, en français, gravé par Schleuen, sans indication pour le relieur, à la fin de la traduction allemande.

Castellan, A.L., *Briefe über Morea ...* Weimar, 1809.

109. “Notice sur les ruines vues à Cérigo et près de Malvoisie, par M. Castellan”.

Rapport fait par M. Lebreton, secrétaire perpétuel de la 4e classe de l’Institut, le 3 octobre 1807, sur les travaux de cette classe, Paris, 1807.

110. “Plan d’une partie de l’Ile de Cérigo, autrefois Cythère, par M. Barbié du Bocage. 1500 toises de France (1:34.800) (S.l.n.d., c. 1780)”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 295x180.

B.N. Ge.F. carte 13157.

Βλ. Λακωνία-Κύθηρα, λ. 119, 120.

Voir Laconie-Cythère, entrée 119, 120.

KYNOYPIA - CYNOURIE

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.

Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ - CONSTANTINOPLE

111. “Plan de la ville de Constantinople et de ses Faubourgs tant en Europe qu’en Asie, réduit principalement de celui qui a été levé géométriquement en 1776, vérifié et augmenté en 1786 par Fr. Kauffer Ingénieur alors attaché à M. le Comte de Choiseul-Gouffier, ambassadeur de France à Constantinople, enrichi de nouveaux détails par J.D. Barbié du Bocage, 1819. Toises de France 1000; mètres 2000. F.P. Michel Sculp”.

Χαλκογραφία / Gravure 925x610.

Ένθετα / Insérés: “Plan particulier du Sérail du Grand Seigneur et de la partie de la ville qui l’avoisine, toises de France 200, Mètres 400 (και) Plan particulier du Château des Sept Tours, appelé par les Turcs Iedi-Koulleler, et de la partie de la ville qui se prolonge jusqu’à la Mer de Marmara, toises françaises 100, mètres 200”.

Χωρίς αριθμό σελίδας. Του χάρτη προηγούνται 4 σελίδες in-plano, υπογεγραμμένες από τον Barbié du Bocage, όπου περιγράφεται ο χάρτης και η κατασκευή του / Sans numéro de page. Avec 4 pages in-plano, signées Barbié, dans lesquelles sont décrites la carte et sa construction.

Melling, A.I., *Voyage pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM. Treuttel et Wurtz, Paris, P.Didot l’ainé, MDCCCXIX.*

112. (Plan de Constantinople par Barbié du Bocage, 1:15.000 s.l.n.d., c. 1800).

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 860x510.

Χάρτης βωβός. Σε ένθετο με μαύρο και κόκκινο μελάνι το Σεράι / Carte muette. Inséré, à l’encre noire et rouge, le Sérail.

B.N. Ge.C.10570.

113. “Essai d’un plan de Constantinople telle qu’elle était sous les Empereurs Grecs depuis Constantin jusqu’à sa prise par les Turcs. 4.000 Toises de France (1:20.500, par J.D. Barbié du Bocage, (s.l.) terminé le 30 Novembre 1783”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 680x580.

Πρόκειται για το τελικό σχέδιο / Il s’agit du dessin final.

B.N. Ge.C.10571.

114. “Essai d’un plan de Constantinople ...”.

Άλλο σχέδιο του ίδιου χάρτη / Autre dessin de la même carte.

B.N. Ge.C.10572.

115. “Plan de la Mosquée Bayazid (à Constantinople), 120 pieds (1:560), (s.l.n.d., c.1800)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 210x155.

B.N. Ge.F.carte 13283.

116. (Plan du sérail et du Fort des Sept Tours, 1:4.000. S.l.n.d., c.1800)

1 έγχρωμο χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 515x220.

Χάρτης βωβός / Carte muette.

B.N. Ge.D.17263.

117. “Mélanges sur Constantinople. (S.l., c. 1820-1825)”
 1 χειρόγραφο φύλλο in 4ο (κείμενο) / Une feuille manuscrite in-4ο (texte).
 B.N. Ge.FF.1188.
118. “Mélanges sur Constantinople. Note pour les Eaux Douces. Note pour la Porte d’Andrinople (s.l.n.d., c.1820)”
 1 χειρόγραφο φύλλο in folio (κείμενο) / Une feuille manuscrite in folio (texte).
 B.N. Ge DD.3392.

ΛΑΚΩΝΙΑ - ΚΥΘΗΡΑ – LACONIE-CYTHÈRE

119. “La Laconie et l’Isle de Cythère pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Janvier 1786. Voyage, Chap. XLI, in-4ο, Tome II, p. 481, in-8ο, Tome IV, p. 73. Stades Olympiques 150; Lieues Communes de France 6. (gravé par) Guill. De la Haye No 20”
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 220x330.
Recueil De Bure 1788 - 20.
120. “La Laconie et l’Isle de Cythère pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”
 Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x395.
 Το ίδιο με προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec additions, daté de “Janvier 1786 - Ventôse An VIe. Gravé par F.P. Tardieu”.
Recueil Didot 1799 - 31.

ΛΑΜΨΑΚΟΣ - LAMPSAQUE

Βλ. Ελλάσποντος, λ. 67, 68, 69.
 Voir Hellespont, entrée 67, 68, 69.

ΛΕΥΚΑΔΑ - LEUCADE

Βλ. Δυτική Στερέα-Ιόνιο, λ. 51.
 Voir Grèce Centrale de l’Ouest - Mer Ionienne, entrée 51.

ΛΟΚΡΙΔΑ - LOCRIDE

121. “(Carte de la Locride et des Thermopyles) Stades Olympiques 120 (1:60.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.), 14 avril 1782”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 500x600.
B.N. Ge.D.17301.

ΜΑΙΑΝΔΡΟΣ - ΜΕΑΝΔΡΕ

122. “Recherches sur les atterrissements qui se sont formés à l’ embouchure du Méandre”.
- Magasin Encyclopédique*, 1ère année, 1795, vol. V, p. 125-139.

ΜΑΙΩΤΙΣ - PALUS ΜΕΟΤΙΔΕ

Βλ. Εύξεινος Πόντος, λ. 73, 74.
Voir Pont Euxin, entrée 73, 74.

ΜΑΛΙΑΚΟΣ ΚΟΛΠΟΣ - GOLFE MALIAQUE

Βλ. Θερμοπύλες, λ. 81.
Voir Thermopyles, entrée 81.

ΜΑΝΗ - LE MAGNE

Βλ. Ελλάδα, λ. 52.
Voir Grèce, entrée 52.

ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ - MARATHON

123. “Plan de la Bataille de Marathon, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage. Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit. No 3”.
- Χαλκογραφία / Gravure coloriée 280x395.
Ένθετο / Inséré : “Développement de la Disposition de l’Armée des Grecs”.
- Recueil Didot 1799 - 3.*

ΜΕΓΑΡΙΔΑ - ΜΕΓΑΡΙΔΕ

Βλ. Αττική, λ. 27, 28.
Voir Attique, entrée 27, 28.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ - MER MÉDITERRANÉE

124. “Carte pour les Aventures de Télémaque, dressée par J.D. Barbié du Bocage Membre de l’Institut Impérial de France etc. (S.l.) 1810. Lieues moyennes de France 100, Myriamètres 50”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 400x225. Ένθετο / Inséré: “Carte particulière de la Grèce et d’une partie de l’Italie. Lieues moyennes de France 50, Myriamètres 25”.

1 έγχρωμο χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 147x94. Πρόκειται για ένα αντίτυπο βιβλιοφιλικό που περιλαμβάνει την εικονογράφηση του Τηλέμαχου του Fénelon από τρεις διαφορετικές εκδόσεις του 18ου αιώνα. Ο χάρτης έχει δεθεί πριν το “Avertissement sur cette nouvelle édition” χωρίς αριθμό σελίδας. / Il s’agit d’un exemplaire extra illustré qui comprend les gravures pour le Télémaque de Fénelon provenant des trois éditions différentes du XVIIIe siècle. La carte est reliée avant l’Avertissement sur cette nouvelle édition.

Σημείωση / Note: “J’ai suivi la Géographie de Fénelon, parce que je devais être d’accord avec son ouvrage; mais je dois dire qu’il a commis quelques erreurs, et entre autres qu’il a placé dans l’île de Chypre une ville de Cythère qui ne paraît pas y avoir jamais existé”.

Les Aventures de Télémaque par Fénelon. Tome premier de l’Imprimerie de Monsieur. (Paris), MDCCLXXXV.

GEN. V25q (c.2).

125. “Carte pour les Aventures de Télémaque...”.

Χαλκογραφία / Gravure 400x225.

Ο ίδιος χάρτης έντυπος, συσταχωμένος στον δεύτερο τόμο της ίδιας έκδοσης / La même carte imprimée, reliée au 2e vol. de la même édition, “Dhoudan sculpsit, L.Aubert père scripsit”.

Les Aventures de Télémaque par Fénelon. Tome Second de l’Imprimerie de Monsieur. (Paris), MDCCLXXXV.

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ - MÉDITERRANÉE ORIENTALE

126. “Carte de la Scythie, de l’Egypte, et des pays intermédiaires, dressée par J.D.Barbié du Bocage; Pour le Traité d’Hippocrate intitulé Des Airs, Des Eaux et Des Lieux, Traduit par le Dr. Coray, an VIIIème, 3000 stades Pythiques; 150 lieues communes de France; 150 myriamètres. Gravé par P.F.Tardieu, L.Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 255x360.

Με δύο ανεμοδείκτες / Avec deux roses des vents.

“*Traité d’Hippocrate, des Airs, des Eaux et des Lieux; Traduction nouvelle avec ... une carte géographique ... par Coray. Tome premier, Paris, Baudelot et Eberhart, l’an IX (1800). σ. CLXXX.*”

ΜΕΣΣΗΝΙΑ - MESSÉNIE

127. “La Messénie pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Janvier 1786. Voyage, Chap. XL, in-4o, Tome II, p. 449, in-8o, Tome IV, p. 26. Stades Olympiques 150; Lieux Communes de France 6. (Gravé par) Guill. De la Haye No 19”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 245x210.

Recueil De Bure 1788 -19.

128. “La Messénie pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Το ίδιο με ελαφρές προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec de légères corrections daté de / “Janvier 1786 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scrip.”.

Recueil Didot 1799 - 30.

ΜΗΛΟΣ - MILO

129. “(Plan de la rade de Milo) 1200 toises de France (1:50.000). (S.l.n.d., c.1780). Calqué par Barbié du Bocage vers 1780”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 240x330.

Σημείωση με μολύβι / Note au crayon : “Vue prise du Cap Noir”.

B.N. Ge.D.16627.

ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ - ASIE MINEURE

130. “Les côtes de l’Asie Mineure depuis Cune jusqu’à Rhodes, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage, Nivôse An VIIe. Stades Pythiques 600; ..., Myriamètres Républicains 10. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Χαλκογραφία / Gravure 280x395.

Recueil Didot 1799 - 37.

131. “Analyse de la carte du cours de l’Araxe et du Cyrus”.

P.150: “Carte pour le Mémoire de M.de Sainte-Croix sur le cours de l’Araxe et du Cyrus par M. J.D. Barbié du Bocage (s.l.), juillet 1793”.

Mémoires historiques et géographiques sur les pays situés entre la Mer Noire et la Mer Caspienne, Paris, an V (1796) in 4o, p.143-150.

- 132*. Notice sur le Voyage de Chardin en Perse avec une carte de son trajet depuis Constantinople jusqu’à Coniah, 1797 (notice p. 9, catalogue p. XIX).

Στην μόνη έκδοση του ταξιδιού του Chardin που εντοπίσαμε κατά την περίοδο της σταδιοδρομίας του Barbié du Bocage (έκδοση του Langlès του 1811) περιλαμβάνεται ένας χάρτης του Εύξεινου Πόντου, η τεχνική του οποίου επιτρέπει να υποθέσουμε ότι είναι έργο του Barbié. Ωστόσο ο χάρτης δεν περιέχει καμία ένδειξη για την ταυτότητα του χαρτογράφου. / L’unique édition du voyage de Chardin que nous avons pu localiser pendant la carrière de Barbié du Bocage, (édition Langlès, 1811), comprend une carte du Pont Euxin, dont la technique nous permet de l’associer à Barbié. Néanmoins, la carte ne comprend aucune mention de son auteur.

133. “Essai sur la bataille de Cunaxa et sur son emplacement, avec un plan (1795)” et “Cartes et notes pour l’expédition de Cyrus et la retraite des dix mille de Xénophon”.

Fortia d’Urban, *Mélanges de géographie, d’histoire et de chronologie anciennes, ... avec 2 cartes et un mémoire de M. Barbié du Bocage, destinés à servir de supplément à l’histoire et aux œuvres de Xénophon* ..., Paris, Courcier (s.d., 1805).

ΜΙΑΗΤΟΣ - MILET

134. “Mileti vicinia variis temporibus. 90 Stades Olympiques. Barbié du Bocage Fecit, gravé par J.Perrier”.

Χαλκογραφία / Gravure 250x380.
 Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, 1782, v. I, p. 171.

ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΑ - ΜΟΝΕΜΒΑΣΙΕ

135. “Plan de la rade de Napoli de Malvoisie et des Ruines d’Epidaurus-Liméra par M. Barbié du Bocage, membre de l’Institut. Echelle de deux lieues moyennes. B. Tardieu sculpt., pl. 7 bis, 1ère partie page 52”.

Χαλκογραφία / Gravure 195x155.
 Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les îles de Cerigo, Hydra et Zante*, Paris, Agasse, 1808, vol. I, p. 52.

136. “Plan de la rade de Napoli de Malvoisie ...”.

Το ίδιο με ένδειξη στον βιβλιοδέτη / Le même avec l’indication pour le relieur: “pl. 10”.
 Castellan, A.L., “*Lettres sur la Morée, l’ Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820”, v. I, p. 52.

ΜΥΤΙΑΗΝΗ - MYTILÈNE

137. “Urbis Mytileni specimen vetus”.

Ο χάρτης αποδίδεται στον Barbié (catalogue σ. XVII, notice σ. 8) ωστόσο στον χάρτη δεν αναφέρεται ο χαρτογράφος. / La carte est attribuée à Barbié (Catalogue p. XVII et Notice p. 8). Néanmoins, aucune mention de cartographe ne figure sur la carte.
 Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, vol. I, 1782.

138. “Carte de l’Ile de Métélin et d’une partie de la côte voisine de l’Anatolie. Levée sur les lieux et assujettie aux observations astronomiques) 15.000 toises de France (1:40.700 par Barbié du Bocage. S.l.n.d., c.1780)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 355x250.
 Περιέχει βυθομετρικά στοιχεία / La carte contient des informations bathymétriques.
 B.N. Ge.D.17294.

ΟΙΝΟΗ - ΟΕΝΟÈ

Βλ. Αττική, λ. 29.
Voir Attique, entrée 29.

ΟΛΥΜΠΙΑ - OLYMPIE

139. “Essai sur la Topographie d’Olympie dressé uniquement sur le rapport des Anciens pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Mai 1780. Voyage, Chap. XXXVIII, in-4o, Tome II, p. 394, in-8o, Tome III, p. 477. Stades Olympiques de 600 Pieds Grecs Chacun: 2; Toises de France: 200. (Gravé par) Guill. De la Haye No 18”.

Χαλκογραφία / Gravure 320x210.
Recueil De Bure 1788 - 18.

140. “Essai sur la Topographie d’Olympie...”.

Χαλκογραφία / Gravure 394x280.
Το ίδιο με προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec additions, daté de “mai 1780 - Ventôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu”.
Recueil Didot 1799 - 29.

ΠΑΡΓΑ - PARGA

141. “Plan du Territoire de Parga et d’Aja. Mètres 3.000 (1:43.000. S.l.n.d., c. 1818)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 295x150.
B.N. Ge.F.carte 13265.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ - PÉLOPONNÈSE

142. “Carte de la Morée, dressée sur les Mémoires de Félix de Beaujour par Barbié du Bocage, 12 Lieues communes de 2.500 toises (1:640.000) (s.l.) an IX (1801)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 515x420.
B.N. Ge.D.17288.

143. “Carte de la Morée, dressée et gravée au Dépôt de la Guerre par ordre du Gouvernement en 1807, publiée à Paris, en 1814 (1:500.000), gravé au Dépôt de la Guerre par A. Blondeau graveur de S.A.S. le Prince Duc de Neuchâtel”.

Λιθογραφία / Lithographie 1050x610.

Ἐνθετα / Insérés: (1:) Plan du canal des Dardanelles de Lépante, 1000 mètres, 500 Toises (2:) Château de Morée, 100 mètres, 50 Toises, (3:) Château de Romélie, 100 mètres, 50 Toises, (4:) Plan du port de Navarins, 5000 mètres, 2500 Toises (5:) Plan de l’Isthme de Corinthe, 5000 mètres, 2500 Toises, Ὑπόμνημα / Notice: “Remarque sur la construction de la Carte de la Morée. Mr. Barbié du Bocage, Géographe du Ministère des Relations Extérieures, membre de l’ Institut &a, est l’auteur de cette Carte. Elle a été dressée sur l’Echelle de 1/500.000 adoptée par le Dépôt général de la Guerre pour la Chorographie. On a employé pour la construire la projection cônica, le cône étant supposé passer par les 37e et 38e parallèles qui partagent la carte en trois parties à peu près égales; on a fait usage de l’ancienne et de la nouvelle graduation en établissant la première en dedans du cadre et la seconde en dehors. Les principaux fondements de l’ouvrage sont les observations astronomiques et des opérations trigonométriques faites par Mr. de Chabert, lieutenant général des Armées navales, dans l’Archipel et sur les côtes de la Grèce, plusieurs observations semblables de l’astronome Beauchamp et les levés qui ont été faits aux frais de Mr. de Choiseul-Gouffier, alors Ambassadeur en Turquie, par Mr. Fauvel, Vice-Consul à Athènes et correspondant de l’Institut. Les levés que l’on vient de mentionner consistent principalement, dans une grande Carte contenant toutes les côtes méridionales de l’Ile de Négrepont depuis sa Capitale jusqu’à son extrémité méridionale, tout le territoire d’Athènes, ceux de Mégares et de la Corinthe, toutes les côtes et les îles du Golfe d’Égine ou d’Athènes avec celles d’Hydra et de Zia qui sont au large, dans une Carte de la plaine de Mistra dans l’intérieur du pays, et dans des plans partiels sur plusieurs autres points. En outre de ces données, on a employé les routes des voyageurs en les assujettissant aux observations astronomiques. Ces routes sont tirées particulièrement des mémoires de Mr. Fauvel et de Mr. Foucherot, Ingénieur des Ponts et Chaussées et correspondant de l’Institut; on s’est également servi des renseignements donnés par Mr. Félix Beaujour Consul Général de France en Amérique qui a parcouru la Grèce. On a en même temps fait usage de matériaux plus anciens, et l’on a tiré quelques lumières des fragments existant à la Bibliothèque Impériale d’un voyage fait en Grèce en 1730 par Mr. Michel Fourmont; on y a joint enfin ce qu’offraient de plus positif les journaux déjà imprimés de quelques voyageurs tant français qu’anglais tels que Spon, Desmonceaux, Le Roi, Pococke, Chandler, &a, et en dernier lieu on a corrigé et on a considérablement augmenté cette Carte d’après les renseignements et mémoires qui ont

été fournis par Mr. le Docteur Pouqueville actuellement Consul Général à Janina. On n'a pas négligé non plus de consulter les ouvrages du pays qui sont à la vérité peu nombreux: on a fait des extraits de la Géographie Grecque de Mélétius, de celle de Démétrius Philippidès, et l'on n'a cessé de combiner ces matériaux avec la description de la Grèce faite par Pausanias dans le 2e siècle et qui renferme des détails, en général plus circonstanciés sur ce pays que tous ceux qu'ont pu nous procurer les voyageurs modernes. La partie occidentale de cette Carte est appuyée sur deux positions, les villes de Coron et de Patras déterminées astronomiquement, l'une par Mr. de Chabert et l'autre par l'Astronome Beauchamp. Les opérations de Mr. de Chabert se prolongent jusqu'au Vieux-Navarins: on a donc assujetti à cette dernière position et à celle de Patras tout le travail qui avait été fait pour l'ouvrage de Mr. l'Abbé Barthélemy intitulé: Voyage du Jeune Anacharsis en Grèce, et on a eu la satisfaction de voir qu'il cadrerait parfaitement avec les données dont il s'agit. Pour les détails de l'intérieur des îles de Zante, Céphalonie et Thiaki, on les doit, en grande partie, au Général de Brigade Pascal Vallongue, tué au siège de Gaëte et qui en l'an 6 commandait dans ces îles l'Arme de Génie; on a également eu de cet officier quelques détails précieux sur plusieurs îles de l'Archipel qu'il a vues. Les plans particuliers qui accompagnent la Carte ont été dressés sur des Echelles plus grandes; ceux de l'Isthme de Corinthe et du Port de Navarins sont sur l'Echelle de 1 / 100.000; celui du Détroit des Dardanelles de Lépante est sur l'Echelle de 1 / 20.000; ceux des deux Châteaux qui défendent ce Détroit sont sur l'Echelle de 1 / 5.000. L'Isthme de Corinthe a été composé sur le levé qui en a été fait par les Vénitiens en 1697 et auquel on a joint quelques détails pris des Cartes de Mr. Fauvel; le tout a été vérifié depuis sur l'intéressant relief de 2 mètres 27 centimètres en quarré que les Vénitiens en avaient aussi fait faire alors et qui se trouve actuellement à Paris. Le Port de Navarins a été extrait d'un plan levé sur les lieux en 1735 par Mr. Verguin, alors Ingénieur de la Marine de France, et auquel on a ajouté quelques détails pris des journaux de M. M. Foucherot et Pouqueville. Le Détroit des Dardanelles et les deux Châteaux ont été copiés des ouvrages de Coronelli, Géographe Vénitien, et ont d'ailleurs été assujettis à des mesures données par des voyageurs exacts. On a choisi ces détails préférablement à tous autres pour en donner des plans particuliers, parce qu'ils ont paru intéressants sous le point de vue militaire: en effet les deux Châteaux avec l'Acro-Corinthe ferment la presqu'île de Morée du côté de la terre, et c'est de ces points que pourrait dépendre, en grande partie, la conservation de cette presqu'île. Il y a beaucoup de forteresses dans le Pays; celle de la Palamide à Napoli de Romanie est la plus importante. N^a. Il faut observer que la plupart des rivières marquées sur cette Carte n'ont pas d'eau pendant l'été".

ΠΕΡΓΑΜΟΣ - PERGAME

144. Plan de Pergame dressé sur les renseignements fournis par M. Cousineri en 1806 par J.D. Barbié du Bocage. 800 toises de France (1:8.750, s.l.) 1806".
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 385x540 χλ.
B.N. Ge.D.17291.

ΠΗΛΙΟ - MONT PÉLION

145. "Carte du Mont Pélion (extraite de la) Géographie de Philippiδés (s.l.n.d)".
GEN MSS 145-11

ΠΛΑΤΑΙΕΣ - PLATÉE

146. "Essai sur la Bataille de Platée pour le Voyage du Jeune Anacharsis dressé uniquement sur le rapport des Auteurs Anciens par M. Barbié du Bocage, Février 1784. Introduction, in-4o, Tome I, p. 153, in-8o, Tome I, p. 241. Stades Olympiques 15; Toises de France 1500. No IV".
Χαλκογραφία / Gravure 390x250.
Recueil De Bure 1788 -IV.
147. "Essai sur la Bataille de Platée pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...".
Χαλκογραφία / Gravure 395x290.
Το ίδιο με αρκετές προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions importantes, daté de "Février 1784 Vendémiaire An VI". Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit".
Recueil Didot 1799 - 6.
148. "Essai sur la bataille de Platée dressé uniquement sur ce qu'en ont rapporté les auteurs anciens. 70 Stades olympiques (1:32.000, par) Barbié du Bocage, (s.l.) ce 11 janvier 1784".
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 480x340.
B.N. Ge.D.17307.

149. “Essai sur la bataille de Platée...”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 480x340.
 Το ίδιο με ασήμαντες μετατροπές και ημερομηνία / Le même avec de
 légères corrections, daté du “8 février 1784”.
 B.N. Rég.C.6710(76).

ΠΙΡΕΒΕΖΑ - PRÉVÉZA

150. “(Carte de la côte et du littoral de la Mer Ionienne dans la pres-
 qu’île de Prévéza, 1:43.000. Par Barbié du Bocage. S.l.n.d.,
 c.1800)”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
 450x520.
 Χάρτης βωβός, αντίγραφο πρόχειρου σχεδίου το οποίο πιθανόν να
 έγινε επιτόπου. / Carte muette, copie d’un mauvais croquis brouillon
 levé probablement sur les lieux .
 B.N. Ge.D.17295.
151. “Plan de la presqu’île de Prévéza et de l’entrée du Golfe de
 l’Arta, par J.D.Barbié du Bocage. Echelles ... 4.000 mètres
 (1:83.000. S.l.) 1818”
 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 280x210.
 B.N. Ge.F.carte 13264.
152. “Plan de la presqu’île de Prévéza ...”
 Προσχέδια του ίδιου χάρτη σε μικρότερη κλίμακα / Épreuves de la
 même carte à une échelle réduite.
 B.N. Ge F.carte 13264 bis & Ge.F.carte 13264 ter.

ΣΑΛΑΜΙΝΑ - SALAMINE

153. “Plan du combat de Salamine pour le Voyage du Jeune Ana-
 charsis Par M. Barbié du Bocage Mars 1785, Introduction, in-4o,
 Tome I, p. 138, in-8o, Tome I, p. 217. Stades Olympiques de 94
 toises 5 pieds chacun: 50; Lieux communes de France de 2500
 toises chacune: 2. (Gravé par) Guill. De la Haye No III”
 Χαλκογραφία / Gravure 410x250.
 Σημείωση / Note: “Il est bon de prévenir que l’auteur de ce Plan s’est
 beaucoup servi de celui de la Baye et de l’isle de Coulouri que M.

Foucherot a levé sur les lieux en 1781 par ordre de S.E.M. le Comte de Choiseul-Gouffier, qui a bien voulu lui en donner communication”.
Recueil De Bure 1788 - III.

154. “Plan du combat de Salamine pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.
Χαλκογραφία / Gravure 395x290.
Το ίδιο με διορθώσεις, προσθήκες και ημερομηνία / Le même avec corrections et additions, daté de “Mars 1785, Vendémiaire An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.
Recueil Didot 1799 - 5.

ΣΙΚΥΩΝΙΑ - SICYONIE

Βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.
Voir Corinthe-Achaïe, entrée 103.

ΣΜΥΡΝΗ - SMYRNE

155. “(Plan de la ville et des environs de Smyrne 1:80.000. S.l.n.d., c.1780)”.
1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
545x390.
Χάρτης βωβός με αντίστροφο προσανατολισμό / Carte muette avec l'orientation inversée.
B.N. Ge.D.17310.

ΣΠΑΡΤΗ - SPARTE

156. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage Juillet 1783. Voyage, Chap. XLI, in-4o, Tome II, p. 495, in-8o, Tome IV, p. 95. Stades Olympiques 6; Toises de France 600. (Gravé par) P. De la Haye fils No 21”.
Χαλκογραφία / Gravure 220x330.
Με έναν επεξηγηματικό πίνακα σε ένθετο των 37 μνημείων που απεικονίζονται στο σχεδιάγραμμα / Avec un tableau explicatif des 37 monuments répartis dans le plan.
Recueil De Bure 1788 - 21.

157. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Χαλκογραφία / Gravure 280x395.

Το ίδιο με προσθήκες και διορθώσεις και ημερομηνία / Le même avec additions et corrections, daté de “Juillet 1783 - Pluviôse An VIe. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Τα ονόματα των μνημείων εγγράφονται στις αντίστοιχες θέσεις / Les noms des monuments cités aux places appropriées.

Recueil Didot 1799- 32.

158. “Essai sur la topographie de Sparte et de ses Environs pour le Voyage du Jeune Anacharsis ...”.

Το ίδιο / Le même.

Πρόκειται για το πρώτο τυπογραφικό δοκίμιο με χειρόγραφες σημειώσεις του Barbié du Bocage.

Il s'agit de l'épreuve de l'imprimerie avec des notes manuscrites par Barbié du Bocage.

B.N. Ge.D.13512.

ΤΗΝΟΣ - TINE

159. “Plan de l'île de Tine dressé sur les Mémoires du Dr. Zallony par J.D. Barbié du Bocage, membre de l'Institut &c., 1809, 4.000 toises de France, 8000 mètres, gravé par Tardieu le jeune”.

Χαλκογραφία / Gravure 245x150.

Zallony, M., “Voyage à Tine, l'une des îles de l'Archipel de la Grèce, suivi d'un traité de l'Asthme; par Marcaky Zallony ... avec la carte générale de l'île de Tine, dessinée par M.Barbié du Bocage et gravée par M.B. Tardieu, Paris, Arthus Bertrand, 1809.

160. “Île de Tine d'après les Mémoires de M. Zalloni, (s.l.n.d., c. 1809)”.

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 320x210.

GEN MSS 145-41.

ΤΟΥΡΚΙΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ - TURQUIE D'EUROPE

161. “Etudes, notes et tables pour la rédaction d’une carte de la Turquie d’Europe et de la Grèce (s.l.n.d.)”.

Χειρόγραφοι σημειώσεις in-4ο / Notes manuscrites in-4ο.
B.N. Ge.DD.3400 (IV).

162. (Carte de la Turquie d’Europe, 1:2.260.000. S.l.n.d., c.1800).

1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 700x750.
Χάρτης βωβός και ημιτελής / Carte muette et inachevée.
B.N. Ge.B.2418.

ΤΡΙΠΟΛΙΣ - TRIPOLIS

163. “Plan de la plaine de Tripolitza en Morée, dressé particulièrement sur les Mémoires et instructions du docteur Pouqueville par J.D. Barbié du Bocage, géographe des Relations Extérieures, Germinal an XII (1804) gravé par J.B. Tardieu”.

Χαλκογραφία / Gravure 320x410.
Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Tripolitza, 250 toises, 500 mètres”
Pouqueville, F.C.H.L., “*Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801*. Paris, Gabon et Comp., 1805” vol. I.

164. “Plan de la plaine de Tripolitza en Morée, dressée particulièrement sur les Mémoires et instructions du Docteur Pouqueville, par J.D. Barbié du Bocage, géographe des Relations Extérieures, 1:10.000 mètres (1:100.000. s.l.), Germinal an XII (1804)”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
830x375.
Ένθετο / Inséré: “Plan particulier de Tripolitza 500 mètres (1:20.000)”.
B.N. Ge.D.17292.

ΤΡΙΦΥΛΛΙΑ - TRIPHYLIE

Βλ. Ηλεία-Τριφυλλία, λ. 76, 77.
Voir Elide-Triphylie, entrée 76, 77.

ΤΡΩΑΣ - TROADE

165. “View of ancient Troas together with the Scamander and Mount Ida as taken anno MDCCL. Italian and Turkish Miles 6 (1:171.000). Borra delin. Major sculp. Copié sur la carte gravée qui se trouve dans l’ouvrage de M.Robert Wood intitulé: Essai sur le Génie original et sur les écrits d’Homère dont j’ai fait un extrait, (S.l.) le 10 juin 1782”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 275x430.
Σχέδιο σε μαύρο και κόκκινο / Dessin rouge et noir.
B.N. Ge.D.16656.
166. “Plan du campement des Grecs devant Ilion, représentant l’embouchure du Scamandre (1:16.250. S.l.n.d., c. 1780)”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 410x500.
B.N. Ge D.17302.
167. “(Plan de la situation des camps des Grecs et des Troyens devant Ilion) échelle 1000 t(oises, 1:46.250. S.l.n.d., c.1780)”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 305x370.
B.N. Ge. D.17304.
168. “Plan du camp des Grecs devant Ilion. 700 toises (1:16.250 s.l.n.d., c.1780)”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 400x410.
B.N. Ge.D.17305.
169. “Carte des environs de Troie, dressée d’après Strabon, (s.l.) le 5 Mai 1787 (par) Barbié du Bocage. Stades Olympiques 250”.
- 1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée 225x330.
Σημείωση / Note: “ N’ayant point conservé de copie de la carte que j’y envoyai avec ma lettre du 16 février 1787 à M. le Comte de Choiseul-Gouffier à Constantinople, pour en conserver le souvenir, j’ai dressé celle-ci qui ne diffère de la première qu’en ce que les [...] ici sont tournés vers l’intérieur du pays tandis que dans l’autre ils sont tournés vers la [...]”.
- GEN MSS 145.21.
170. “Carte de la plaine de Troie dressée uniquement d’après Homère par M.Barbié du Bocage, (s.l.) ce 28 avril 1787. Stades Olympiques 90”.
- 1 χειρόγραφο φύλλο / Une feuille manuscrite 230x325.
GEN MSS 145.20.

171. “(Carte des environs de Troie, s.l.) juin 1788 (par) Barbié du Bocage”.
1 χειρόγραφο φύλλο με διορθώσεις / Une feuille manuscrite avec corrections 190x115.
GEN MSS 145.23.
172. “Carte de l’Empire de Priam divisé en neuf districts, dressée d’après Homère, par J.D. Barbié du Bocage, membre de l’Institut de France etc. (S.l.) 1810”.
Χαλκογραφία / Gravure 255x380.
GEN MSS 145.22.
173. “Carte générale de la Troade comprenant le pays qui s’étend depuis le cap Sigeum jusqu’au Mont Gargaron. Levée sur les lieux et assujettie aux observations astronomiques. Lieues Marines de France 2, Toises de France 6.000. J.D. Barbié du Bocage emendavit et auxit (s.l.) 1819, Bouclet Sculpsit, Beaulé scripsit”.
Χαλκογραφία / Gravure 650x490.
Choiseul-Gouffier, M.G.F.A., comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, vol. II, 2e partie, planche 18.

Βλ. Ελλήσποντος, λ. 66 .
Voir Hellésont, entrée 66.

ΤΡΟΙΖΗΝΑ - TRÉZÉNIÉ

Βλ. Αργολίδα, λ. 23, 24.
Voir Argolide, entrée 23, 24.

ΤΥΡΟΣ - TYR

174. “Plan de Tyr et de Palae-Tyr pour le temps de l’Expédition d’Alexandre par J.D. Barbié du Bocage, Floréal An Xe (1802) 1000 toises de France; 2000 mètres. Gravé par P.F. Tardieu”.
Χαλκογραφία / Gravure 190x190.
Histoire des expéditions d’Alexandre rédigée sur les mémoires de Ptolémée et d’Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicomédie ... traduction nouvelle par P.Chaussard, Paris, Genets, An XIe (1802)” 3 vols. et atlas, vol. 4 (atlas) p. 76.

175. “Plan de Tyr et de ses environs, pour l’examen des historiens d’Alexandre de Mr. de Sainte-Croix par J.D. Barbié du Bocage, (s.l.) Prairial an Xème (1802) gravé par Tardieu”.

Χαλκογραφία / Gravure 230x320.

Guilhem de Clermon-Lodeve (G.Em.J.), baron de Sainte-Croix: “*Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand, 2e édition*, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804)” p. 269.

βλ. Αυτοκρατορία Αλεξάνδρου, λ. 33.

Voir Empire d’ Alexandre, entrée 33.

ΦΙΛΑΣΙΑ - PHILASIE

βλ. Κορινθία-Αχαΐα, λ. 103.

Voir Corinthie-Achaïe, entrée 103.

ΦΥΛΗ - PHYLÉ

βλ. Αττική, λ. 30, 31.

Voir Attique, entrée 30, 31.

ΦΩΚΙΔΑ-ΔΩΡΙΔΑ – PHOCIDE-DORIDE

176. “La Phocide et la Doride pour le Voyage du Jeune Anacharsis par M. Barbié du Bocage, Juin 1787. Voyage, Chap. XXV, in-4o, Tome II, p. 1, in-8o, Tome II, p. 420. Stades Olympiques 100; Lieues Communes de France 4. (Gravé par) Guill. De la Haye No 11”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 350x230.
Recueil De Bure 1788-11.

177. “La Phocide, la Doride et les pays des Locriens, pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D. Barbié du Bocage. Juin 1787 Messidor an VIe. Stades Pythiques 150; Stades Olympiques 150; Lieues communes de France 6; Myriamètres Républicains 5. Gravé par P.F. Tardieu, L. Aubert scripsit”.

Επιχρωματισμένη χαλκογραφία / Gravure coloriée 395x280.

Επανασχεδιασμός του προηγούμενου θέματος / Le sujet précédent redessiné.

Recueil Didot 1799-20.

ΧΑΛΚΙΔΑ - CHALKIS

178. “Plan de la ville de Nègrepont et de ses environs dressé uniquement sur les anciennes cartes marines, les relations des voyageurs et les Portulans et surtout sur ce qu’en a recueilli Dapper (s.l.), le 4 juin 1782, Barbié du Bocage. Milles modernes d’Italie de 60 au degré: 5”.

1 χειρόγραφο έγχρωμο φύλλο / Une feuille manuscrite coloriée
220x170.

Η λέξη “uniquement” έχει διαγραφεί / Le mot “uniquement” est barré.
GEN MSS 145.11.

ΔΙΑΦΟΡΑ / VARIA

179. [J.D. Barbié du Bocagé] “Précis de géographie ancienne ...”, et “Notes sur la Turquie d’Asie et la Russie d’Asie”, in *Abrégé de la Géographie de Pinkerton et Walckenaer ...*, Paris, 1809, 1810 et 1811.
- 180*. [J.D. Barbié du Bocagé, trad.], “Précis de Géographie ancienne...” ... (et) *Abrégé de géographie moderne ...* de J. Pinkerton Paris, 1827, 2 vols, in 8o.
181. *Dictionnaire de géographie sacrée et ecclésiastique, contenant le Dictionnaire géographique de la Bible, par Barbié du Bocage ... par M. Benoist. Tome 29 de l’Encyclopédie théologique ou série de dictionnaires sur toutes les parties de la science religieuse, offrant en français, et par ordre alphabétique, la plus claire, la plus facile, la plus commode, la plus variée et la plus complète des théologies ... publiée par M. l’abbé Migne. Petit, Monrouge, 1849, In-4o.*
182. “Notice abrégée des derniers travaux des Grecs modernes, sur la Géographie”.
Magasin Encyclopédique, 7e année, 1801, vol. IV, p. 247-249.
183. *Traité de géographie ancienne et moderne comparées d’après d’Anville, seconde édition corrigée et considérablement augmentée, d’après Mannert, Gosselin et Barbié du Bocage dans laquelle on a fondu les principaux traits de l’histoire sainte, de l’Histoire ancienne et de celle du moyen age. Avec huit Cartes par d’Anville... Paris, H. Langlois, 1815.*
184. “Voyages dans l’Asie Mineure et en Grèce, faits aux dépens de la Société des Dilettanti dans les années 1764, 1765 et 1766, par le Dr. Richard Chandler, ... traduit de l’anglais et accompagné de notes géographiques, historiques et critiques, par MM. J.- P. Servois et Barbié du Bocage. Paris, Arthus-Bertrand & Buisson, 1806, 3 vol.
- Με δύο χάρτες και ένα τοπογραφικό σχεδιάγραμμα από τον Kitchin. Οι σημειώσεις των μεταφραστών στις σελίδες 405-448 του 1ου τόμου, 535-560 του 2ου και 434-504 του 3ου τομου / Avec deux cartes et un plan par Kitchin. Les notes des traducteurs aux pages 405-448 du 1er vol., 535-560 du 2e vol. et 434-504 du 3e vol.

185. [J.D. Barbié du Bocagé, éd.], M.G.F.A. Choiseul-Gouffier, “*Voyage Pittoresque en Grèce*”, 2e et 3e partie du 2e volume. Paris, 1822.
Σε συνεργασία με τον Letronne / En collaboration avec Letronne.
- 186* [J.D. Barbié du Bocagé, éd.], “*Julius Caesar ad codices parisinos recensitus ...*”, Bibliotheca classica latina, Paris, 1819-1822, 4 vols in-8o .
Κριτικές σημειώσεις από τον Barbié du Bocagé / Notes critiques par Barbié du Bocagé.
187. “Dictionnaire géographique critique des lieux mentionnés dans les ouvrages de Salluste” (*Conjuratio Catilinarum et Bellum Jugurthinum*), in “*Conjuratio de Catilina et guerre de Jugurtha ...*, traduit par C.L. Mollevaut, 3e édition Paris, 1813, in. 8o, pp. 173-294.
188. “Dictionnaire géographique critique ...”.
Ανάτυπο / Tiré à part. Paris, Alexis Eymery, 1813.

ΠΙΝΑΚΕΣ

TABLES

ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ
TABLE DES MANUSCRITS

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE (BN)

5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 36, 41, 54, 57, 63, 64, 67, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 121, 129, 138, 144, 148, 149, 150, 151, 152, 155, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 168.

ΓΕΝΝΑΔΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ (GEN)

58, 59, 124, 145, 160, 169, 170, 171, 178.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΑΥΤΟΤΕΛΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
CATALOGUE DES EDITIONS INDÉPENDANTES

*Description topographique et historique de la plaine d'Argos et d'une partie de l'Argolide, par J.D.Barbié du Bocage, Paris Imprimerie Royale, 1834.
8o, p. VIII+536.*

Carte générale de la Grèce et d'une grande partie de ses colonies, tant en Europe qu'en Asie. Pour le Voyage du jeune Anacharsis, par J.D.Barbié du Bocage, membre de l'Institut de France, &c., commencée en 1798, et terminée en 1809. Paris, 1811. Stades Olympiques 1000; ..., Myriamètres 20. Gravé par P.A.F.Tardieu, à Paris, Place de l'Estrapade, No 1, Ecrit par Giraldon.

Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. A Paris, De Bure l'aîné, 1788.

Recueil de cartes géographiques, plans, vues et médailles de l'ancienne Grèce, relatifs au Voyage du Jeune Anacharsis, précédé d'une analyse critique des cartes. Nouvelle édition., Paris, de l'imprimerie de Didot le jeune, L'an septième (1799).

Plan du canal de Constantinople ou Bosphore de Thrace, et carte de la mer de Marmara, avec une notice historique, une feuille, 1807.

Carte de la Morée, dressée et gravée au Dépôt de la Guerre par ordre du Gouvernement en 1807, publiée à Paris, en 1814 ((1:500.000), gravé au Dépôt de la Guerre par A. Blondeau graveur de S.A.S. le Prince Duc de Neuchâtel.

Julius Caesar ad codices parisinos recensitus ..., Bibliotheca classica latina, Paris, 1819-1822, 4 vols in-8o.

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ / COLLABORATIONS

Anthoine, baron de Saint Joseph, *Essai historique sur le commerce et la navigation de la Mer Noire*, Paris, 1805.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Grèce, l'Hellespont et Constantinople...* Paris, 1811.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée et les Iles de Cérigo, Hydra et Zante, avec 23 dessins de l'auteur gravés par lui-même et 3 plans*, Paris, Agasse, 1808.

Castellan, A.L., *Lettres sur la Morée, l'Hellespont et Constantinople*, 2e édition, Paris, 1820.

Chandler, R., *Voyages dans l'Asie Mineure et en Grèce, faits aux dépens de la Société des Dilettanti dans les années 1764, 1765 et 1766, par le Dr. Richard Chandler, ... traduit de l'anglais et accompagné de notes géographiques, historiques et critiques, par MM. J.-P. Servois et Barbié du Bocage*, Paris, Arthus-Bertrand & Buisson, 1806, 3 vol.

Chaussard, P., *Histoire des expéditions d'Alexandre rédigée sur les mémoires de Ptolémée et d'Aristobule, ses lieutenants, par Flave Arrien de Nicomédie..., traduction nouvelle par P. Chaussard*, Paris, Genets, an XI (1802), 3 vol. et atlas. *Atlas* (vol. 4).

Choiseul-Gouffier, M.G.A.F. comte de, *Voyage Pittoresque de la Grèce*, Paris, II vol. (3 parties), 1782 - 1822.

Coray, A., *Traité d'Hippocrate, des Airs, des Eaux et des Lieux; Traduction nouvelle avec ... une carte géographique ...* Paris, Baudelot et Eberhart, l'an IX (1800).

D'Anville, *Traité de géographie ancienne et moderne comparées d'après D'Anville, seconde édition corrigée et considérablement augmentée, d'après Mannert, Gosselin et Barbié du Bocage dans laquelle on a fondu les principaux traits de l'histoire sainte, de l'Histoire ancienne et de celle du moyen âge. Avec huit Cartes par D' Anville...*, Paris, H. Langlois, 1815.

Zallony, M., *Voyage à Tine, l'une des îles de l'Archipel de la Grèce, suivi d'un traité de l'Asthme; par Marcaky Zallony ... avec la carte générale de l'île de Tine, dessinée par M.Barbié du Bocage et gravée par M.B.Tardieu*, Paris, Arthus Bertrand, 1809.

Fénelon, *Les Aventures de Télémaque*, de l'Imprimerie de Monsieur. (Paris), MDCCLXXXV.

Fortia d'Urban, *Mélanges de géographie, d'histoire et de chronologie anciennes, ..., avec 2 cartes et un mémoire de M. Barbié du Bocage, destinés à servir de supplément à l'histoire et aux œuvres de Xénophon ...*, Paris, Courcier (S.d., 1805).

Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: *“Examen critique des anciens historiens d’Alexandre-le-Grand, 2e édition, Paris, Delance et Lessueur, an XIII (1804).*

Guilhem de Clermon-Lodève, G.Em.J, baron de Sainte Croix: *Mémoires historiques et géographiques sur les pays situés entre la Mer Noire et la Mer Caspienne, Paris, an V (1797).*

Lebreton, *Rapport fait par M.Lebreton, secrétaire perpétuel de la 4e classe de l’Institut, le 3 octobre 1807, sur les travaux de cette classe, Paris, 1807.*

Magasin Encyclopédique, 1795-1816, dirigé par A.L.Millin.

Melling, A. I., *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore d’après les dessins de M.Melling, architecte de l’Empereur Selim III et dessinateur de la Sultane Hadidgé sa sœur, publié par MM.Treuttel et Wurtz, Paris MDCCCXIX, de l’imprimerie P.Didot l’aîné.*

Migne, (abbé), *Dictionnaire de géographie sacrée et ecclésiastique, contenant le Dictionnaire géographique de la Bible, par Barbié du Bocage ..., par M. Benoist. Tome 29 de l’Encyclopédie théologique ou série de dictionnaires sur toutes les parties de la science religieuse, offrant en français, et par ordre alphabétique, la plus claire, la plus facile, la plus commode, la plus variée et la plus complète des théologies ... publiée par M. l’abbé Migne. Monrouge, Petit, 1849, In-4o.*

Mollevault, C.L., *Conjuration de Catilina et guerre de Jugurtha ..., traduit par C.L. Mollevault, 3e édition Paris, 1813, in 8o.*

Pinkerton, J., et Walckenaer *Abrégé de Géographie ...*, Paris, 1809, 1810 et 1811.

Pinkerton, J., *Précis de Géographie ancienne; Abrégé de géographie moderne, Paris, 1827, 2 vols, in 8o.*

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage dans la Grèce, Paris, Didot, 1820-1821, τ.V (1820).*

Pouqueville, F.C.H.L., *Voyage en Morée, à Constantinople, en Albanie et dans plusieurs autres parties de l’Empire Ottoman, pendant les années 1798, 1799, 1800 et 1801, Paris, Gabon & Comp., 1805.*

Spencer-Stanhope, J., *Topography illustrative of the Battle of Plataea ..., London, John Murray, 1817.*

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΡΓΩΝ
TABLE CHRONOLOGIQUE DES ŒUVRES

Στον χρονολογικό πίνακα αναφέρονται όλα τα χρονολογημένα λήμματα του καταλόγου. Η χρονολογία, τις περισσότερες φορές αναφέρεται στον χρόνο αποπεράτωσης του έργου, όπως αυτός δηλώνεται στον τίτλο, και όπου αυτός λανθάνει, στην χρονολογία έκδοσης.

Dans la table chronologique sont citées toutes les entrées datées du catalogue. La date, indiquée, correspond la plupart des fois à la date de composition de l'œuvre et quand on l'ignore à la date de publication.

1780	8, 9, 15, 16, 17, 110, 129, 138, 139, 155, 166, 167, 168	1806 1807	61.14, 89, 144, 184 72*, 109, 143
1781	73, 142	1808	106, 107, 135, 136
1782	20, 64, 65, 81, 82, 83, 84, 121, 134, 137, 165, 178	1809	22, 60, 61.20, 108, 159, 160, 179
1783	41, 42, 113, 114, 156	1810	67, 68, 71*, 124, 125, 172, 179
1784	1, 5, 6, 7, 10, 45, 79, 146, 148, 149	1811	179
1785	3, 12, 13, 23, 27, 153	1812	—
1786	25, 76, 103, 119, 127	1813	187, 188
1787	36, 38, 48, 85, 169, 170, 176	1814	—
1788	55, 56, 61, 86, 171	1815	183
1789	61.2	1816	29, 31, 88
1790	61.3	1817	30, 40, 61.4, 61.15, 61.17
1791	61.11, 61.19	1818	61.16, 141, 151, 152
1792	—	1819	43, 44, 47, 111, 173
1793	—	1820	—
1794	61.12	1821	53, 70
1795	32*, 122, 133	1822	61.5, 185, 186*
1796	52, 61.13	1823	—
1797	131, 132*	1824	61.6
1798	2, 4, 14, 24, 26, 28, 39, 46, 49, 51, 63, 66, 80, 87, 77, 104, 120, 123, 128, 140, 147, 154, 157, 158, 177	1825 1826 1827 1828	61.7 61.8, 102 — 61.9
1799	18, 35*, 50, 62, 74, 105, 130	1829	—
1800	112, 115, 116, 126, 150, 162	1830	61.10
1801	182	1831	—
1802	18, 33.2, 37, 174, 175	1832	—
1803	—	1833	—
1804	33.1, 34, 95, 96, 100, 163, 164	1834 1837	21 61.18
1805	75*, 89		

INDEX ALPHABÉTIQUE DES RÉGIONS GÉOGRAPHIQUES

- ACARNANIE voir entrée 51.
ACHAÏE voir entrée 103.
ALBANIE voir entrées 15, 16, 17, 18.
ARCADIE voir entrées 25, 26.
ARGOLIDE voir entrées 21, 22, 23, 24.
ASIE MINEURE voir entrées 130, 131, 132*, 133.
ATHÈNES voir entrées 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11.
ATTIQUE voir entrées 27, 28, 29, 30, 31, 32*.
BOSPHORE voir entrées 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47.
BÉOTIE voir entrées 36, 37, 38, 39, 40.
CÉPHALONIE voir entrée 51.
CHALKIS voir entrée 178.
CHERSONÈSE DE THRACE voir entrées 63, 66.
CONSTANTINOPLÉ voir entrées 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118.
CORINTHIE-ACHAÏE voir entrées 103, 104.
CRÈTE voir entrée 105*.
CYNOURIE voir entrées 23, 24.
CYTHÈRE voir entrées 106, 107, 108, 109, 110, 119, 120.
DELOS voir entrées 50.
DELPHEES voir entrées 48, 49.
DORIDE voir entrée 176.
ÉGINE voir entrées 23, 24.
ÉLEUSIS voir entrées 29, 31.
ÉLIDE – TRIPHYLIE voir entrées 76, 77.
EMPIRE D' ALEXANDRE voir entrées 33, 34, 35*.
ÉPIDAURE voir entrées 23, 24.
ÉPIRE voir entrée 78.
ÉTOLIE voir entrée 51.
EUBÉE voir entrées 27, 28.
GOLFE MALIAQUE voir entrée 81.
GRÈCE voir entrées 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62.
GRÈCE CENTRALE DE L'OUËST – MER IONIENNE voir entrée 51.
HALICARNASSE voir entrées 19, 20.
HELLESPONT voir entrées 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71*, 72*.
HERMIONIDE voir entrées 23, 24.
ITHAQUE voir entrée 51.
JANNINA voir entrées 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102.
LACONIE voir entrées 119, 120.
LAMPSAQUE voir entrées 67, 68, 69.
LE MAGNE voir entrée 52.
LEUCADE voir entrée 51.
LOCRIE voir entrées 121.
MARATHON voir entrée 123.
MÉANDRE voir entrée 122.

MEDITERRANÉE ORIENTALE voir entrée 126.
MÉGARIDE voir entrées 27, 28.
MER ÉGÉE DU NORD voir entrée 12.
MER ÉGÉE DU SUD-EST voir entrée 13.
MER ÉGÉE DU SUD-OUEST voir entrée 14.
MER MÉDITERRANÉE voir entrées 124, 125.
MESSÉNIE voir entrées 127, 128.
MILET voir entrée 134.
MILO voir entrée 129.
MONEMVASIE voir entrées 135, 136.
MONT PÉLION voir entrée 145.
MYTILÈNE voir entrées 137, 138.
OENOË voir entrée 29.
OLYMPIE voir entrées 139, 140.
PALUS MÉOTIDE voir entrées 73, 74.
PARGA voir entrée 141.
PÉLOPONNÈSE voir entrées 142, 143.
PERGAME voir entrée 144.
PHILASIE voir entrée 103.
PHOCIDE-DORIDE voir entrées 176, 177.
PHYLE voir entrées 30, 31.
PLATÉE voir entrées 146, 147, 148, 149.
PONT EUXIN voir entrées 73, 74, 75*.
PRÉVÉZA voir entrées 150, 151, 152.
SALAMINE voir entrées 153, 154.
SICYONIE voir entrée 103.
SMYRNE voir entrée 155.
SPARTE voir entrées 156, 157, 158.
THÈBES voir entrée 33.
THERMOPYLES voir entrées 79, 80, 81, 82, 83, 84.
THESSALIE voir entrées 85, 86, 87.
THESSALONIQUE voir entrées 88, 89.
THRACE voir entrées 63, 66.
TINE voir entrées 159, 160.
TRÉZÈNE voir entrées 23, 24.
TRIPHYLIE voir entrées 76, 77.
TRIPOLIS voir entrées 163, 164.
TROADE voir entrées 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173.
TYR voir entrées 33, 174, 175.
TURQUIE D' EUROPE voir entrées 161, 162.
ZAGORI voir entrée 99.
ZANTE voir entrées 87, 88.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ANNEXE

Barbié du Bocage

NOTICE
SUR LA VIE ET LES OUVRAGES DE
M.J.D. BARBIÉ DU BOCAGE*

LONG-TEMPS la géographie, l'une des branches des connaissances humaines dont les rameaux sont les plus étendus, a languï dans une sorte d'abandon. En vain quelques savants avaient, à différentes époques, tenté de la tirer de cet état d'enfance dans lequel elle semblait retenue; son importance était généralement peu appréciée, et lorsque le célèbre d'Anville parut, elle était encore méconnue. Avec cet homme doué d'un génie extraordinaire, d'une critique saine, d'une perspicacité l'on peut dire tout-à-fait étrange, elle marcha d'un pas sûr et rapide. Aussi cet illustre savant, qui sentait réellement sa force, disait-il de la géographie, dans les épanchements d'un amour-propre naïf, qu'il n'avait point appris à déguiser, mais qui méritait l'indulgence, parce qu'il ne pouvait offenser personne, ce qu'Auguste disait de Rome: *Je l'ai trouvée de briques et je la laisserai d'or.*

D'Anville avait vécu près d'un siècle quand la mort vint le surprendre; cette perte fut vivement sentie par tous les amis de la science. Mais il s'était choisi et préparé, en quelque sorte, un successeur dans la personne du jeune Barbié du Bocage, auquel il avait prodigué tous les conseils de l'amitié la plus tendre et la plus éclairée. Parler de cette amitié du maître pour celui qui fut son élève, le seul qu'ait laissé ce géographe, c'est assez dire combien le disciple en était digne! L'on sait si M. Barbié du Bocage démentit jamais l'heureuse idée que l'on avait conçue de lui. Les suffrages et l'amitié des Barthélemy, des Villoison, des Sainte-Croix, des Choiseul-Gouffier, et de tous ceux qui ont cultivé, comme eux, les diverses branches de l'érudition, suffisent pour motiver l'hommage rendu à la mémoire du savant modeste que nous pleurons, et ajoutent encore, s'il est possible, aux regrets universels dont elle est honorée, autant chez les étrangers que parmi ses compatriotes.

* "Notice sur la vie et les ouvrages de M. J.D. Barbié du Bocage", in *Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. Barbié du Bocage, précédé d'une notice historique sur sa vie et ses ouvrages*, Paris, 1826.

JEAN-DENIS BARBIÉ DU BOCAGE, né à Paris le 28 avril 1760, semblait appelé par sa naissance à parcourir la carrière des beaux arts, à laquelle son père s'était livré avec quelques succès; mais à peine il atteignait sa neuvième année, que la mort le priva de l'auteur de ses jours, et le laissa, pour ainsi dire, chef d'une famille qui se composait de sa mère, de lui et de trois sœurs plus jeunes que lui. Barbié du Bocage, élevé au collège Mazarin, se fit toujours remarquer par sa profonde application, et surtout par les dispositions précoces qu'il manifestait déjà pour la partie de la science qu'il a cultivée depuis avec tant de succès. Dès cette époque, ses professeurs discernant en lui cette espèce de vocation, aimaient à lui réserver l'explication des passages des auteurs anciens, dont la géographie formait la base. Plus d'une fois il arriva à l'élève de résoudre les difficultés à la satisfaction de ses maîtres; et souvent il leur traçait un croquis de carte à l'appui de son opinion. Ce fut ce goût prononcé pour la géographie, qui devint, lorsqu'il eut le bonheur de connaître M. d'Anville, un penchant irrésistible et qui décida de l'occupation de toute sa vie: et dire "que dès sa jeunesse il fut entraîné par ses penchants vers la plus difficile, la plus utile et la moins bien appréciée de toutes les branches de l'érudition, la géographie¹, c'est dire une vérité d'autant plus incontestable, que pour les satisfaire, il eut à lutter contre sa famille, à qui les travaux d'érudition étaient loin de plaire autant qu'à lui.

Vainement, au sortir de ses études, on espéra le diriger vers un autre but. La lecture réfléchie des auteurs grecs et latins, celle surtout des historiens et des géographes de l'antiquité devenait son occupation favorite. Il lui consacrait tous ses moments et préludait ainsi à la connaissance qu'il fit bientôt de M. d'Anville, dont le nom l'avait déjà frappé. La recherche de la vérité, une difficulté à vaincre, l'amènèrent auprès de ce sage mentor; c'était se présenter à M. d'Anville sous les auspices les plus favorables: aussi ce respectable vieillard concut-il dès ce moment la plus grande estime et le plus tendre attachement pour son jeune élève. M. Barbié du Bocage n'avait alors que dix-sept ans.

Tels furent les débuts d'une carrière dans laquelle M. Barbié du Bocage s'est montré l'heureux héritier des talents de son maître.

La société de M. d'Anville rapprocha bientôt M. Barbié du Bocage de tous ceux qui cultivaient l'amitié du savant géographe. Remarqué par le comte de Choiseul-Gouffier, qui venait de commencer sa brillante carrière par son premier voyage en Grèce, et qui se disposait à retourner dans le Levant comme

1. Discours prononcé par M. Walckenaer, au nom de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres sur la tombe de M. Barbié du Bocage.

ambassadeur de France, le disciple de M. d'Anville put déjà l'aider de ses conseils et de ses travaux dans la composition du magnifique ouvrage que ce jeune seigneur avait entrepris, et auquel M. Barbié du Bocage mit la dernière main en 1824, de concert avec M. Letronne². L'illustre abbé Barthélemy aussi, daigna l'associer à ses travaux: Il élevait alors ce précieux monument qu'il consacrait à la Grèce antique. C'est ainsi que jeune encore³, M. Barbié du Bocage eut le bonheur d'attacher, par la première et la plus importante de ses productions, son nom au plus beau monument littéraire de la fin du XVIIIe siècle. *“Et l'équitable postérité”*, a dit M. Walckenaer, *“inscrira sur le piédestal de la statue de l'immortel auteur du Voyage d'Anacharsis, le nom du géographe qui fut le modeste compagnon de ses travaux et l'utile instrument de sa gloire”*⁴.

La réputation que valut à Barbié du Bocage l'atlas pour le voyage du jeune Anacharsis, aurait décidé de sa carrière scientifique, si déjà ses goûts, ses penchants ne l'eussent en quelque sorte naturellement déterminée. *“Quoique d'excellents travaux”* se plaisait à dire l'un de ceux dont il se félicita le plus d'être l'ami, et qui fut l'un des juges les plus éclairés de ses ouvrages, *“aient attesté ses profondes connaissances dans les diverses branches de la géographie, l'on peut dire que la géographie de la Grèce était devenue son étude principale et favorite. Dans plusieurs écrits il déposa les notions précieuses qu'il avait recueillies; ses conseils firent entreprendre plus d'un voyage intéressant, et contribuèrent à plus d'une découverte utile, dans cette terre classique; son cabinet était devenu comme une espèce de centre, auquel venaient aboutir tous les renseignements nouveaux sur cette contrée célèbre. A voir l'empressement des voyageurs à lui communiquer leurs notes et leurs observations, on eût dit qu'il avait acquis sur la géographie de la Grèce un droit qui lui en assurait presque à son insu la propriété exclusive, et personne ne fut tenté de lui disputer ce droit qu'il fallait acquérir, comme lui, au prix des travaux d'une vie tout entière”*⁵.

L'un des enfants de M. Barbié du Bocage, son fils aîné, eut le bonheur, lorsqu'il parcourait les contrées du Levant, comme attaché à l'ambassade de France à Constantinople, de 1814 à 1817, de voir combien étaient recherchées

2. *Voyage pittoresque de la Grèce*, 2 vol. in-fol. Paris, Blaise.

3. M. Barbié du Bocage n'avait encore que 29 ans quand la première édition de l'Atlas pour le Voyage du jeune Anacharsis parut en 1789. La seconde édition parut en 1799.

4. Discours précité.

5. Discours de M. Letronne, qui devait être prononcé sur la tombe de M. Barbié du Bocage.

les instructions géographiques rédigées par son père. Il n'était, pour ainsi dire, point d'échelle du Levant où il ne s'en trouvât: les étrangers mettaient le plus grand prix à en obtenir des copies. Ce fut même dans son admiration pour les vastes connaissances du savant dont les instructions étaient ainsi désirées et recueillies, que l'un des voyageurs les plus éclairés qui aient foulé le sol de la Grèce, M.W. Gell, dédia son riche Itinéraire sur la Morée, à M. Barbié du Bocage, sans le connaître autrement que de réputation. Déjà M. Barbié du Bocage avait reçu des étrangers un hommage non moins flatteur: les savans d'Allemagne voulurent avoir au milieu d'eux son image; ils envoyèrent à Paris un peintre chargé de reproduire ses traits.

Si telle était la brillante renommée que des travaux immenses avaient acquise à M. Barbié du Bocage, on ne sera pas étonné que Louis XVI juste appréciateur des connaissances d'un homme qui cultivait la science à laquelle il devait lui-même d'agréables loisirs, ait de bonne heure daigné le distinguer et le regarder comme le plus capable de continuer les précieuses découvertes de son maître, dans la géographie de tous les âges.

Dès l'année 1780, M. le comte de Vergennes ayant acquis pour le ministère des affaires étrangères la riche et précieuse collection de cartes géographiques que possédait M. d'Anville, avait accueilli le jeune disciple de ce savant vénéré. Il daigna depuis encourager ses premiers essais, et l'attacha même à son département pour y prendre soin du dépôt des cartes et plans, dont l'acquisition nouvelle venait d'accroître l'importance. En 1785, l'amitié de M. l'abbé Barthélemy appela M. Barbié du Bocage au cabinet des médailles, où, mêlant l'étude de la numismatique à celle de la géographie, M. Barbié du Bocage put éclairer ces deux sciences l'une par l'autre. Il resta auprès de M. l'abbé Barthélemy, jusqu'en 1792, époque où il fut chargé de la partie géographique de la Bibliothèque du Roi. Mais les orages politiques devaient aussi l'atteindre; ils vinrent troubler un instant la tranquillité à l'abri de laquelle il se livrait à ses utiles recherches. En 1793, au premier anniversaire du trop fameux 2 septembre, il fut jeté dans les prisons. Ancien officier au fidèle bataillon des Filles-Saint-Thomas, il eut l'honneur de se voir accusé comme tous les hommes de bien. Le grand âge du vénérable abbé Barthélemy n'avait point été épargné; comment M. Barbié du Bocage, qui était resté auprès de lui tant d'années, aurait-il pu se flatter d'échapper aux horribles proscriptions de cette déplorable époque? Il ne fut arraché à ceux qui le regardaient comme une proie nouvelle, et rendu à la liberté que par le courage d'une épouse fidèle et dévouée, déjà mère, qui ne craignit point d'affronter les plus grands dangers.

A peine rentré à la Bibliothèque du Roi, il fut révoqué de ses fonctions; mais, malgré ce coup terrible, son zèle et son ardeur pour la science ne se rallen-

tirent point. En 1797, il fut appelé à faire partie du conseil de géographie au bureau du cadastre, alors placé dans les attributions du ministère de l'intérieur. En 1802, il fut chargé, au dépôt général de la guerre, de la confection de la belle et magnifique carte de la Morée, que Bonaparte, dès qu'il la vit, fit mettre sous le scellé, afin d'en conserver seul l'usage. Dans le même temps, M. Barbié du Bocage coopérait à la rédaction du Mémorial topographique et militaire du dépôt de la guerre. En 1803, il dut à M. le prince de Talleyrand, d'être rappelé aux fonctions de géographe du ministère des affaires étrangères qu'il avait abandonnées en 1785, pour passer au cabinet des médailles, auprès de M. l'abbé Barthélemy.

Uniquement occupé de ses travaux, M. Barbié du Bocage cherchait peu à s'environner de l'éclat des titres académiques, auxquels tout autre que lui peut-être, lui croyait des droits acquis. Aussi verra-t-on sans étonnement qu'en 1803 il n'ait encore été revêtu d'aucun de ces titres. Mais les regards du monde savant n'en étaient cependant pas moins fixés sur lui. La première société littéraire à laquelle il appartient, fut la Société d'émulation de Cambrai, dont il fut nommé membre correspondant en 1803. En 1806, le corps littéraire le plus célèbre par les connaissances de ceux qui le composent, par l'éclat qui l'environne, l'Institut, le reçut dans son sein; il y vint remplacer M. Anquetil du Perron, dans l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, l'une des quatre classes de ce corps illustre. Il fut nommé, en 1807, membre de l'académie de Florence; en 1808, de la Société royale de Goëttingue; en 1809, de l'Institut royal de Hollande; en 1810, correspondant de l'Académie Ionnienne (sic); en 1811, correspondant de l'Académie royale de Prusse; et en 1819, membre de la Société royale des Antiquaires de France. Telle fut l'heureuse succession des titres académiques de M. Barbié du Bocage dont S.M. Louis XVIII daigna, en 1814, honorer les services, en le nommant chevalier de l'ordre royal de la Légion-d'Honneur.

M. Barbié du Bocage fut, en 1821, l'un des plus ardents à former, de concert avec plusieurs hommes distingués par l'étendue de leurs connaissances, une institution qu'on désirait vivement voir s'établir en France: la Société de Géographie, l'une des plus utiles associations dont la France puisse s'honorer, et dont il est aujourd'hui facile de prévoir les heureux résultats sur les sciences géographiques, par la noble impulsion qui lui fut donnée par ses fondateurs.

Celui que tant de titres recommandent aujourd'hui à nos regrets, n'avait point dû rester inconnu au chef de l'Université, lorsqu'en 1808, le corps enseignant fut relevé. Aussi M. de Fontanes n'hésita point à appeler M. Barbié du Bocage au milieu des personnes dont la réputation littéraire était le plus justement acquise, et que leur vertu distinguait le plus. Il lui confia la chaire de géo-

graphie ancienne et moderne à la faculté des lettres de l'Académie de Paris.

A ces hautes fonctions dans l'enseignement, M. Barbié du Bocage réunit en 1815 celles de Doyen, qui l'amènèrent en 1821 à siéger au conseil académique; mais qu'était-il au milieu de ses collègues, autre qu'un ami dévoué et sincère? Qu'il est flatteur cet hommage qui lui fut adressé par l'un d'eux, M. Lemaire, qui, au nom de la Faculté des Lettres, s'exprimait ainsi sur sa tombe! "Que dirions-nous à ce triste cercueil, qui ne peut nous entendre, à cette tombe avide, qui demande et ne veut point lâcher sa proie? Faut-il, au milieu du néant des vanités humaines, célébrer la science profonde et l'immense érudition d'un confrère loyalement chéri, d'un doyen tendrement vénéré? faut-il vanter les innombrables services qu'il a rendus à l'instruction publique, à la France, aux nations qui désirent connaître les différentes contrées de l'univers, et comparer les annales des siècles passés avec l'histoire des âges modernes?"

Les élèves de l'Université le respectaient et l'aimaient; il avait su, par l'ascendant qu'impose la vertu, la bonté unies aux talents, leur inspirer cette confiance qui, loin de nuire à l'autorité, ne lui donne que plus de poids et de force. Ardent à les servir, il n'aimait rien tant que leur être utile: père de famille lui-même, c'était, disait-il, sa plus douce satisfaction. Mais, l'on a vu, cependant, des circonstances où cette bonté, qui paraissait extrême, savait faire place à une fermeté et à une sévérité juste et salutaire.

A l'Académie, dans les corps littéraires où il apportait son tribut de lumière, quelle douce aménité, quelle simplicité dans ses manières, quelle modestie dans ses paroles, quelle franchise dans toutes les discussions littéraires. Tel était chez lui l'amour de la vérité, qu'on le vit revenir sur des faits passés pour annoncer des torts dont personne autre que lui, peut-être, ne s'était douté. Susceptible plus pour les autres que pour lui-même, il ne prononça jamais un mot qui eût rien de dur ni d'acerve pour les autres. Confiant parce que lui-même il savait commander la confiance, il était aimé et chéri de tous ses confrères; aussi, quels regrets n'a-t-il point emporté dans sa tombe!

Au milieu des siens, il jouissait de tout le bonheur que peut goûter un père de famille. Bon pour les autres par inclination et non par calcul, c'était auprès d'une épouse chérie et dévouée, c'était auprès d'enfants tendrement aimés qu'il fallait le voir. Quel doux échange de sentimens affectueux! Modèle de vertus, de piété; d'une égalité d'âme parfaite, il était leur meilleur ami, leur plus sûr guide.

On a dit de M. Barbié du Bocage qu'il était laborieux, assidu, empressé à remplir tous ses devoirs, et soigneux à n'en oublier aucun. Les derniers moments de son existence n'ont point été consacrés en effet à ce que lui-même appelait un devoir? Ne l'a-t-on pas vu, le jour où déjà il portait la mort dans le sein, assister à la réunion hebdomadaire de l'Académie des Inscriptions, et le

soir se rendre, contre les ordres même des médecins et malgré les supplications de sa famille, à une assemblée générale de la Société de Géographie, où il croyait, comme président de la commission centrale, que sa présence était obligée? Rentré chez lui, il s'est mis au lit ... pour ne plus se relever! ... Il eut au moins le bonheur de voir, pendant les trente-quatre jours qu'il lutta contre le mal, combien il était aimé et vénéré. De vrais amis l'entouraient: de sa main défaillante il pressait la leur; il semblait, hélas! leur dire un dernier et éternel adieu! Au milieu des souffrances, quelle douceur, quelle sérénité! sa résignation était celle du sage, son âme était calme et pure! Faisant plus d'attention aux autres qu'à lui-même, il s'oubliait, pour ainsi dire; il ne parlait que d'eux, et c'était pour leur témoigner sa reconnaissance des soins empressés, assidus, dont il était l'objet. Deux docteurs habiles, huit élèves internes des hôpitaux de Paris, qui successivement se remplaçaient autour de son lit de mort; son fils, son plus jeune fils, élève interne lui-même, lui prodiguaient tous les secours que l'art peut imaginer; mais vains efforts, sa constitution affaiblie céda à la violence du mal; il rendit les derniers soupirs dans les bras de la religion et au milieu de sa famille éplorée, de ses amis consternés, le 28 décembre 1825. S'il est quelque consolation dans des malheurs aussi grands, au milieu de pertes aussi irréparables, tous l'ont éprouvée; car le tendre époux, le père chéri, l'ami sincère qu'ils ont perdu a excité un concert unanime de regrets et de pleurs, et tous les hommes capables d'apprécier les vertus et les talents, ont partagé leur trop juste et trop légitime douleur.

Écoutons encore l'éloquent interprète de l'un des corps dont Barbié du Bocage faisait partie; Écoutons M. Lemaire adresser les derniers adieux à son vénérable confrère.

“O toi qui fus le plus modeste des savants, le meilleur des maîtres et des amis! reçois nos hommages solennels; je te les avais promis lorsque tes regards presque éteints se portant sur la postérité déjà commencée pour toi, tu serrais encore mes mains de ta main défaillante; lorsque tu déposais dans nos cœurs tes vives inquiétudes sur l'avenir de ton nom et de ta nombreuse famille, sur les jugements incertains de ce monde, moins ingrat que jaloux, moins pervers que volage et *oublieux*, comme si tes services, tes leçons, tes ouvrages pouvaient s'oublier jamais!

Eh bien! tes désirs seront accomplis; tes fils, dignes d'un tel père, tes fils recommencent déjà ta renommée; tes collègues, fidèles à ta mémoire, reportent leur affection sur ta famille désespérée; et si, comme j'aime à le penser, les témoignages de nos sentiments parviennent jusqu'au séjour habité par les mânes de ceux qui, comme toi, furent chéris de la terre et du ciel; si les systèmes de l'ingénieuse antiquité ne nous abusent point par de mensongères illusions, et si

les études *coutumières* qui faisaient ici-bas le charme de nos âmes, survivent à la ruine de leurs enveloppes mortelles; *Si quoe cura fuit vivis ... eadem sequitur tellure repostos*; j'ose espérer que ton ombre invoqué par nos tendres souvenirs, reviendra quelquefois sous les voûtes silencieuses des nos écoles, inviter au triomphe de la religion, des lettres et des sciences, cette ardente jeunesse, l'espoir et l'honneur de la patrie! Peut-être aussi daignera-t-elle encore ranimer les accents d'une voix qui te fut toujours chère, parce qu'elle n'a jamais trahi les principes des saines doctrines ni les lois de la conscience et de la vérité, ni l'antique indépendance d'une profession jadis honorée, qui faisait la gloire et le bonheur de ta vie.

Vale, extremumque vale"⁶

Les ouvrages de M. Barbié du Bocage sont très nombreux, comme l'indique la liste qui suit cette Notice historique sur sa vie. Les cartes géographiques dont il avait toujours soin de donner une analyse, en forment la partie principale. Chaque année ce savant recommandable enrichissait la science de productions nouvelles; et l'on peut dire que s'il existe quelques lacunes dans cette succession d'années, ces lacunes apparentes ont été promptement remplies par des travaux d'un plus grand intérêt.

Les travaux publiés ne sont point les seuls dont M. Barbié du Bocage soit occupé dans le cours d'une vie laborieuse et active; dans le silence du cabinet, il en avait préparé d'autres qui ne sont pas d'une moindre importance; il se proposait de leur faire voir successivement le jour. Il désirait surtout reproduire le *Précis de Géographie ancienne*, qu'il avait publié en 1811, et le mettre en harmonie avec l'état actuel des connaissances. Les notes qu'il avait réunies dans ce but sont nombreuses, mais elles ont besoin d'être complétées. Deux de ses fils, qui suivent la même carrière que lui, imbus de ses propres idées, se proposent de donner suite à ce travail important, de le mettre en ordre et de le publier. Quelques autres travaux sont aussi commencés. Des cartes existent pour Hérodote, Strabon et Pausanias; elles verront sans doute le jour. Plusieurs

6. M. le baron Walckenaer, vice-président de l'Académie des Inscriptions, a prononcé également au nom de cette académie, un discours plein de pensées et de force. MM. Du Rosoir, Bottin, Eyries, ont aussi fait entendre leurs regrets. MM. Letronne, Emeric-Deville et Jomard, membres de l'Académie, se préparaient à rendre un dernier hommage à la mémoire de leur confrère, mais le temps n'a point permis de les entendre. Leurs discours ont été imprimés et réunis à ceux qui avaient été prononcés.

mémoires sont, ou commencés, ou entièrement terminés: tels sont ceux sur la *Plaine d'Argos*, sur la *Longueur du mille romain*, et quelques autres, que M. Barbié du Bocage a lus devant l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres.

Un ouvrage non moins digne de fixer l'attention que ceux que nous venons de mentionner, avait aussi occupé les moments de cet académicien recommandable. Cet ouvrage se rattache à la Vie politique et militaire de Bonaparte. Au temps heureux de ses victoires, Bonaparte avait désiré avoir les renseignements les plus positifs sur les expéditions militaires des anciens dans l'Asie; il crut devoir charger de ce travail celui à qui il avait déjà confié la direction de la belle carte de la Morée. Le plan du travail arrêté, M. Barbié du Bocage dut rédiger un mémoire sur chacune de ces expéditions, et dresser des cartes à l'appui. Quelques mémoires, avec leurs cartes, ont été terminés; ils sont relatifs aux premières expéditions des Romains dans cette partie du monde. Quelques autres sont ébauchés; c'est un travail auquel il est possible de donner suite avec quelque espérance de succès.

Telles sont les richesses que M. Barbié du Bocage a laissées en portefeuille. Espérons que ses fils feront tout ce qui dépendra d'eux pour les mettre au jour.

Sans parler du soin que M. Barbié du Bocage mettait à faire le choix des livres qui composaient sa bibliothèque, nous dirons qu'il s'était attaché à former une collection de cartes géographiques, tant manuscrites que publiées, considérable et précieuse pour la géographie de tous les âges. Les rapports qu'il entretenait avec les étrangers, autant que la bienveillance du gouvernement, ont contribué à faire acquérir à cette collection un haut degré d'importance: formée sur le modèle de celle du célèbre d'Anville, elle peut en être considérée comme le complément.

[Nous nous abstenons de parler davantage de ce précieux dépôt, si nécessaire à l'étude de la géographie, dont il retrace les progrès à chaque époque, puisque les héritiers n'annoncent aucune intention de s'en défaire].
